

LOKALNA GRUPA DZIAŁANIA „JAGIELLOŃSKA PRZYSTAŃ”

**LOKALNA STRATEGIA ROZWOJU
na lata 2023 - 2027**

Czerwiec 2023 r.

SPIS TREŚCI

Rozdział 1 Charakterystyka partnerstwa lokalnego	3
1.1 Nazwa LGD i forma prawna	3
1.2 Opis procesu tworzenia partnerstwa	3
1.3 Struktura LGD	5
1.4 Skład organu decyzyjnego	6
1.5 Rozwiązania stosowane w procesie decyzyjnym	6
1.6 Zasady funkcjonowania LGD	7
Rozdział 2 Charakterystyka obszaru i ludności objętej wdrażaniem LSR	10
2.1 Ogólny opis obszaru	10
2.2 Spójność obszaru	11
Rozdział 3 Partycypacyjny charakter LSR	13
Rozdział 4 Analiza potrzeb i potencjału LSR	18
4.1 Analiza potrzeb rozwojowych i potencjałów obszaru wdrażania LSR	18
4.2 Określenie grup docelowych, w tym grup w niekorzystnej sytuacji	32
4.3 Analiza, w jaki sposób LGD może wesprzeć zarówno lokalne, jak i ponadlokalne inicjatywy	34
Rozdział 5. Spójność, komplementarność i synergia	34
5.1 Opis zgodności i komplementarności z innymi dokumentami planistycznymi/strategiami	35
5.2 Opis sposobu integrowania różnych sektorów, partnerów, zasobów czy branż działalności gospodarczej w celu kompleksowej realizacji przedsięwzięć	39
Rozdział 6. Cele i wskaźniki	43
Rozdział 7. Sposób wyboru i oceny operacji oraz sposób ustanawiania kryteriów wyboru	49
7.1 Ogólna charakterystyka wewnętrznej organizacji pracy LGD	49
7.2 Sposób ustanawiania i zmiany kryteriów wyboru	50
7.3 Innowacyjność i partnerstwo w kryteriach wyboru	51
7.4 Informacja o realizacji projektów grantowych i operacji własnych	53
Rozdział 8. Plan działania	54
Rozdział 9. Plan finansowy LSR	55
Rozdział 10. Monitoring i ewaluacja	57
Wykaz wykorzystanej literatury	62
Załączniki do LSR	63
Formularz 1. Cele i przedsięwzięcia	63
Formularz 2: Plan działania	64
Formularz 3: Budżet LSR	70
Formularz 4: Plan wykorzystania budżetu LSR	70

Rozdział 1 Charakterystyka partnerstwa lokalnego

1.1. Nazwa LGD i forma prawna

Stowarzyszenie o nazwie Lokalna Grupa Działania „Jagiellońska Przystań” (dalej LGD) zarejestrowane zostało w rejestrze stowarzyszeń w dniu 21 listopada 2008 r. pod numerem KRS 0000318185 przez Sąd Rejonowy w Lublinie – XI Wydział Gospodarczy Krajowego Rejestru.

Forma organizacyjno - prawna: stowarzyszenie specjalne posiadające osobowość prawną.

Nazwa LGD „Jagiellońska Przystań” nawiązuje do dwóch elementów stanowiących o specyfice obszaru: spójnej i rozległej sieci hydrograficznej obejmującej zlewnie trzech rzek Piwonii, Tyśmienicy i Zielawy, jeziora i stawy oraz tradycji historyczno-kulturowych – związków z dynastią Jagiellonów. Brzmienie nazwy zostało określone w tym kształcie w celu jasnej identyfikacji zasobów i potencjału obszaru.

1.2 Opis procesu tworzenia partnerstwa

Inicjatorami utworzenia Lokalnej Grupy Działania w formule przyjętej w Programie Rozwoju Obszarów Wiejskich PROW 2007-2013 były władze gminy Parczew i jej mieszkańcy. Pierwsze spotkania konsultacyjne odbyły się na początku 2008 roku w Parczewie. W ich trakcie siedmiu przedstawicieli samorządów lokalnych gmin: Dębowa Kłoda, Jabłoń, Milanów, Ostrów Lubelski, Parczew, Podedwórze i Siemień wyraziło gotowość i zainteresowanie zawiązaniem stowarzyszenia. We wszystkich gminach zorganizowano cykl spotkań dla przedstawicieli lokalnej społeczności i aktywnie zapraszano do tworzenia LGD i Lokalnej Strategii Rozwoju (dalej LSR) podmioty z sektora społecznego, gospodarczego i publicznego. Uczestnicy byli zainteresowani wdrażaniem LEADERA, gdyż dostrzegali w nim szansę na zaktywizowanie swoich społeczności i organizacji wokół wspólnych działań.

Zebranie założycielskie odbyło się w budynku Urzędu Miejskiego w Parczewie w dniu 26.08.2008 r. Wzięły w nim udział 63 osoby. Były to osoby fizyczne, rolnicy, działacze społeczni, przedsiębiorcy oraz przedstawiciele sektora publicznego.

Realizacja Lokalnej Strategii Rozwoju w latach 2009-2015

W maju 2009r. podpisano umowę o sposobie i realizacji LSR z Samorządem Województwa Lubelskiego i rozpoczęto wdrażanie założeń zawartych w niniejszym dokumencie. LGD dysponowała budżetem w kwocie 4.631.532,00 zł na realizację działania 413. Ze złożonych do LGD wniosków dofinansowano projekty na łączną kwotę 4.429.209,23 zł., co stanowiło 96 % wykorzystania budżetu LSR. Zrealizowano 195 projektów, które bezpośrednio oddziaływały na osiągnięcie celów strategii.

LGD była liderem krajowego projektu współpracy pn. „Wirtualny Obszar Turystyczny. Spacer wirtualny powstał w ramach współdziałania czterech partnerów tj.: LGD „Jagiellońska Przystań”, LGD „Zaścianek Mazowska”, LGD „Zielone Mosty Narwi”, LGD „Orzyc-Narew”. Głównym celem operacji było przedstawienie obszaru partnerskich LGD poprzez pokazanie zasobów kulturowych, historycznych i przyrodniczych.

W ramach działania „Funkcjonowanie lokalnej grupy działania, nabywanie umiejętności i aktywizacja” LGD zrealizowała szereg działań promocyjnych i aktywizacyjnych skierowanych do społeczności lokalnej, takich jak: szkolenia, warsztaty, spotkania informacyjne, doradztwo, konkursy (dot. przedsiębiorczości, plastyczne, fotograficzne, kulinarne), wydarzenia związane z kultywowaniem dziedzictwa lokalnego, w tym imprezę „Jagiellońskie smaki i przysmaki”, która aktywnie włączyła koła gospodyń wiejskich w przygotowanie lokalnych potraw. Dodatkowo w ramach działań promocyjnych wydano wiele publikacji. Poprzez ww. działania LGD wypracowała kontakty ze społecznością lokalną i umocniła swoje znaczenie w regionie.

Poza środkami z PROW LGD aktywnie pozyskiwała dodatkowe środki zewnętrzne z innych funduszy i realizowała projekty angażujące społeczność lokalną:

- „Lokalna akademii aktywności”. W ramach projektu przeszkolono 50 uczniów z 5 szkół ponadgimnazjalnych z obszaru funkcjonowania LGD z zakresu realizacji projektów, dając im możliwość aktywnego działania w celu rozwiązania, wcześniej zdefiniowanych, konkretnych problemów młodzieży szkolnej i społeczności lokalnej. Projekt był realizowany ze środków Funduszu Inicjatyw Obywatelskich. Dofinansowanie wyniosło 40 045, 00 zł.

- „Nowi na Szlaku” - w ramach przedsięwzięcia zrealizowano 4 panele szkoleniowe dla 10 osób bezrobotnych. Głównym zadaniem było przeprowadzenie kursu gastronomicznego „Jagiellońskie smaki i przysmaki”, na którym przygotowywano tradycyjne potrawy i napoje. Dodatkowo uczestnicy zdobyli umiejętności z zakresu komunikacji interpersonalnej oraz objęto ich indywidualnym doradztwem zawodowym i psychologicznym. Projekt był realizowany ze środków Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki. Dofinansowanie wyniosło 47 219,00 zł

Realizacja Lokalnej Strategii Rozwoju w latach 2016-2022

Od 2016 r. LGD wdraża kolejną Lokalną Strategię Rozwoju w ramach PROW 2013-2020, której zakończenie zaplanowano na wrzesień 2024 r. Podobnie jak poprzednia strategia, ta również była tworzona przy szerokim zaangażowaniu lokalnej społeczności (otwarte spotkania konsultacyjne, ankiety, spotkania grupy roboczej itp.) Budżet na realizację działań wynosi 2 133 645,00 EUR. 48% budżetu poddziałania 19.2 *Realizacja LSR* przeznaczono na przedsięwzięcia dedykowane tworzeniu i utrzymaniu miejsc pracy. Druga część budżetu dedykowana jest przedsięwzięciom rozwijającym potencjał turystyczno-rekreacyjny obszaru LSR w oparciu o walory kulturowe i przyrodnicze oraz zasoby społeczne. Dotychczas ogłoszono 25 naborów w ramach 5 zakresów tematycznych. W odpowiedzi na nie wpłynęło 126 wniosków, z czego do dofinansowania Rada LGD wybrała 119, a ostatecznie podpisano 71 umów.

LGD miała zaplanowane w strategii dwa projekty współpracy. Pierwszy, międzynarodowy „Produkt lokalny – Lokalną marką. Współpraca na rzecz rozwoju i promocji produktu lokalnego. LokMar” współrealizowały: LGD „Jagiellońska Przystań”, LGD „Doliną Wieprza i Leśnym Szlakiem”, LGD „Lepsza Przyszłość Ziemi Ryckiej” we współpracy z Lokalną Grupą Działania ze Słowenii LAS Dolenjska in Bela krajina. Głównym celem projektu było wsparcie rozwoju przedsiębiorczości na obszarze wiejskim w oparciu o lokalne zasoby i produkty poprzez wdrożenie i promocję marki lokalnej. LGD „Jagiellońska Przyjaźń” odpowiadało za promocję miodu jako produktu lokalnego. Dzięki realizacji projektu powstała grupa pszczelarzy pod nazwą „Pszczelarze z pasją”, którzy aktywnie promują produkt lokalny oraz są współorganizatorem cyklicznego wydarzenia „Jarmark Pszczelarski”. Wartość projektu po stronie LGD „Jagiellońska Przystań” to 70 460,00 zł.

Drugi, krajowy projekt współpracy, realizowany przez LGD to „Turystyka rowerowa – rozwój i promocja regionu w oparciu o lokalne zasoby”. W projekcie uczestniczą również: LGD „Owocowy Szlak”, LGD „Zielony Pierścień”, LGD „Lepsza Przyszłość Ziemi Ryckiej”, LGD „Doliną Wieprza i Leśnym Szlakiem”, LGD „Trygon – Rozwój i Innowacja”. Głównym celem projektu jest rozwój infrastruktury turystycznej i promocja turystyki w oparciu o zasoby przyrodnicze i kulturowe oraz wzrost atrakcyjności zaangażowanych regionów. LGD „Jagiellońska Przyjaźń” wzięła na siebie wykonanie 8 samoobsługowych stacji rowerowych wraz z infrastrukturą towarzyszącą (ławki, stojaki rowerowe, tablice promocyjne), wydanie map dotyczących obszaru LGD oraz przygotowanie informacji do przewodnika rowerowego. Wartość projektu po stronie LGD „Jagiellońska Przystań” to 243 580,00 zł.

W ramach działania „Funkcjonowanie lokalnej grupy działania, nabywanie umiejętności i aktywizacja” LGD kontynuowała realizację działań informacyjno - promocyjnych i aktywizacyjnych skierowanych do społeczności lokalnej (min.: szkolenia, spotkania informacyjne, doradztwo, organizacja cyklicznych wydarzeń takich jak „Bieg pokoleń” i „Jarmark Pszczelarski”).

Doświadczenie LGD w pozyskiwaniu środków z innych źródeł niż PROW:

- „Sportowe wakacje w Parczewie” – źródłem wsparcia była Fundacja Pracownia Badań i Innowacji Społecznych „Stocznia”; kwota dotacji to 5 000,00 zł, dofinansowanie wyniosło 100 %; czas realizacji - 2016 r.
- „Warsztaty taneczne. Taniec łagodzi obyczaje” – instytucja od której uzyskano wsparcie to Fundacja BGK im. J.K. Steczkowskiego; kwota projektu wyniosła 11 000,00 zł., kwota dofinansowania to 10 000,00 zł; czas realizacji – 2017 r.
- „Mój biznes – wsparcie przedsiębiorczości kobiet w wieku 30 lat i więcej z podregionu bialskiego”- źródło wsparcia to RPO WL 2014-2020 Działanie 9.3 Rozwój Przedsiębiorczości. Projekt zrealizowany w partnerstwie z firmą Project Hub. Kwota projektu wyniosła 1 933 104,00 zł (95% dofinansowania). Okres realizacji: 1.02.2017-31.07.2018 r.

- „Rewaloryzacja XVIII – wiecznego kościoła p. w. Niepokalanego Poczęcia NMP w Ostrowie Lubelskim jako ważnego ośrodka Szlaku Jagiellońskiego wraz z działaniami z zakresu digitalizacji i promocji Szlaku w regionie lubelskim” – źródło wsparcia to RPO WL 2014-2020, działanie 7.1 – Dziedzictwo kulturowe i naturalne – projekty regionalne. Projekt realizowany w partnerstwie z Parafią Niepokalanego Poczęcia NMP w Ostrowie Lubelskim. Kwota projektu wyniosła 4 994 379,19 (85% dofinansowania). Okres realizacji: 6.11.2017– 31.12.2019 r.

Doświadczenie w realizacji różnego rodzaju projektów posiada także wielu członków LGD. Zrealizowali oni szereg projektów inwestycyjnych oraz „miękkich” w ramach wdrażania LSR, których zakres obejmował między innymi: organizację wydarzeń kulturalnych, promocyjnych, rekreacyjnych, remonty lub wyposażenie istniejących świetlic wiejskich oraz innych obiektów, pełniących ich funkcję, budowa obiektów rekreacyjnych (np. place zabaw), opracowanie i wydanie publikacji dotyczących turystyki i rekreacji, warsztaty z zakresu zachowania lokalnego dziedzictwa kulturowego.

Wyniki ewaluacji zewnętrznej realizacji LSR na lata 2016-2022 stwierdzają, że ogłaszane konkursy odpowiadały na potrzeby mieszkańców (tak uważa 93% badanych), z czego 57% twierdzi, że konkursy w większości wpisywały się w potrzeby osób zamieszkujących teren LGD. Środki finansowe uruchomione przez Lokalną Grupę Działania zostały wydane efektywnie – tak uważa 91% badanych.

LGD realizując Lokalne Strategie Rozwoju, wpłynęła w znacznym stopniu na rozwój turystyki, przedsiębiorczości, zachowania dziedzictwa kulturowego, a także na aktywizację mieszkańców. Wszystkie działania zaplanowane w LSR przyniosły wymierne korzyści i przyczyniły się do wykreowania aktywnego społeczeństwa, dając mu realną szansę działania.

Zbudowany potencjał i zdobyte doświadczenie będą wykorzystywane przy realizacji LSR 2023-2027. W biurze LGD zatrudnieni są pracownicy, którzy czuwają nad sprawną realizacją strategii, jak i bieżącą działalnością stowarzyszenia. Posiadają doświadczenie z dwóch okresów programowania oraz niezbędną wiedzę do wdrażania i aktualizacji dokumentów strategicznych o zasięgu lokalnym. W opisie stanowisk pracy określono zadania w zakresie animacji lokalnej i współpracy oraz doradztwa. Wszystkie osoby zatrudnione w biurze LGD są zobowiązane do udzielania bezpłatnego doradztwa wnioskodawcom i beneficjentom wsparcia w ramach LSR. Beneficjenci cenią sobie możliwość uzyskania w biurze LGD potrzebnych informacji dotyczących naborów, obowiązujących procedur, wskazówek dotyczących pisania wniosków w sposób rzetelny i fachowy. Niewątpliwie mocną stroną działalności LGD jest kreowanie pozytywnego wizerunku obszaru, jako miejsca atrakcyjnego turystycznie krajoznawczo. LGD nieustannie podejmuje starania w kierunku zwiększenia swojej skuteczności. Przejawiają się one nie tylko w coraz większym zainteresowaniu naborami wniosków prowadzonymi w ramach wdrażania LSR, ale także w postrzeganiu LGD, jako atrakcyjnego partnera w organizowaniu różnych wydarzeń, imprez, czy szkoleń. Skutkuje to zgłaszaniem się do biura wielu organizacji zainteresowanych kwestią partnerstwa.

Pozytywny wizerunek LGD w kreowaniu współpracy przełożył się na deklarację przystąpienia do LGD nowych partnerów z dwóch gmin, dotychczas nie objętych wdrażaniem LSR. Są to partnerzy z gminy Uścimów i Sosnowica. LGD posiadając doświadczenie w zakresie kreowania rozwoju lokalnego jest świadoma znaczenia kontynuowania tego procesu w przyszłości. Rozwój ten wymaga nie tylko dalszego kierunkowania, ale także dążenia do zwiększenia jego skali, co pozwoli na osiągnięcie trwałego wieloletniego efektu. Stowarzyszenie posiada zatem kluczowe cechy do realizacji LSR w kolejnym okresie programowym.

1.3 Struktura LGD

Otwarty charakter stowarzyszenia, szczególnie na nowych członków oraz działania informacyjno-promocyjne spowodowały, że liczba członków LGD wrosła z 63 (stan z pierwszego zebrania założycielskiego z 2008 r.) do 113 wg stanu na 1.06.2023 r. LGD jest stowarzyszeniem otwartym na przyjmowanie nowych członków, a członkostwo jest nieograniczone. Możliwość oraz sposób rozszerzenia składu LGD jest uregulowana w Statucie LGD.

Skład członkowski jest reprezentatywny dla całej społeczności obszaru LGD. Sektor gospodarczy reprezentowany jest przez 22 osób/podmiotów, stanowiących 19% wszystkich członków. Podmioty gospodarcze wchodzące w skład LGD to przede wszystkim mikro i małe przedsiębiorstwa. W sektorze społecznym zarejestrowano 65 członków, w tym mieszkańców oraz osoby działające w stowarzyszeniach, ochotniczych strażach pożarnych, klubach

sportowych, kołach gospodyń wiejskich. Sektor społeczny stanowi 58% wszystkich członków (65 członków). Trzecim reprezentowanym sektorem są przedstawiciele władzy publicznej, zarówno burmistrzowie i wójtowie z obszaru, a także jednostki podległe, w tym instytucje kultury. Sektor publiczny liczy 26 członków, co stanowi 23% wszystkich członków.

Struktura LGD jest wyrazem reprezentatywności lokalnej społeczności oraz warunkuje podjęcie szerokiej gamy działań w kierunku rozwoju obszaru LGD, zarówno w sferze gospodarczej, turystyczno-rekreacyjnej, aktywizacyjnej, czy związanej z kultywowaniem tradycji, przy jednoczesnym angażowaniu się w ochronę środowiska naturalnego, przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu. Wśród wymienionych członków znajdują się podmioty reprezentujące różne grupy, które prowadzą zróżnicowaną działalność. Żadna z grup nie stanowi jednak grupy dominującej.

1.4 Skład organu decyzyjnego

Organem decyzyjnym LGD jest Rada składająca się z 13 do 19 członków (stan na 1.06.2023 to 18 członków). Do jej wyłącznej kompetencji należy ocena i wybór operacji. W skład Rady wchodzi osoby wybrane przez Walne Zebranie Członków spośród członków LGD, z uwzględnieniem zasady, że ani władze publiczne, ani żadna pojedyncza grupa interesu nie kontroluje procesu podejmowania decyzji.

W skład Rady wchodzi:

- 5 przedstawicieli sektora gospodarczego – 28%
- 7 przedstawicieli sektora społecznego – 39%
- 6 przedstawicieli sektora publicznego – 33%

W Radzie nie dominuje żadna grupa interesu.

W składzie Rady jest 10 kobiet, 8 mężczyzn i 3 os., które ukończyły 60 rok życia.

Funkcje członków Rady są pełnione osobiście, tj. w przypadku osób fizycznych wybranych do rady – przez te osoby, zaś w przypadku osób prawnych – przez osoby, które na podstawie dokumentów statutowych lub uchwał właściwych organów są uprawnione do reprezentowania tych osób prawnych.

Zgodnie ze Statutem LGD członkowie Rady nie mogą być jednocześnie członkami Zarządu lub Komisji Rewizyjnej oraz nie mogą być pracownikami Stowarzyszenia.

Członkowie Rady to w większości osoby, które dysponują wieloletnim doświadczeniem w ocenie wniosków.

1.5 Rozwiązania stosowane w procesie decyzyjnym

Zasady członkostwa w Radzie i prac organu decyzyjnego zostały uregulowane w Statucie i Regulaminie Rady LGD, natomiast szczegółowe mechanizmy wyboru i oceny projektów określone są przez Procedury oceny i wyboru operacji.

Zgodnie ze Statutem LGD, do wyłącznej kompetencji Rady należy ocena i wybór operacji oraz ustalanie kwoty wsparcia. Rada podejmuje uchwały w głosowaniu jawnym zwykłą większością głosów przy obecności co najmniej połowy składu. Statut LGD jednoznacznie rozstrzyga, że członkowie Rady nie mogą być jednocześnie członkami Zarządu lub Komisji Rewizyjnej oraz nie mogą być zatrudnieni w biurze LGD.

W celu zapewnienia wysokiego poziomu merytorycznego podejmowanych decyzji do Rady LGD wybierani są ci spośród członków LGD, którzy posiadają odpowiednie kwalifikacje i doświadczenie. W skład Rady wchodzi osoby działające w różnych obszarach tematycznych, ważnych dla rozwoju obszarów wiejskich, w tym: przedsiębiorczość, rozwój lokalny, rolnictwo, administracja samorządowa. Większość członków Rady dysponuje doświadczeniem w ocenie i wyborze operacji z poprzedniego okresu programowania (wdrażanie LSR w latach 2016-2022).

W procesie decyzyjnym będą zastosowane rozwiązania gwarantujące:

- zachowanie w poszczególnych głosowaniach odpowiedniego parytetu, tak aby przedstawiciele władzy publicznej ani żadnej pojedynczej grupy interesu nie kontrolowali procesu podejmowania decyzji, (członkowie Rady LGD podlegają obowiązkowi przekazania informacji dotyczących reprezentowanych interesów, relacji i powiązań formalnych do rejestru interesu);
- bezstronność członków Rady, poprzez weryfikację powiązań osobowych i kapitałowych w dostępnych rejestrach, a także poprzez składanie w toku procedury oceniania i wyboru operacji tzw. deklaracji

bezstronności i poufności, powodujących konieczność wyłączenia się członków Rady w przypadku zaistnienia ich powiązania z wnioskiem lub wnioskodawcą;

- jawność procesu wyboru poprzez udostępnianie procedur i protokołów z posiedzeń Rady do wiadomości publicznej (na stronie internetowej LGD, w wersji papierowej do wglądu w biurze LGD, omawianie procedur w trakcie szkoleń prowadzonych dla potencjalnych beneficjentów);
- uwzględnienie sytuacji szczególnych, które mogą zaistnieć w procesie wyboru i oceny operacji, oraz określenie sposobów ich rozwiązania (np. przy równej ilości punktów, o wyborze do dofinansowania będzie decydowała data i godzina złożenia wniosku o dofinansowanie);
- wnioskodawcy mają możliwość złożenia protestu od niekorzystnych dla nich decyzji Rady;
- wybór najlepszych operacji, w największym stopniu uwzględniających m.in. innowacyjność, partnerstwo, potrzeby grup szczególnie istotnych i grup osób w niekorzystnej sytuacji poprzez zastosowanie odpowiednich kryteriów wyboru.

Nad prawidłowym przebiegiem procesu oceny i wyboru oraz poprawnością dokumentacji i zgodności formalnej będzie czuwał Przewodniczący Rady.

Zamierza się dyscyplinować członków Rady, którzy systematycznie nie biorą udziału w posiedzeniach Rady lub też podczas dokonywania oceny wniosków nie stosują zatwierdzonych kryteriów czy nie przestrzegają zasady poufności i bezstronności, poprzez odwołanie członka Rady.

W celu profesjonalnej realizacji zadań, podnoszenia wiedzy i kompetencji członkowie Rady będą uczestniczyć w systematycznych szkoleniach, które zapoznają ich z nowymi wytycznymi i uregulowaniami prawnymi dotyczącymi oceny i wyboru operacji.

1.6 Zasady funkcjonowania LGD

LGD prowadzi swoją działalność w oparciu o aktualnie obowiązujące ustawy, w tym ustawę z dnia 20 lutego 2015 r. o rozwoju lokalnym z udziałem lokalnej społeczności oraz ustawę z dnia 7 kwietnia 1989 r. Prawo o stowarzyszeniach.

Wiedza i doświadczenie osób zaangażowanych w zarządzanie oddolnym procesem rozwoju na obszarze LGD mają kluczowe znaczenie dla powodzenia wdrażania LSR. Przedstawiciele poszczególnych organów LGD oraz pracownicy biura mają merytoryczne przygotowanie w zakresie realizacji LSR. W sposób sprawny i skuteczny realizują bieżące zadania związane z wdrażaniem LSR co przyczynia się do realizacji celów strategii.

Podział kompetencji pomiędzy organami LGD zapewnia rozdział funkcji decyzyjnej, którą sprawuje Rada od funkcji zarządczej sprawowanej przez Zarząd LGD. Organem kontroli wewnętrznej jest Komisja Rewizyjna. Najwyższą władzą Stowarzyszenia jest Walne Zebranie Członków. Bieżącą obsługę działalności stowarzyszenia prowadzi Biuro LGD.

Walne Zebranie Członków odpowiada przede wszystkim za uchwalanie zmian Statutu, powoływanie i odwoływanie członków Zarządu, Rady i Komisji Rewizyjnej.

Zarząd składa się z 5 do 9 członków wybieranych przez WZC na 4 letnią kadencję. Zarząd działa w imieniu stowarzyszenia, realizując cele statutowe, kierując całokształtem działalności oraz reprezentuje stowarzyszenie. W składzie Zarządu znajdują się osoby, które posiadają duże doświadczenie w zarządzaniu LGD i wdrażaniu strategii. Członkowie Zarządu pełnią swoją funkcję społecznie, uczestnicząc w licznych posiedzeniach i podejmując decyzje dotyczące bieżących spraw i rozwoju LGD.

Rada to organ decyzyjny, którego zadaniem jest dokonywanie oceny i wyboru operacji oraz ustalenie kwoty wsparcia. Szerszy opis Rady znajduje się w punkcie 1.5 rozdziału.

Komisja Rewizyjna składa się z 5 do 9 osób wybieranych przez WZC na okres 4 letni. Do jej podstawowych kompetencji należy kontrolowanie działalności stowarzyszenia, ze szczególnym uwzględnieniem działalności finansowej, a także dokonywanie oceny pracy Zarządu.

Biuro LGD jest jednostką, która wykonuje prace organizacyjne i przygotowawcze. Prowadzi sprawy bieżące LGD, między innymi poprzez pełną obsługę w zakresie spraw administracyjnych, finansowych i organizacyjnych.

Pracownicy biura zajmują się również animowaniem społeczności lokalnej do podejmowania działań na rzecz rozwoju obszaru LGD oraz świadczeniem bezpłatnych usług doradczych wnioskodawcom na każdym etapie realizacji operacji. Pracownicy biura LGD posiadają odpowiednie kompetencje, doświadczenie i zasoby do tworzenia i zarządzania procesami rozwoju na poziomie lokalnym. Posiadają doświadczenie we wdrażaniu LSR w dwóch okresach programowania (od 2009 r.) Przez cały okres zatrudnienia, personel uczestniczył w szeregu szkoleń, konferencji, warsztatach, wyjazdach studyjno – szkoleniowych, dzięki czemu podnosił swoją wiedzę i kwalifikacje zawodowe. Pracownicy biura dysponują niezbędnymi wymaganiami, które musiały przez nich zostać spełnione przy ubieganiu się o stanowisko pracy. Szczegółowe informacje odnośnie obecnych stanowisk pracy w LGD zawiera regulamin pracy biura LGD. Dokument ten określa wymagania dotyczące doświadczenia i kwalifikacji oraz zakresy obowiązków na poszczególnych stanowiskach. Dokument gwarantuje również, że w przypadku zatrudnienia na którejkolwiek ze stanowisk, nie zostanie zatrudniona osoba o niższych kwalifikacjach, kompetencjach i doświadczeniu. Pracownicy biura LGD posiadają również odpowiednie kompetencje odnośnie wdrażania i aktualizacji dokumentów strategicznych o zasięgu regionalnym i lokalnym. Dysponują wiedzą i doświadczeniem z zakresu realizacji projektów finansowanych z innych funduszy, zarówno unijnych jak i krajowych. Pracami biura kieruje kierownik, który podlega służbowo Prezesowi Zarządu.

LGD „Jagiellońska Przystań” określiła zadania w zakresie animacji lokalnej i współpracy oraz metody ich pomiaru. Główne zadania to animowanie mieszkańców w zakresie rozwijania partnerstwa, innowacyjności, wykorzystania lokalnych zasobów, podnoszenie kompetencji liderów lokalnych oraz powierzenie im ról animatorów społecznych, współpraca ze społecznością w zakresie organizacji przedsięwzięć mających na celu kultywowanie dziedzictwa, organizowanie szkoleń, warsztatów, spotkań, organizacja i udział w wydarzeniach kulturalnych i sportowych. Pomiar zadań w zakresie animacji dokonywany jest na bieżąco przez osobę odpowiedzialną za w/w zadania (są to np. listy obecności ze spotkań, rejestry wykonanych materiałów informacyjnych, promocyjnych, gadżetów, ewidencje wyemitowanych artykułów prasowych, dokumentacja fotograficzna z uczestnictwa w różnego rodzaju wydarzeniach).

Pracownicy biura są zobowiązani do świadczenia usług doradczych dla wnioskodawców i beneficjentów na każdym etapie realizacji projektów. Dodatkowo przed każdym naborem organizowane będą spotkania informacyjne lub szkolenia dla potencjalnych beneficjentów. Doradztwo będzie mierzone pod kątem ilości osób, którym udzielono usługi (poprzez prowadzenie ewidencji usług doradczych) oraz jakości tej usługi (np. anonimowe ankiety wśród wnioskodawców).

Tab. nr 1 Dokumenty regulujące funkcjonowanie LGD „Jagiellońska Przystań”

Lp.	Nazwa dokumentu	Opis dokumentu (regulowane kwestie)	Sposób przyjmowania i aktualizacji dokumentu
1.	Statut LGD	Statut określa: cele, zasady działania LGD, władze stowarzyszenia, tryb dokonywania ich wyboru, uzupełnienia i odwołania, kompetencje poszczególnych organów, sposób reprezentacji, sposób nabywania i utraty członkostwa.	Organem uchwalającym i zmieniającym statut jest Walnego Zebrania Członków.
2.	Lokalna Strategia Rozwoju	Dokument wskazuje cele i kierunki rozwoju obszaru objętego strategią.	Organem uchwalającym i zmieniającym LSR jest Zarząd. Propozycje aktualizacji zostają poddane konsultacjom, a następnie zmiany przyjmuje Zarząd.
3.	Regulamin pracy Zarządu	Regulamin określa: podział zadań pomiędzy członków Zarządu, zadania i kompetencje członków zarządu, tryb pracy, określa zasady aktualizacji LSR.	Organem uchwalającym i zmieniającym statut jest Walnego Zebrania Członków.

4.	Regulamin Rady	Regulamin określa: zasady zwoływania i organizacji posiedzeń organu decyzyjnego, szczegółowe rozwiązania dotyczące wyłączenia z oceny operacji, zasady podejmowania decyzji w sprawie wyboru operacji, zasady procedury odwoławczej, zasady protokołowania posiedzeń organu decyzyjnego, zasady wynagradzania członków organu decyzyjnego, sposób postępowania w przypadku rozbieżnej oceny członków Rady.	Organem uchwalającym i zmieniającym statut jest Rada.
5.	Regulamin pracy Komisji Rewizyjnej	Regulamin określa organizację wewnętrzną i tryb pracy Komisji Rewizyjnej.	Organem uchwalającym i zmieniającym statut jest Walnego Zebrania Członków.
6.	Regulamin pracy biura LGD	Dokument określa: strukturę organizacyjną biura, uprawnienia kierownika biura, zasady naboru oraz wymagane na danym stanowisku kwalifikacje, zakres obowiązków, zasady wynagradzania pracowników, zasady udostępniania informacji będących w dyspozycji LGD uwzględniające zasady bezpieczeństwa informacji i przetwarzania danych osobowych, opis metody oceny efektywności świadczonego przez pracowników LGD doradztwa.	Organem uchwalającym i zmieniającym LSR jest Zarząd
7.	Procedury oceny i wyboru operacji	Dokument określa procedury dokonywania oceny i wyboru operacji przez Radę LGD.	Organem uchwalającym i zmieniającym LSR jest Zarząd

Źródło: Opracowanie LGD „Jagiellońska Przystań”

Oprócz ww. dokumentów, funkcjonowanie LGD regulują także:

- **Polityka bezpieczeństwa zbiorów danych osobowych** - określa zasady przechowywania, udostępniania i archiwizowania danych.
- **Polityka rachunkowości** – określa zasady prowadzenia księgowości i rachunkowości.
- **Plan komunikacji** - dokument określa działania komunikacyjne i środki przekazu używane w celu komunikowania się na linii LGD – społeczność lokalna.

Partnerstwo w LGD (wewnętrzne)

Partnerskie relacje w LGD (wewnętrzne) są fundamentalną cechą podejścia LEADER. Różne podmioty wdrażające strategię muszą efektywnie współpracować i podejmować właściwe decyzje, jeżeli przyjęte cele mają być osiągnięte. Dlatego relacje między członkami LGD są oparte na pogłębionym partnerstwie i skutecznej komunikacji. Oprócz standardowych form podejmowania decyzji (zebrania zarządu, komisji rewizyjnej, rady LGD, walne zebrania członków) przejawiają się one w zasadach funkcjonowania LGD, które przewidują:

- Różne formy komunikacji – LGD stosuje przyjazne i dostosowane do indywidualnych potrzeb formy komunikacji z członkami LGD. Na etapie przyjmowania członka do LGD, poprzez deklarację członkowską zostanie sformułowane pytanie dotyczące preferowanego sposobu komunikowania się LGD z członkiem (np. za pomocą poczty e-mail, portali społecznościowych, komunikatorów internetowych, telefonicznie, listownie).
- Kolegialny sposób podejmowania decyzji (formuła pośrednia między decyzją Zarządu a uchwałą Walnego Zebrania Członków) - statut LGD umożliwia powoływanie zespołów doradczych spośród członków stowarzyszenia. Zespołom doradczym przysługuje prawo: czynnego udziału w opracowywaniu, realizacji

i aktualizacji LSR, wypracowania rekomendacji, sugestii i opinii o wszystkich bieżących sprawach LGD oraz wnioskowanie do Zarządu o inicjowanie określonych działań.

- Otwartość na inicjatywy członków LGD – otwartość władz LGD na inicjatywy członków przejawia się w możliwości udziału każdego członka w zespołach doradczych (opisanych powyżej) oraz w możliwości zgłaszania propozycji/inicjatyw dot. funkcjonowania LGD i wdrażania LSR (właściwe zapisy uwzględniono w statucie LGD). Wszystkie zgłoszone propozycji/inicjatywy poddane zostaną weryfikacji przez właściwy organ LGD, a wyniki weryfikacji wraz z uzasadnieniem będą przekazane osobie zgłaszającej. Najtrafniejsze propozycje władze LGD zaimplementują w proces funkcjonowania LGD lub wdrażania LSR. Takie podejście uświadomi pozostałym członkom, że faktyczne zaangażowanie ma realny wpływ na funkcjonowanie LGD i zachęci szersze grupy do włączenia się w proces wdrażania LSR.
- Uwzględnienie zasady w statucie LGD, iż walne zebranie członków jest zwoływane także na wniosek wąskiej grupy członków LGD tj. 20% liczby członków.

Rozdział 2 Charakterystyka obszaru i ludności objętej wdrażaniem LSR

2.1 Ogólny opis obszaru

Lokalna Strategia Rozwoju na lata 2023-2027 będzie wdrażana na obszarze 9 gmin o charakterze wiejskim lub miejsko-wiejskim: Dębowa Kłoda, Jabłoń, Milanów, Ostrów Lubelski, Uścimów, Parczew, Podedwórze, Siemień, Sosnowica. Siedem gmin leży w powiecie parczewskim, dwie (Ostrów Lubelski, Uścimów) w powiecie lubartowskim.

Tab. nr 2 Liczba mieszkańców oraz powierzchnia obszaru LSR wg stanu na dzień 31.12.2020 r.

L.p.	Nazwa	Powierzchnia w km ²	Liczba mieszkańców (wg faktycznego miejsca zamieszkania, stan na 31.12.2020 r.)		
			ogółem	mężczyźni	kobiety
1.	Ostrów Lubelski	122	5 099	2 508	2 591
2.	Uścimów	107	3 059	1 519	1 540
3.	Dębowa Kłoda	188	3 719	1 831	1 888
4.	Jabłoń	110	3 641	1 861	1 780
5.	Milanów	117	3 577	1 821	1 756
6.	Parczew	147	14 209	6 839	7 370
7.	Podedwórze	107	1 571	768	803
8.	Siemień	111	4 378	2 183	2 195
9.	Sosnowica	172	2 396	1 190	1 206
LGD „Jagiellońska Przystań”		1 181	41 649	20 520	21 129

Źródło: Opracowanie LGD „Jagiellońska Przystań” na podstawie danych GUS

Mapa obszaru

2.2 Spójność obszaru

Planowany obszar do objęcia LSR składa się z dziewięciu gmin. Łączna powierzchnia wskazanego obszaru wynosi 1 181 km², z czego 1 143 km² to tereny wiejskie, zaś 38 km² stanowią tereny miejskie. Obszar jest spójny i terytorialnie zwarty. Cechuje się stosunkowo dobrą dostępnością komunikacyjną (stan infrastruktury drogowej i kolejowej systematycznie się poprawia). Parczew znajduje się w odległości 60 km od Lublina, 30 km od Radzyna Podlaskiego, 50 km od Włodawy i 58 km od przejścia granicznego w Sławatyczach. Pod względem geograficznym obszar położony jest na terenie Polesia Lubelskiego na styku 3 krain geograficznych: Równiny Parczewskiej, Pojezierza Łęczyńsko - Włodawskiego oraz Garbu Włodawskiego. Polesie Lubelskie jest krainą położoną w środkowo-wschodniej Polsce w dorzeczu dwóch rzek: Wieprza i Bugu. Kraina podzielona jest na sześć mezoregionów: Zakłęśtość Łomaską, Równinę Parczewską, Równinę Kodeńską, Zakłęśtość Sosnowiecką, Garb Włodawski i Równinę Łęczyńsko - Włodawską. Charakterystyczną cechą obszaru planowanego do objęcia LSR jest rozległa sieć hydrograficzna - położenie w dolinie trzech rzek: Piwonii, Tyśmienicy i Zielawy, kanału Wieprz-Krzna oraz występowanie szeregu zbiorników wodnych (naturalnych oraz sztucznych). Bogactwo i zróżnicowanie sieci wodnej nie stanowi jedynego wyznacznika i atutu wskazanego terenu. Kolejnym są walory krajobrazowo-przyrodnicze. Ponad 15 % obszaru stanowią tereny prawnie chronione. Duża lesistość terenów, mnogość obszarów chronionych (park narodowy, rezerваты przyrody, parki krajobrazowe), unikatowe obiekty przyrodnicze (drzewa pomnikowe, torfowiska), ostoje ptasie oraz rozległa i spójna sieć hydrograficzna (wszystkie ww. gminy są objęte jej oddziaływaniem) świadczą o potencjale turystycznym regionu. Istotnym czynnikiem spajającym obszar LSR jest również dziedzictwo kulturowe i historyczne, związane z okresem panowania dynastii Jagiellonów.

Przeprowadzona analiza wykazała, że spójność obszaru LSR wynika z następujących czynników:

- 1) **Bogactwa walorów przyrodniczo – krajobrazowych** - obszar LGD „Jagiellońska Przystań” stanowi nie odkryty turystycznie rejon o unikalnej, spójnej sieci hydrograficznej obejmującej zlewnie rzek: Piwonii, Tyśmienicy i Zielawy i niepowtarzalnych obiektach przyrodniczych (torfowiska, drzewa pomnikowe). Na terenie działania LGD znajduje się ponad 40 pomników przyrody, kilkadziesiąt zbiorników wodnych, Poleski Park Narodowy, Park Krajobrazowy „Pojezierze Łęczyńskie, sześć rezerwatów przyrody, dziesięć obszarów objętych programem Natura 2000, w tym pięć ostoi siedliskowych i pięć ostoi ptasich. Na podkreślenie zasługuje fakt spójności przyrodniczej regionu, którego charakterystyczne elementy (równinne położenie, stopień zalesienia, występująca roślinność, sieć wodna) występują na całym obszarze LGD.
- 2) **Uwarunkowania historyczne i kulturowe** – położenie na trasie Kraków – Wilno – Lublin (tzw. Szlak Jagielloński) przebiega centralnie przez obszar LSR) określiło dzieje regionu i przełożyło się na jego rozwój i znaczenie odgrywane na przełomie XV i XVI wieku. Związki z dynastią Jagiellonów na stałe wpisały się w historię obszaru i po dziś dzień są kultywowane w trakcie cyklicznych imprez i wydarzeń kulturalnych. Na obszarze LGD występuje szereg ciekawych i wartych odwiedzenia obiektów zabytkowych: obiekty architektury sakralnej, w tym dawne cerkwie unickie, dwory i pałace szlacheckie, obiekty architektury wiejskiej. Na obszarze LGD w gminie Dębowa Kłoda przebiega historyczna granica trzech państw: Korony, Litwy i Rusi.
- 3) **Bogaty kalendarz wydarzeń i imprez kulturalnych** – w oparciu o tradycje historyczne i związki z dynastią Jagiellonów na obszarze LGD organizowane są cyklicznie imprezy i wydarzenia o charakterze kulturalnym i rekreacyjnym. Na terenie Parczewa i Ostrowa Lubelskiego tradycje jagiellońskie są świętowane w trakcie Jarmarku Jagiellońskiego, pikników historycznych, Jagiellońskiego Turnieju Piłki Nożnej, Jubileuszu nadania praw miejskich Ostrowowi. Na terenie Jabłonia organizowany jest cykl wydarzeń związanych z osobą Augusta Zamoyskiego, w tym międzynarodowy plener rzeźbiarski. Z kolei walory przyrodniczo – krajobrazowe umożliwiają przeprowadzenie zawodów wędkarskich w Siemieniu, festynów letnich nad jeziorami w Dębowej Kłodzie i Ostrowie Lubelskim, Święta Krainy Rumianku w Podedwórzcu.
- 4) **Katalog zróżnicowanych produktów lokalnych i kulinarnych oraz kultywowanie tradycji rzemieślniczych i rękodzielniczych** – na terenie LGD istnieje szeroki wybór produktów lokalnych, zarówno potraw jak i wyrobów żywnościowych. Te najbardziej charakterystyczne to: karp siemieński, musztarda parczewska, perepycha wątrobiana, Baby Kolechowskie, gołąbki z kaszą gryczaną i pęczakiem, nalewki Jabłońskie, nalewki z rumianku, lemoniady (pokrzywowa, lipowa i głogowa). O zachowanie tradycyjnych receptur i metod ich wytwarzania dbają sami mieszkańcy, zrzeszeni w organizacjach pozarządowych, kołach gospodyń wiejskich. Obszar LGD słynie z tradycji rzemieślniczych (tkactwo) i rękodzielniczych (plecionkarstwo, wikliniarstwo, haft dekoracyjny, ceramika). Na terenie LGD występuje także duża liczba pszczelarzy oferujących szeroki wybór produktów z ula.
- 5) **Potencjał turystyczny** – wskazane wyżej elementy składają się na niewątpliwy potencjał turystyczny obszaru. Pomimo wielu działań zrealizowanych w latach poprzednich (również w ramach LSR), zasoby sprzyjające rozwojowi turystyki wciąż nie są w pełni wykorzystywane. Należy kontynuować działania związane z rozwojem infrastruktury wypoczynkowo – rekreacyjnej, wspierać podmioty gospodarcze, które rozwijają ofertę usług turystycznych, tworzyć spójną i zintegrowaną koncepcję rozwoju turystyki, w tym jednolitego przekazu promocyjnego. Teren LGD jest zbyt mało kojarzony z atrakcjami natury turystycznej i przegrywa w staraniach o klienta z innymi regionami Lubelszczyzny. Jednym z założeń przyświecających tworzeniu LSR jest wzmocnienie działań sprzyjających rozwojowi turystyki oraz promowanie walorów turystycznych regionu, w tym produktów lokalnych. Dodatkowym czynnikiem wpływającym na możliwość rozwoju turystyki jest brak występowania na obszarze LSR dużych zakładów produkcyjnych, negatywnie wpływających na pobyt turysty. Analiza zarejestrowanych podmiotów gospodarczych wskazuje na wiodącą rolę mikro i małych firm. Także gospodarka rolna, wciąż w dużej mierze oparta na niewielkich gospodarstwach rolnych, produkujących w sposób zrównoważony stwarza potencjał do rozwoju agroturystyki.
- 6) **Aktywność społeczna** – mieszkańców obszaru LGD cechuje wysoka aktywność społeczna i zainteresowanie problemami lokalnymi, przejawiająca się w tworzeniu i funkcjonowaniu organizacji pozarządowych, których

wskaźnik jest wyższy niż średnia województwa lubelskiego. Organizacje pozarządowe angażują się w rozwój obszaru, współpracują z instytucjami publicznymi w zakresie kultury, ekologii, turystyki, promocji przedsiębiorczości. Instrumentem stymulującym dalszy rozwój aktywności obywatelskiej będzie niewątpliwie wsparcie finansowe udzielone w ramach wdrażania LSR oraz planowane działania samej LGD w zakresie stymulowania rozwoju partnerstwa, przede wszystkim wśród organizacji pozarządowych.

Rozdział 3 Partycypacyjny charakter LSR

Lokalna Strategia Rozwoju jako dokument strategiczny o długofalowym wykorzystaniu i dużym znaczeniu dla rozwoju obszaru 9 gmin jest dokumentem o charakterze partycypacyjnym. W jego tworzenie zaangażowani byli przedstawiciele różnych grup społecznych, przedsiębiorcy, podmioty publiczne oraz mieszkańcy. Dla LGD ważne było, aby poznać realne, oddolne potrzeby oraz zasoby, jakie należało wykorzystać w LSR, aby stała się ona dokumentem zintegrowanym, o dobrze zdiagnozowanym obszarze, uwzględniającym rzeczywiste problemy i potrzeby lokalnych interesariuszy.

Współdecydowanie, którym charakteryzował się cały proces tworzenia LSR uznawane jest za ostatni poziom (najwyższy) na drabinie określającej stopień partycypacji społecznej. W literaturze współdecydowanie definiowane jest jako wypracowanie dokumentu na zasadach współpracy wielu stron posiadających różne motywacje i interesy, z zastrzeżeniem, że każda ze stron ma realny (nie ograniczony przez pozostałe podmioty) wpływ na podejmowane decyzje. Zastosowanie procesu partycypacyjnego sprawi, że mieszkańcy będą mieli większe poczucie odpowiedzialności za podejmowane decyzje nie tylko na etapie tworzenia, ale i realizacji strategii.

Od drugiej połowy 2022 r. prowadzono szereg działań mających na celu zaangażowanie przedstawicieli lokalnych społeczności z poszczególnych gmin do wspólnej pracy nad przyszłą strategią. W pierwszej kolejności dokonano analizy danych, która pozwoliła uzyskać informację o charakterystyce obszaru LGD, strukturze lokalnej społeczności, rynku pracy, rozwoju ekonomicznym, czy potencjalnych grupach osób w niekorzystnej sytuacji. Zebrane informacje pochodziły z takich źródeł jak: dane statystyczne, dane urzędowe, opracowania własne. Wykorzystano również wyniki badań ewaluacji zewnętrznej realizacji na lata 2016-2022, którą przeprowadziła firma OMIKRON Mariusz Wachowicz.

Następnie przystąpiono do konsultacji społecznych, odpowiednio dobranymi metodami partycypacyjnymi. Część działań była prowadzona za pomocą strony internetowej, z myślą o młodych, aktywnych i zapracowanych, część odbywała się na bezpośrednich spotkaniach ze społecznością lokalną. W miarę możliwości spotkania prowadzone były w miejscach dostosowanych do potrzeb osób z niepełnosprawnościami.

Przez cały okres przygotowawczy na stronie internetowej www.ldparczew.pl, funkcjonowała zakładka poświęcona pracom nad przygotowaniem nowej strategii. W zakładce tej zamieszczane były informacje dotyczące harmonogramu spotkań ze społecznością lokalną w poszczególnych gminach, ankiety dla mieszkańców, fiszki projektowe (arkusze pomysłów) oraz bieżące efekty prac nad strategią z możliwością zgłaszania uwag. Informacje w zakładce były aktualizowane i uzupełniane w miarę postępu prac nad opracowaniem strategii. Zamieszczane informacje miały na celu zagwarantowanie szerokiego udziału lokalnej społeczności w procesie tworzenia strategii, a następnie jej realizacji.

W celu bezpośredniego oraz indywidualnego kontaktu z mieszkańcami w biurze LGD utworzono punkt konsultacyjny (otwarty od poniedziałku do piątku w godzinach pracy biura). Za jego pośrednictwem (także w formie telefonicznej) można było wносить uwagi do poszczególnych etapów tworzenia LSR i zgłaszać własne pomysły.

W ramach konsultacji społecznych szczególna uwaga poświęcona została głównym zagadnieniom podejścia LEADER tj. innowacyjność, cyfryzacja, rozwój gospodarczy z poszanowaniem warunków przyrodniczych i dziedzictwa kulturowego, środowisko i klimat, zmiany demograficzne, partnerstwo w realizacji LSR.

Podczas wszystkich realizowanych działań w związku z opracowaniem LSR zamieszczano informacje o otrzymanej pomocy z EFROW w ramach PROW 2014-2020, zgodnie z warunkami określonymi w księdze wizualizacji znaku PROW 2014-2020.

Podczas konsultacji społecznych sformułowano diagnozę dla obszaru LGD, przeprowadzono analizę SWOT, a zgromadzone informacje pozwoliły określić obszary interwencji. Następnie wyłoniono cele LSR, zaprojektowano

budżet, ustalono plan działania, wskaźniki, określono główne kryteria wyboru operacji, zaplanowano monitoring i ewaluację wdrażania strategii oraz plan komunikacji.

Informacje, które pozyskano na etapie procesu konsultacji społecznych prowadzonych na obszarze LGD zostały wykorzystane do opracowywania strategii. Skutki i wyniki zastosowanych metod szczegółowo opisano w poszczególnych rozdziałach LSR.

Całość prac związanych z powstaniem strategii koordynowało biuro LGD. Analizą zebranych danych i określeniem rozwiązań do implementacji w LSR zajmowała się grupa robocza (specjalnie utworzona w tym celu), w skład której weszli: prezes LGD, członek Rady, pracownicy biura, przedstawiciele sektorów: społecznego, publicznego i gospodarczego oraz eksperci (trzech z obszaru LSR, posiadający doświadczenie w realizacji projektów, w tym dofinansowanych ze środków LEADER oraz jeden zewnętrzny ekspert). Grupa robocza na każdym etapie podejmowała decyzję, co zostanie uwzględnione w LSR, a co zostanie odrzucone. Po każdym etapie konsultacji przygotowywano zestawienie uwag i wniosków zawierające: treść wniosku, zgłaszającego lub grupę zgłaszających, decyzję LGD (przyjęto, odrzucono, do rozważenia w przyszłości) oraz uzasadnienie w przypadku odrzucenia lub odroczenia. Zespół przyjmował wnioski: zgodne z programem w ramach którego przygotowywana była strategia (tj. PS WPR 2023-2027), innymi programami/funduszami, z których finansowane będą działania uwzględnione w LSR, powiązane z wypracowanymi elementami LSR, racjonalne i uzasadnione przez zgłaszającego. Wnioski przyjęte uwzględniono w poszczególnych rozdziałach strategii. Odrzucono wnioski, które były niezgodne z wytycznymi, były niezasadne lub zgłoszone bez uzasadnienia, co budziło wątpliwość, czy pomysł zostanie w przyszłości zrealizowany. W sposób szczególnie uważny podchodzono do wniosków składanych przez osoby reprezentujące grupy w niekorzystnej sytuacji. We wnioskach uwzględniono przede wszystkim takie obszary interwencji, które są zgodne z zasadami realizacji PS WPR oraz obowiązującymi przepisami, natomiast pominięto problemy, których rozwiązanie leży poza możliwościami czy kompetencjami LGD, jak np. poprawa infrastruktury drogowej, utworzenie placówek opieki medycznej, dostęp do placówek szkolnych. W trakcie konsultacji organizacje pozarządowe, mieszkańcy, a szczególnie przedstawiciele sektora publicznego podkreślali, że środki będące w dyspozycji LGD będą niewystarczające na realizację dużych przedsięwzięć infrastrukturalnych i wskazywali na potrzebę budowy społeczeństwa partycypacyjnego poprzez zaangażowanie jak największej liczby mieszkańców, podmiotów w realizację operacji w ramach LSR.

Zebrane opinie podczas konsultacji społecznych oraz wynikające z nich rekomendacje poddano analizie pod kątem możliwości i zasadności uwzględnienia ich w tekście końcowym strategii.

Tab. nr 3 Zastosowane techniki i metody partycypacji społecznej na etapach opracowania LSR

Etap I	Diagnoza potrzeb i problemów
Metoda 1	Spotkania/warsztaty konsultacyjne – w październiku 2022 r. przeprowadzono dziewięć spotkań, po jednym w każdej gminie (11.10.2022r. – Jabłoń; 12.10.2022r. – Uścimów; 14.10.2022r. - Milanów; 18.10.2022r. – Sosnowica; 19.10.2022r. – Parczew; 21.10.2022r. – Siemień; 25.10.2022 r. – Dębowa Kłoda; 26.10.2022r. – Milanów; 27.10.2022r. – Ostrów Lubelski). Informacje o konsultacjach zamieszczono na stronach internetowych LGD, urzędów gmin, a także na tablicach ogłoszeniowych. Rozesłano również informację e-mailem do członków LGD, byłych beneficjentów, organizacji pozarządowych, w tym zrzeszających seniorów, czy działających na rzecz osób młodych. Poinformowano telefonicznie lokalnych liderów (sołtysi, radni, prezesi NGO), którzy przekazali informację mieszkańcom w swoich miejscowościach. W miarę możliwości miejsca spotkań były dostępne dla osób z niepełnosprawnościami. Łącznie w spotkaniach udział wzięło 115 osób. Podczas konsultacji byli obecni przedstawiciele środowisk samorządowych, organizacji społecznych (stowarzyszenia, OSP, KGW), przedsiębiorcy, ośrodki wsparcia osób z niepełnosprawnościami, mieszkańcy, członkowie LGD, osoby młode, seniorzy. Uczestnicy spotkań wskazali jakie dana gmina ma mocne i słabe strony, jakie są szanse i zagrożenia (wstępna analiza SWOT). W trakcie spotkań zdefiniowano problemy, potrzeby i oczekiwania lokalnej społeczności oraz propozycje ich

	rozwiązania. Określono wstępne cele/kierunki strategii, planowane działania oraz identyfikację grup docelowych strategii. Na zakończenie spotkań poproszono uczestników o wypełnienie ankiety, która była uzupełnieniem podejmowanych zagadnień. Uczestników spotkań poinformowano o tworzeniu grupy roboczej ds. LSR i zachęcano do włączenia się w jej prace. Wyniki spotkań zostały wykorzystane na dalszych etapach opracowania strategii.
Metoda 2	Badanie ankietowe - ankiety zamieszczono na stronie LGD, a informacje o możliwości ich wypełnienia były rozsyłane drogą e-mailową oraz przekazywane poprzez rozmowy tel. i bezpośrednie kontakty z mieszkańcami i przedstawicielami różnych instytucji i organizacji (wymienionych wyżej). Ważnym elementem każdej z ankiet były pytania otwarte, co pozwoliło na swobodne i anonimowe wypowiedzenie swoich opinii i wyrażenia swoich potrzeb. Ankietę wypełniło łącznie 160 osób. Termin udostępnienia ankiety to styczeń – luty 2023r. Wyniki ankiet zostały wykorzystane do wskazania atutów i słabych stron obszaru, definiowania potrzeb rozwojowych oraz do identyfikacji grup docelowych.
Metoda 3	Wywiady indywidualne - w ramach zbierania informacji do strategii przeprowadzono również telefoniczne wywiady z wójtami i burmistrzami (9 wywiadów) oraz przedstawicielami sektora gospodarczego (7 wywiadów), w terminie styczeń – luty 2023r. Podczas wywiadów zebrano informacje o potrzebach gmin (m.in. w zakresie rozwoju infrastruktury, promocji obszaru), problemach w zakresie rozwoju przedsiębiorczości na obszarze LSR (m.in. wskazano jakie są największe bariery w prowadzeniu własnej firmy oraz jakie przeszkody pojawiają się przy podejmowaniu nowej działalności gospodarczej), kierunkach wsparcia przedsiębiorczości (jakie branże należy wspierać).
Metoda 4	Punkt konsultacyjny - nieprzerwanie w Biurze LGD otwarty był punkt konsultacyjny, czynny pięć dni w tygodniu. Informacje o funkcjonowaniu punktu zostały przekazane do jednostek administracji samorządowej, organizacji pozarządowych oraz przedsiębiorców. Informacja została też zamieszczona na stronie internetowej LGD. Dzięki temu wszystkie zainteresowane osoby z obszaru LGD mogły indywidualnie zasięgnąć szczegółowych informacji dotyczących każdego etapu powstawania LSR (terminy dalszych prac, możliwość zapoznania się z już opracowanymi opisami dokumentów, wnoszenie uwag itd.) Aby zapewnić w opracowaniu LSR udział społeczności wykluczonej cyfrowo, możliwe było również wypełnienie ww. ankiet w formie papierowej w biurze LGD. Na tym etapie z zaproponowanej formy konsultacji skorzystało 13 mieszkańców obszaru LGD.
Metoda 5	Panele Grupy Roboczej - przeprowadzono spotkania Grupy Roboczej ds. LSR w trakcie opracowywania poszczególnych części strategii. Spotkania były prowadzone w formie paneli, na których dyskutowano, analizowano dane, informacje, wyniki badań i proponowano rozwiązania do implementacji w LSR. Na wskazanym etapie przeprowadzono 1 spotkanie (w terminie 02.03.2023r.), w trakcie którego zweryfikowano i doprecyzowano wskazane wcześniej problemy oraz potrzeby, doprecyzowano analizę SOWT, dookreślono grupy docelowe, w tym w niekorzystnej sytuacji, zweryfikowano wstępne cele strategii.
Etap II	Określenie celów i wskaźników w odniesieniu do opracowania LSR oraz opracowanie planu działania
Metoda 1	Fiszka projektowa (arkusz pomysłu) – w celu dokładnego określenia przedsięwzięć, celów, wskaźników oraz alokacji budżetu oraz wskaźników w LSR, zachęcano potencjalnych wnioskodawców/beneficjentów do przedstawienia własnych propozycji projektów, które zamierzali zrealizować w przyszłości. Przedstawiciele organizacji pozarządowych, samorządy gminne, przedsiębiorcy, mieszkańcy, w tym osoby w niekorzystnej sytuacji miały możliwość składania fiszek projektowych. Dzięki tej metodzie zebrano ważne informacje, wskazujące jakie konkretne działania w ramach LSR będą chętnie podejmowane przez beneficjentów. Łącznie zebrano 33 fiszki projektowe. Wzór fiszki projektowej i informacje na temat możliwości ich składania dostępne były

	na stronie internetowej LGD oraz w biurze stowarzyszenia. Dodatkowo, pracownicy LGD informowali i zachęcali do ich składania drogą telefoniczną i mailową.
Metoda 2	Punkt konsultacyjny - zainteresowani mieszkańcy obszaru mieli możliwość osobistego lub telefonicznego zgłaszania uwag i propozycji do projektu celów oraz wskaźników. Na tym etapie z zaproponowanej formy konsultacji skorzystało 15 mieszkańców obszaru LGD.
Metoda 3	Spotkanie/warsztat konsultacyjny - przeprowadzono jedno spotkanie (24.03.2023 r.) w Parczewie, w którym udział wzięli liderzy z terenu LGD (przedstawiciele władz lokalnych, organizacji pozarządowych, przedsiębiorcy), są to głównie osoby od lat współpracujące z LGD. Zostały one zaproszone na spotkanie telefonicznie i mailowo. Przedstawiciel LGD zaprezentował wyniki analizy SWOT i diagnozy oraz omówił matrycę logiczną celów przygotowywanej strategii. Następnie w oparciu o przedstawione wcześniej wnioski wspólnie opracowano i dookreślono cele strategii. Po warsztatowym wypracowaniu wspólnej wersji celów i przedsięwzięć zaplanowano także wskaźniki na poziomie produktu i przypisano odpowiednie wskaźniki rezultatu. Podczas diagnozy wykorzystano metodę warsztatu grupowego. W spotkaniu udział wzięło 17 osób.
Metoda 4	Panele Grupy Roboczej - na wskazanym etapie przeprowadzono 1 spotkanie (termin 27.04.2023r.), w trakcie którego poddano analizie i weryfikacji zebrane wcześniej wnioski i uwagi, fiszki projektowe zgłaszane przez mieszkańców. Przeanalizowano matrycę logiczną celów LSR. Wprowadzono niewielkie korekty i uproszczenia w zapisach, by były bardziej zrozumiałe i przejrzyste. Następnie przeanalizowano budżet i przypisano wskaźniki produktu i rezultatu. Efekty tych prac pozwoliły ostatecznie określić cele strategii, przedsięwzięcia oraz wskaźniki ich realizacji.
Etap III	Opracowanie zasad wyboru operacji, ustanawianie kryteriów wyboru, opracowanie zasad monitorowania i ewaluacji, przygotowanie planu komunikacyjnego w odniesieniu do realizacji LSR
Metoda 1	Badanie ankietowe – na stronie internetowej LGD zamieszczono ankietę dotyczącą kryteriów wyboru operacji, monitoringu i ewaluacji, sposobów komunikacji. Dodatkowo link do ankiety został rozesłany pocztą mailową do gmin, członków LGD, byłych beneficjentów. Ankieta dotyczyła zebrania opinii na temat metod monitoringu i ewaluacji oraz częstotliwości ich przeprowadzania, kryteriów wyboru, które należy uwzględnić w LSR, sposobów komunikacji LGD z mieszkańcami. Ankietę wypełniły 63 osoby. Możliwe było również wypełnienie ankiety w formie papierowej w biurze LGD.
Metoda 2	Spotkanie konsultacyjne – zorganizowano spotkanie (termin 10.05.2023r.), w którym uczestniczyli członkowie grupy roboczej oraz przedstawiciele grup osób w niekorzystnej sytuacji zdiagnozowanych na obszarze LSR. W spotkaniu uczestniczyły także osoby, które wyraziły chęć współpracy przy ustaleniu kryteriów i procedur wyboru operacji, to między innymi byli beneficjenci, których obecność pozwoliła na przeprowadzenie konstruktywnej dyskusji na temat wad i zalet oraz stopnia trudności kryteriów w minionym okresie programowania, czy zasad wyboru i oceny operacji. Uczestnicy zapoznali się z dotychczasowymi rozwiązaniami oraz nowymi wymaganiami. Przeanalizowano wypracowane w poprzednich etapach zapisy dokumentów i zgłaszane uwagi. Dyskutowano i szukano nowych rozwiązań przy tworzeniu definicji poszczególnych kryteriów, zasad oceny, procedurze monitoringu i ewaluacji, planie komunikacji. W trakcie analizy wnoszono uwagi dotyczące uproszczenia procesu wyboru i sprawozdawczości. Zaproponowano również, aby wyniki monitoringu i ewaluacji były przedstawiane w możliwie prosty i zrozumiały sposób dla społeczności lokalnej. Preferowaną formą analiz i badań jest ankieta, najlepiej w formie elektronicznej. Zgłaszano stosowanie różnorodnych środków komunikacji, dostosowanych do potrzeb poszczególnych grup docelowych i w niekorzystnej sytuacji. W spotkaniu udział wzięło 18 osób.
Metoda 3	Punkt konsultacyjny - zainteresowani mieszkańcy obszaru mieli możliwość osobistego lub telefonicznego zgłaszania pomysłów i uwag do kryteriów wyboru operacji, procedur wyboru,

	opracowanie zasad monitorowania i ewaluacji oraz sposobów komunikacji. Na tym etapie z zaproponowanej formy konsultacji skorzystało 17 mieszkańców obszaru LGD. Wnoszone uwagi dotyczyły uproszczenia procesu oceny i wyboru operacji, w miarę możliwości przez pracowników biura LGD. Sugerowano, żeby wyniki badań ewaluacyjnych upubliczniać np. poprzez stronę internetową LGD.
Metoda 4	<p>Panele Grupy Roboczej – na wskazanym etapie przeprowadzono 1 spotkanie (termin 19.05.2023r.), w trakcie którego poddano analizie i weryfikacji zebrane wnioski i uwagi zgłaszane przez mieszkańców w ramach konsultacji. Ostatecznie określono najważniejsze kryteria oceny, które należy uwzględnić przy wyborze operacji. Opracowano najważniejsze założenia procedury monitoringu i ewaluacji.</p> <p>Zatwierdzono cele planu i metody komunikacji. Określono potencjalne zagrożenia i środki zaradcze. W całym procesie uwzględniono sposoby komunikacji z grupami osób w niekorzystnej sytuacji, które zdiagnozowano w na obszarze LSR. Ustalono, że plan powinien podlegać monitoringowi w celu sprawdzania, czy proces wdrażania przebiega prawidłowo. Ważnym elementem było uwzględnienie działań sprzyjających włączeniu się społeczności lokalnej w proces wdrażania LSR, dlatego zaplanowano metody uspołecznienia LSR na całym etapie jej wdrażania. Efektem końcowym było stworzenie planu komunikacji zawierającego wszystkie niezbędne elementy.</p>

Zaangażowanie społeczności lokalnej w proces wdrażania LSR

Zaangażowanie społeczności lokalnej w budowanie LSR jest ważnym procesem uspołeczniania zaplanowanych działań, jednak nie jedynym. Społeczność lokalna powinna mieć możliwość włączenia się również w proces faktycznej realizacji strategii, nie tylko w roli beneficjentów, ale także osób decydujących o kierunkach rozwoju, zmianach w dokumentach strategicznych oraz ocenie wdrażania i funkcjonowania LGD. Najważniejsze zmiany w zakresie aktualizacji strategii (np. zmiana celów, wskaźników, kryteriów wyboru) będą poprzedzone konsultacjami ze społecznością lokalną przede wszystkim za pośrednictwem strony internetowej.

Przez cały okres realizacji strategii będą prowadzone działania animacyjne i informacyjne dla społeczności lokalnej. W procesie wdrażania LSR zaplanowano udział wszystkich sektorów partnerstwa. W ramach kampanii informacyjnej poinformujemy mieszkańców o głównych założeniach strategii, możliwości aplikowania o środki oraz zasadach przyznawania dofinansowania i typach projektów. W tym celu zostaną wykorzystane następujące środki przekazu: artykuły w prasie lokalnej, organizacja i udział w wydarzeniach i imprezy lokalne, systematyczne prowadzenie strony internetowej/portalu społecznościowego. Kolejną metodą komunikacji będą spotkania/szkolenia organizowane przed planowanymi naborami w celu przygotowania potencjalnych wnioskodawców do aplikowania o środki. Podczas tych spotkań/szkożeń osoby zainteresowane pozyskaniem środków zdobędą wiedzę jak prawidłowo wypełnić wnioski oraz zapoznają się z poszczególnymi kryteriami oceny używanymi przez organ decyzyjny (Radę). W biurze LGD prowadzone również będą indywidualne konsultacje i doradztwo, w formie telefonicznej i osobistej. Działania te w sposób szczególny mają wspierać podmioty bez doświadczenia, które po raz pierwszy starają się o dofinansowanie. Komunikaty pod kątem treści i języka zostaną dostosowane do odpowiedniej grupy odbiorców. Szczególną opieką zostaną objęte grupy osób w niekorzystnej sytuacji określone w LSR (kobiety, rolnicy z małych gospodarstw), którym poświęcone będzie więcej uwagi ze strony LGD. Dotarcie do tych grup odbywać się będzie za pomocą różnych działań komunikacyjnych i narzędzi (opisanych powyżej), poprzez kierowanie do tych grup sprofilowanej informacji. Dodatkowo konkretne informacje o możliwościach wsparcia będą wysyłane do instytucji takich jak: powiatowe urzędy pracy, ośrodki wsparcia rolnictwa (ośrodki doradztwa rolniczego, oddziały powiatowe ARiMR). Szczegółowe działania zostały zaplanowane i opisane w planie komunikacji. Sam proces komunikacji nie będzie się sprowadzać tylko do przekazywania informacji przez LGD. Będzie miał na celu również to, aby interesariusze, zaangażowane podmioty dzieliły się informacją, wiedzą, doświadczeniem, zadaniami i zasobami, a także na zrozumieniu, kto jest za co odpowiedzialny. Dlatego w LSR uwzględniono szereg narzędzi aby to osiągnąć.

Jednym z nich jest umożliwienie realizacji operacji w partnerstwie i projektów partnerskich oraz określenie metod i sposobów kojarzenia partnerów (szczegółowo opisane w dalszych częściach strategii).

Sama LGD jest otwarta na współpracę i nie stawia ograniczeń w przyjmowaniu nowych członków. W planie komunikacji zaplanowano szereg odpowiednich rodzajów działań komunikacyjnych, w tym prowadzenie komunikacji zwrotnej (ankiety, badania sondażowe). Prowadzona będzie analiza efektywności zastosowanych działań komunikacyjnych i środków przekazu. Z kolei animowanie w definiowanych obszarach do wdrażania innowacji będzie polegało na stosowaniu różnych metod zachęcających potencjalnych beneficjentów do uwzględniania innowacyjności w swoich projektach, np. w trakcie szkoleń/spotkań pracownicy LGD szczegółowo odniosą się do definicji innowacyjności i korzyści wynikających z wdrożenia innowacyjności, zostanie wykonany katalog dobrych praktyk z konkretnymi i ciekawymi przykładami projektów innowacyjnych, który następnie będzie dystrybuowany wśród potencjalnych wnioskodawców.

Zagwarantowano również partnerskie relacje wewnątrz LGD. Relacje między członkami LGD są oparte na pogłębionym partnerstwie i skutecznej, wzajemnej komunikacji. Oprócz standardowych form podejmowania decyzji przejawiają się one efektywnej współpracy i zasadach funkcjonowania LGD (różne formy komunikacji wewnętrznej, kolegialny sposób podejmowania decyzji, możliwość zgłaszania inicjatyw przez członków LGD).

Rozdział 4 Analiza potrzeb i potencjału LSR

Analiza potrzeb i potencjału stanowi fundament tworzenia LSR. Przygotowana została na podstawie diagnozy obszaru, w tym danych statystycznych (m.in. GUS, dane gmin, dane własne LGD) przeprowadzonej analizy SWOT, która określa czynniki wewnętrzne, czyli mocne i słabe strony obszaru oraz czynniki zewnętrzne, a więc szanse i zagrożenia, które wpływają na możliwości rozwojowe. Analiza ta powstała również na podstawie przeprowadzonych w trakcie konsultacji ze społecznością lokalną badań ankietowych, spotkań, indywidualnych wywiadów, złożonych fiszek projektowych (arkuszy pomysłów). Badania te pomogły zebrać opinie mieszkańców obszaru LGD na temat obszarów, jakimi powinna zająć się LSR na lata 2023-2027. W przygotowaniu analizy pomogły panele grupy roboczej, która weryfikowała zebrane dane i informacje. W wyniku działań na wielu płaszczyznach udało się stworzyć rzetelną analizę potrzeb rozwojowych i potencjałów obszaru wdrażania LSR oraz określić grupy docelowe szczególnie istotne z punktu widzenia wdrażania strategii.

4.1 Analiza potrzeb rozwojowych i potencjałów obszaru wdrażania LSR

Demografia

Zgodnie z danymi statystycznymi obszar LGD stopniowo wyludnia się. W 2021 r. liczba ludności wyniosła 41 012 osób, co stanowiło spadek w stosunku do 2016 roku o 6,9%. Jest to utrata liczby mieszkańców na poziomie znacznie wyższym niż w Polsce (1,4%) oraz wyższym niż w województwie (4,5%). Depopulacja nie ominęła żadnej, z należących do LGD gmin.

Na problem wyludniania się obszaru wskazuje także wskaźnik *salda migracji na 1 000 ludności*, który w całym analizowanym okresie (2016-2021) był ujemny. Odptyw ludności z obszaru LGD był znacznie wyższy niż w województwie lubelskim i w kraju.

Tabela 4 Saldo migracji na 1000 ludności dla obszaru LGD w porównaniu do województwa i kraju w latach 2016-2021

Nazwa	Saldo migracji na 1000 ludności					
	2016	2017	2018	2019	2020	2021
POLSKA	0,0	0,0	0,1	0,2	0,1	0,1
LUBELSKIE	-1,9	-2,2	-2,5	-2,9	-2,1	-2,3
LGD „Jagiellońska Przystań”	-3,7	-3,7	-3,6	-4,5	-3,9	-4,9

Źródło: Opracowanie LGD „Jagiellońska Przystań” na podstawie danych GUS

Dane demograficzne wskazują, że ludność obszaru LSR stosunkowo szybko starzeje się. Udział najstarszych grup ludności znacznie wzrósł w badanym okresie, przy jednoczesnym spadku udziału ludności w wieku produkcyjnym. Należy jednak zwrócić uwagę na pozytywny fakt, jakim jest wzrost liczby ludności w wieku przedprodukcyjnym (o 0,2 pp. w 2021 r. w porównaniu do 2016 r.) Jest to tendencja podobna do sytuacji w całym województwie.

Tabela 5 Udział ludności wg ekonomicznych grup wieku w % ludności ogółem dla obszaru LGD w porównaniu do województwa i kraju w latach 2016-2021

Nazwa	Udział ludności wg ekonomicznych grup wieku w % ludności ogółem					
	w wieku przedprodukcyjnym		w wieku produkcyjnym		w wieku poprodukcyjnym	
	2016	2021	2016	2021	2016	2021
POLSKA	17,9	18,4	61,8	59,1	20,2	22,5
LUBELSKIE	17,7	18,1	61,6	58,5	20,6	23,4
LGD „Jagiellońska Przystań”	17,7	17,9	61,1	58,3	21,2	23,7

Źródło: Opracowanie LGD „Jagiellońska Przystań” na podstawie danych GUS

Wskaźnik obciążenia demograficznego to odsetek osób w wieku 65 lat, a także starszych w liczbie ludności ogółem. W 2021 r. osoby starsze stanowiły średnio 20,2% ogółu mieszkańców. Oznacza to, że niemal co piąty mieszkaniec gmin ma 65 lub więcej lat. Największy procent wśród ludności, seniorzy stanowią w gminie Podedwórze – 23%. Najmniejszy odsetek obserwujemy w gminie Milanów – 18%. W latach 2016 - 2021 w każdej z gmin odsetek zwiększył się, co oznacza, że teren LGD, jak cały kraj, starzeje się. Jednak dla obszaru LGD wskaźnik ten, jest wyższy niż dla obszaru województwa i kraju.

Tabela 6 Wskaźnik obciążenia demograficznego dla obszaru LGD w porównaniu do województwa i kraju w latach 2016-2021

Nazwa	Odsetek osób w wieku 65 lat i więcej w populacji ogółem (%)					
	2016	2017	2018	2019	2020	2021
POLSKA	16,4	17,0	17,5	18,1	18,5	18,9
LUBELSKIE	16,9	17,4	18,0	18,6	19,4	19,8
LGD „Jagiellońska Przystań”	17,8	18,3	18,7	19,2	19,9	20,2

Źródło: Opracowanie LGD „Jagiellońska Przystań” na podstawie danych GUS

Opis rynku pracy

Na obszarze LGD obserwuje się systematyczny spadek bezrobocia (wyjątek stanowił rok 2020, kiedy wystąpił wzrost liczby bezrobotnych). Jest to podobny trend jak w przypadku średniej dla województwa i kraju. Wskaźnik *udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym* na obszarze LGD był niższy niż średnia w województwie, ale wyższy niż średnia w kraju.

Tabela 7 Stopa bezrobocia na obszarze LGD, w województwie i kraju w latach 2016–2021

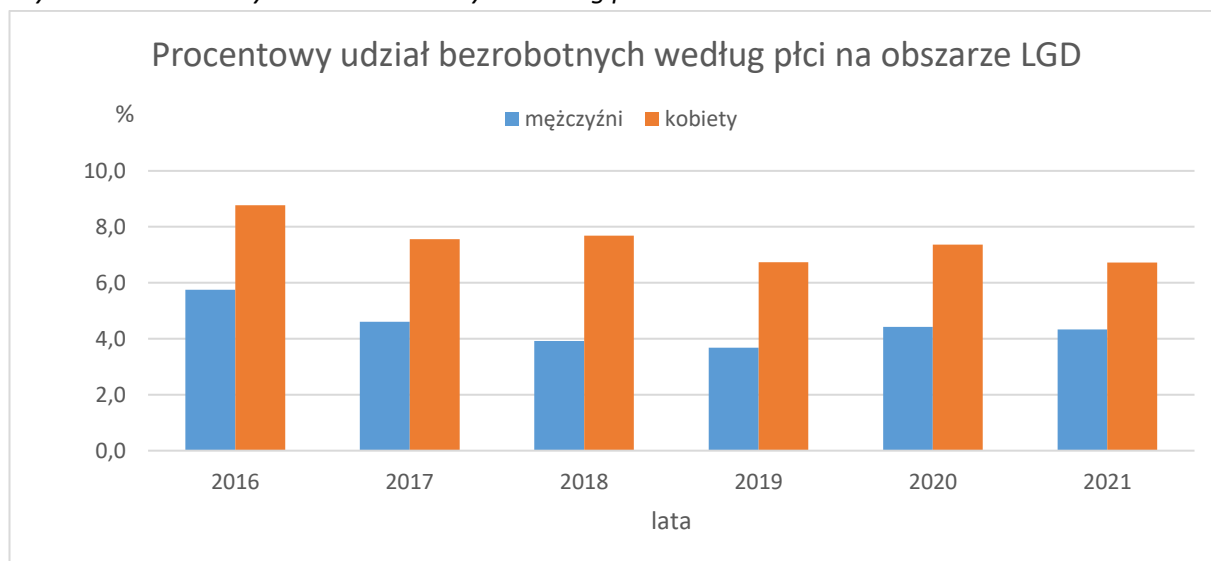
Nazwa	Udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym (%)					
	2016	2017	2018	2019	2020	2021
POLSKA	5,6	4,6	4,2	3,8	4,6	4,0
LUBELSKIE	7,3	6,3	5,8	5,5	6,3	5,6
LGD „Jagiellońska Przystań”	7,1	5,9	5,6	5,0	5,7	5,4

Źródło: Opracowanie LGD „Jagiellońska Przystań” na podstawie danych GUS

Niekorzystnie kształtuje się trend udziału kobiet w liczbie bezrobotnych ogółem. Aktywność zawodowa kobiet jest

dużo niższa mężczyzn. W rejestrach powiatowych urzędów pracy przeważają kobiety.

Wykres 1 Procentowy udział bezrobotnych według płci na obszarze LGD w latach 2016-2021

Źródło: Opracowanie LGD „Jagiellońska Przystań” na podstawie danych GUS

Charakterystyka gospodarki, przedsiębiorczości na obszarze LSR

Sytuację gospodarczą obszaru LGD odzwierciedlają wskaźniki gospodarcze tj. *liczba podmiotów wpisanych do rejestru REGON na 10 tys. ludności* oraz *podmioty nowo zarejestrowane w rejestrze REGON na 10 tys. ludności w wieku produkcyjnym*. Pierwszy ze wskaźników w analizowanym okresie, wykazywał tendencję rosnącą, natomiast mimo systematycznego wzrostu, średnia dla całego obszaru była znacznie niższa niż średnia dla województwa i kraju. Należy jednak zwrócić uwagę na dynamikę zmian. Pomimo corocznie niższych wartości tempo zmian wskaźników jest wyższe niż w przypadku średniej dla województwa i kraju, co jest pozytywnym zjawiskiem, ponieważ oznacza, że obszar LGD systematycznie „goni” województwo i resztę kraju. Drugi ze wskaźników – *podmioty nowo zarejestrowane na 10 tys. ludności w wieku produkcyjnym* również wykazywał trend rosnący, w 2019 r. w porównaniu do 2016 r. wzrósł o 70%, co w porównaniu do województwa i kraju stanowiło dużo wyższy wzrost wskaźnika. W 2020 roku, w porównaniu do lat poprzednich, nastąpił spadek wartości wskaźników, należy jednak zauważyć, że był to trend ogólnokrajowy. Wśród nowozakładanych firm dominują działalności gospodarcze zakładane przez mężczyzn.

Tabela 8 Podmioty gospodarcze na obszarze LGD oraz porównanie średniej obszaru LGD do województwa i kraju w latach 2016-2021

Nazwa	Podmioty wpisane do rejestru REGON na 10 tys. ludności						Podmioty nowo zarejestrowane na 10 tys. ludności w wieku produkcyjnym					
	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2016	2017	2018	2019	2020	2021
POLSKA	1 103	1 121	1 136	1 175	1 224	1 276	147	154	169	165	145	165
LUBELSKIE	816	834	854	879	937	979	109	123	142	131	130	136
LGD „Jagiellońska Przystań”	563	573	594	626	678	714	72	75	114	123	101	100

Źródło: Opracowanie LGD „Jagiellońska Przystań” na podstawie danych GUS

Przedsiębiorstwa, które zatrudniają mniej niż 50 pracowników, to tzw. mikro (do 9 pracowników) i małe firmy (do 49 pracowników). Mikro, małe i średnie firmy stanowią ok. 99% polskiego sektora przedsiębiorstw.

Mimo systematycznego wzrostu w latach 2016–2021, udział przedsiębiorstw zatrudniających mniej niż 50 pracowników w liczbie mieszkańców ogółem we wszystkich analizowanych latach był na obszarze LGD znacznie

niższy od średniej dla województwa i kraju.

Tabela 9 Udział przedsiębiorstw zatrudniających mniej niż 50 pracowników w liczbie mieszkańców ogółem w poszczególnych gminach LGD oraz porównanie średniej obszaru LGD do województwa i kraju w latach 2016–2021

Nazwa	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Ostrów Lubelski	5,16	5,37	5,59	5,87	6,43	6,89
Uścimów	4,29	4,48	5,01	5,25	5,72	5,87
Dębowa Kłoda	6,18	6,43	6,26	6,33	7,18	7,24
Jabłoń	5,04	5,04	5,31	5,37	5,82	6,20
Milanów	5,22	5,03	5,35	5,77	6,60	7,00
Parczew	8,65	8,56	8,84	9,02	9,56	9,89
Podedwórze	6,17	6,32	6,55	7,12	7,70	8,20
Siemień	4,66	4,72	4,91	5,56	5,73	6,25
Sosnowica	5,09	5,32	5,41	5,78	6,05	6,49
LGD „Jagiellońska Przystań”	6,32	6,37	6,60	6,88	7,43	7,78
POLSKA	10,94	11,13	11,28	11,67	12,16	12,67
LUBELSKIE	8,10	8,28	8,48	8,73	9,31	9,73

Źródło: Opracowanie LGD „Jagiellońska Przystań” na podstawie danych GUS

W przeciągu ostatnich lat zaobserwowano znaczny wzrost liczby zarejestrowanych przedsiębiorstw: z ok. 2800 podmiotów w 2016 r. do ok. 3200 podmiotów w 2021 r. W dużej mierze są to mikro i małe przedsiębiorstwa bez realnych perspektyw rozwoju, ograniczanych przede wszystkim przez brak środków finansowych na realizację inwestycji. Z kolei, zaletą takiej struktury przedsiębiorstw na obszarze LSR, jest brak uciążliwości dużego przemysłu, dzięki czemu jest atrakcyjnym terenem turystyczno-rekreacyjnym.

Dość dużym zagrożeniem dla mikro i małych przedsiębiorstw w regionie jest wzrost cen energii i paliw, wysoka inflacja oraz obciążenia fiskalne, wpływające na kondycję finansową firm a skutkujące m.in. zmniejszeniem możliwości finansowania inwestycji czy ograniczonymi możliwościami wykorzystania funduszy unijnych. Efektem takiej sytuacji może być proces zaprzestawiania działalności lub wchodzenia w „szarą strefę”.

Charakterystyka rolnictwa i rynku rolnego

Obszar gmin LGD jest nastawiony na rozwój rolnictwa. Średnia wielkość gospodarstwa rolnego na obszarze LGD wyniosła 14,29 ha w 2020 r. Jest to wartość znacznie wyższa niż średnia dla województwa lubelskiego (9,64 ha) i dla kraju (12,65 ha).

W tabeli 10 przedstawiono dane z 2020 r. dotyczące udziału gospodarstw rolnych ze względu na wielkość. Na terenie LGD dominują gospodarstwa o powierzchni od 1 do 5 ha. Gospodarstwa powyżej 15 ha w 2020 r. stanowią 20,09 % wszystkich gospodarstw.

Tabela 10 Powierzchnia gospodarstw rolnych wg grup obszarowych w 2020 r.

Nazwa	Udział gospodarstw w gospodarstwach rolnych ogółem ze względu na wielkość				
	do 1 ha włącznie	1 - 5 ha	5 - 10 ha	10 - 15 ha	15 ha i więcej
POLSKA	1,87	50,15	21,95	9,91	16,12
LUBELSKIE	1,42	51,17	25,68	9,84	11,89
LGD „Jagiellońska Przystań”	0,82	40,11	25,29	11,49	20,09

Źródło: Opracowanie LGD „Jagiellońska Przystań” na podstawie danych GUS

W strukturze użytkowania gruntów przeważają użytki rolne aczkolwiek systematycznie zwiększa się powierzchnia lasów i gruntów leśnych oraz pozostałych gruntów kosztem użytków rolnych. W strukturze produkcji rolniczej

dominuje produkcja roślinna. Największy udział w produkcji roślinnej stanowią zboża (pszenica, pszenżyto, owies, kukurydza) oraz ziemniaki. W produkcji zwierzęcej największy udział miał żywiec rzeźny, drób i mleko krowie. Na obszarze LGD na dużą skalę uprawiane są również truskawki, maliny, a także borówka amerykańska. Pozytywnym zjawiskiem jest coraz lepsze wyposażenie gospodarstw w wysokiej jakości zmechanizowany sprzęt rolniczy. Gospodarstwa rolne w zdecydowanej większości prowadzone są jako gospodarstwa rodzinne. Gospodarstwa małe ze względu na skalę produkcji nie są w stanie osiągać odpowiedniego dochodu. Dlatego muszą mieć specjalistyczne kierunki produkcji, często połączone z procesem przetwarzania i sprzedaży. Pewną szansą dla niektórych gospodarstw jest dywersyfikacja i tworzenie alternatywnych źródeł dochodu w postaci turystyki wiejskiej, czy wytwarzania produktów lokalnych połączone z ich sprzedażą. Obszar LGD posiada potencjał do zwiększonego wykorzystywania zasobów rolnictwa i produktów lokalnych. Wśród mniejszych gospodarstw rolnych dominują tradycyjne metody produkcji, bez nadmiernego stosowania środków chemicznych do nawożenia i ochrony upraw. Czynniki ten w połączeniu z walorami przyrodniczymi terenu LGD może być podstawą do rozwoju pozarolniczych funkcji gospodarstw rolnych w szczególności w zakresie gospodarstw agroturystycznych i zagród edukacyjnych.

Charakterystyka obszarów atrakcyjnych turystycznie oraz wskazania potencjału dla rozwoju turystyki

Charakterystyczną cechą obszaru objętego działaniem LGD jest rozległa sieć hydrograficzna - położenie w dolinie trzech rzek: Piwonii, Tyśmienicy i Zielawy, kanału Wieprz-Krzna oraz występowanie szeregu zbiorników wodnych. Trzy zbiorniki wodne posiadają duży potencjał rekreacyjno – wypoczynkowy, z rozwiniętą bazą noclegową, gastronomiczną, z wypożyczalnią sprzętu wodnego, rowerów, są to: jezioro Bialskie (gm. Dębowa Kłoda), jezioro Miejskie (gm. Ostrów Lubelski) i jezioro Krasne (gm. Uścimów). Oprócz powyższych jezior, istnieje kilkanaście innych zbiorników, które również są atrakcyjne pod względem rekreacyjnym, a ich potencjał wykorzystywany jest w różnorodny sposób (ośrodki wypoczynkowe, łowiska, obserwacje ornitologiczne).

Tabela 11 Zestawienie ważniejszych zbiorników wodnych występujących na obszarze LSR

Lp.	Zbiornik	Miejsce położenia (gmina)
1.	Jezioro Bialskie	Dębowa Kłoda
2.	Jezioro Kleszczów	Ostrów Lubelski
3.	Jezioro Miejskie	Ostrów Lubelski
4.	Jezioro Jezioro	Siemień
5.	Staw Dobosz	Siemień
6.	Staw Siemień	Siemień
7.	Zbiornik wodny Mosty	Podedwórze
8.	Zbiornik Podedwórze	Podedwórze
9.	Zalew Miejski	Parczew
10.	Jezioro Obradowskie	Parczew
11.	Jezioro Czarne Sosnowickie	Sosnowica
12.	Jezioro Skomielno	Sosnowica
13.	Stawy Pieszowskie	Sosnowica
14.	Jezioro Krasne	Uścimów
15.	Jezioro Gumienek	Uścimów

Źródło: Opracowanie LGD „Jagiellońska Przystań”

Bogactwo i różnicowanie sieci wodnej nie stanowi jedyne go wyznacznika i atutu terenu objętego LSR. Kolejnym są walory krajobrazowo-przyrodnicze. Na obszarze każdej gminy występuje przynajmniej jedna forma ochrony przyrody. Ponad 15 % obszaru stanowią tereny prawnie chronione. Do najbardziej atrakcyjnych należą:

- **Poleski Park Narodowy** – utworzony został w 1990 roku. Obejmuje liczne bagna, torfowiska i jeziora krasowe oraz naturalne kompleksy leśne z bogactwem flory i fauny, znajdujące się na Równinie Łęczyńsko-Włodawskiej. Powierzchnia parku wynosi 9 760 ha, w tym ochroną ścisłą objęte jest 116 ha. Symbolem

parku jest żuraw. Najważniejszymi ekosystemami PPN są ekosystemy torfowiskowe i wodne, oraz łąkowe, zaroślowe i leśne, tworzące ogromną mozaikę siedlisk. Roślinność parku jest bardzo bogata. Obfituje w gatunki typowe dla terenów podmokłych i bagiennych. Na terenie parku występuje ponad tysiąc gatunków roślin naczyniowych, z czego 170 to gatunki rzadkie, 75 podlega ochronie gatunkowej, a kolejnych 17 znajduje się w Polskiej Czerwonej Księdze Roślin. W Poleskim Parku Narodowym stwierdzono występowanie ok. 200 gatunków ptaków, z których ok. 150 uznano za lęgowe oraz 48 gatunków ssaków. Żyje tam 13 gatunków płazów i 21 gatunków ryb. Spośród nich 4 gatunki objęte są ochroną gatunkową. Na terenie PPN wytyczono 114 km szlaków, a dla lepszego poznania przyrody Parku utworzono piesze ścieżki przyrodnicze i jedną ścieżkę rowerową. W wielu miejscach na terenie parku usytuowano wieże widokowe i wiaty turystyczne.

- **Park Krajobrazowy „Pojezierze Łęczyńskie”** zlokalizowany częściowo na terenie gmin Ostrów Lubelski i Uścimów. Obszar jest jedynym w Polsce pojezierzem położonym poza zasięgiem ostatniego zlodowacenia o rzeźbie, w której dominują formy płaskie, urozmaicone niewielkimi wzniesieniami kredowymi i lejami krasowymi, nielicznymi pozostałościami po morenach czołowych (w rejonie jezior Miejskie i Kleszczów) oraz nielicznymi wydłami. Najbardziej charakterystycznym rysem krajobrazu są jeziora, torfowiska i stawy. Teren Parku jest jednym z najcenniejszych przyrodniczo obszarów województwa lubelskiego.
- **Rezerwat „Czarny Las”** – rezerwat leśny o powierzchni 16 ha, utworzony na terenie gminy Milanów obejmujący fragmenty wielogatunkowego lasu mieszanego, naturalnego pochodzenia z rzadkimi, chronionymi gatunkami roślin. Drzewostan rezerwatu charakteryzuje znaczna ilość drzew o rozmiarach zbliżonych do rozmiarów drzew pomnikowych. Rezerwat otaczają podmokłe łąki i torfowiska. W pobliżu utworzono ścieżkę przyrodniczą o takiej samej nazwie, wyposażoną w drewnianą kładkę o długości 600 m oraz wieżę widokową.
- **Rezerwat „Warzewo”** - rezerwat wodno-torfowiskowy o powierzchni 58 ha, położony na terenie gminy Podedwórze. Na obszarze tym wykształconych jest 14 typów zbiorowisk roślinnych. Większość z nich zachowała charakter naturalny. Występują tu płytkie i rozległe powierzchnie nasłonecznionej wody stwarzające doskonałe warunki bytowe dla ptactwa. Jest to miejsce lęgowe i ostoja dla wielu interesujących gatunków awifauny. Występuje tu około 60 gatunków ptaków.
- **Rezerwat „Lasy Parczewskie”** - rezerwat leśny o powierzchni 157 ha w kompleksie Lasów Parczewskich, położony na terenie gminy Dębowa Kłoda. Drzewostan tworzy dorodna sosna pospolita z domieszką innych gatunków drzew jak np. dąb szypułkowy czy brzoza brodawkowata.
- **Rezerwat „Królowa Droga”** – rezerwat leśny o powierzchni 35 ha w kompleksie Lasów Parczewskich, położony na terenie gminy „Dębowa Kłoda”. Dominującym zespołem rezerwatu jest grąd z pięknym starodrzewem dębowo - sosnowym. Warstwę panującą stanowi dąb szypułkowy, rzadziej - bezszypułkowy. Pojedynczo lub kępami spotyka się sosnę pospolitą. Wiele drzew osiąga rozmiary zbliżone do drzew pomnikowych. Podszyt tworzy grab z domieszką kruszyny, jarzębiny i lipy. W bezpośrednim sąsiedztwie rezerwatu od strony północno - zachodniej występuje rzadki zespół olsu torfowcowego. W obrębie terenu objętego ochroną możemy napotkać wiele ciekawych i chronionych gatunków roślin, między innymi: widłak goździsty i jałowcowaty, orlik pospolity, wawrzynek wilcze łyko, naparstnica zwyczajna, turówka wonna oraz lilia złotogłów.
- **Rezerwat „Jezioro Obradowskie”** – rezerwat wodny, położony w północnej części Lasów Parczewskich powierzchni 81,79 ha obejmuje pierwotnie dystroficzne, obecnie humusowe, eutroficzne jezioro Obradowskie (12 ha lustra wody) oraz otaczające je torfowisko przejściowe i fragmenty boru sosnowego. Występują tutaj chronione gatunki roślin: wierzby, brzoza niska, turzyce, rosiczki, widłak torfowy i inne. Przez teren rezerwatu wiedzie ścieżka edukacyjna o długości 800 m, z czego około 700 m stanowi drewniana kładka prowadząca przez ciekawsze pod względem florystycznym fragmenty lasu i torfowiska. Część ścieżki edukacyjnej stanowi pływający pomost widokowy na Jeziorze Obradowskim. Obok rezerwatu przebiega szlak turystyczny czerwony tzw. „partyzancki”, a także trasa rowerowa.

- **Rezerwat „Torfowisko przy Jeziorze Czarnym”** – rezerwat ścisły typu torfowiskowego, położony jest w Gminie Sosnowica w leśnictwie Borek. Obejmuje przylegające od strony południowej do Jeziora Czarnego torfowisko i fragmenty lasów. Celem ochrony jest zachowanie torfowiska wysokiego oraz malowniczego krajobrazu z jeziorami i torfowiskami. Wśród rzadkich gatunków występuje widłak torfowy, 3 gatunki rosiczki owadożernej, wywłócznik skrętoległy, zimoziół północny, bagno zwyczajne. W szuwarach otaczających jezioro oraz w okolicznych lasach gnieździ się wiele chronionych gatunków ptaków, m.in.: perkoz dwuczuby, muchołówka żałobna, gil. Na terenie samego rezerwatu spotkać można żurawia i bociana czarnego.

Na terenie obszaru LGD zostało wyznaczonych 5 obszarów ptasich oraz 5 obszarów siedliskowych, które wchodzi w skład **Obszarów NATURA 2000**.

Lasy Parczewskie wraz z Lasami Włodawskimi i Lasami Sobiborskimi tworzą największy kompleks leśny we wschodniej Polsce. Zajmują powierzchnię około 136 km² i leżą w obrębie gmin Uścimów, Ostrów Lubelski, Dębowa Kłoda, Parczew, Sosnowica. Potencjałem turystycznym Lasów Parczewskich są: różnorodne formy ochrony przyrody, obiekty dziedzictwa kulturowego, oznakowane szlaki piesze, drogi i trasy rowerowe, ścieżki edukacyjne, wiaty wypoczynkowe, a także stadnina koni, co stwarza duże możliwości do przyciągnięcia turystów poszukujących aktywnego wypoczynku.

Istotne z punktu rozwoju turystyki regionu jest wpisanie do „Strategii Rozwoju Województwa Lubelskiego do 2030 roku”, jako przedsięwzięcia flagowego OSI Polesie, promocji oraz rozwoju bazy i infrastruktury turystycznej Szlaku Jagiellońskiego. Przygotowując się do realizacji zadania zawiązano międzygminne porozumienie określające zasady współpracy przy opracowaniu i wdrażaniu Zintegrowanej Strategii Rozwoju Obszaru Szlaku Jagiellońskiego na lata 2021-2030. Na przedsięwzięcia wskazane w strategii, partnerstwa jednostek samorządu terytorialnego, będą mogły pozyskać wsparcie w ramach programu Fundusze Europejskie dla Lubelskiego 2021-2027, co będzie komplementarne z działaniami określonymi w LSR i w jeszcze większym stopniu wpłynie na lokalny rozwój.

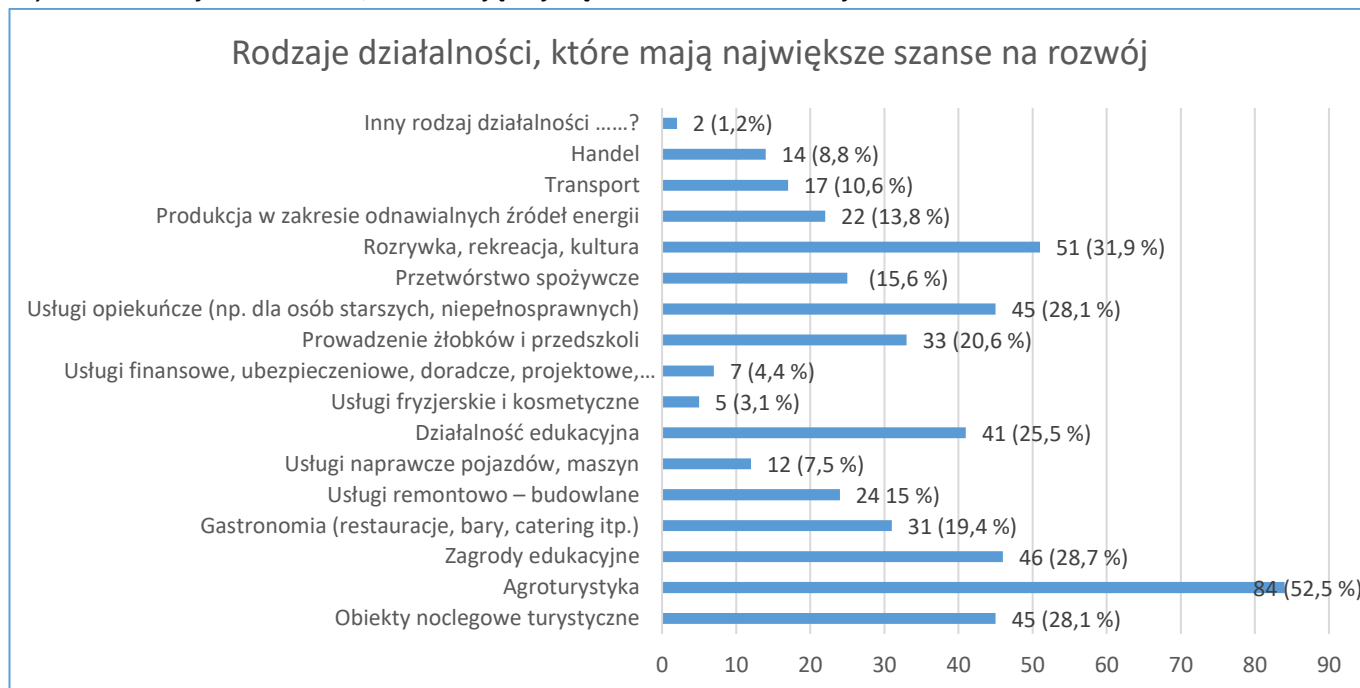
Walory przyrodnicze, czyste środowisko urozmaicone malowniczymi krajobrazami, liczne zbiorniki wodne, rozległe kompleksy leśne w połączeniu z bogactwem dziedzictwa kulturowego – stwarzają możliwości do rozwoju usług świadczonych w zakresie rekreacji i turystyki ukierunkowanych na wypoczynek weekendowy, ze szczególnym uwzględnieniem rozwoju bazy rekreacyjno-turystycznej - atrakcji, miejsc wypoczynku, aktywnego spędzania czasu. Turystyka weekendowa jest w Polsce najbardziej rozwijaną formą turystyki z uwagi na powszechność długich weekendów oraz popularność wyjazdów weekendowych. Dotyczy to krótkotrwałego wypoczynku poza miejscem pracy i zamieszkania, ale w niezbyt dużej odległości od tych miejsc. Potrzeba odbudowy, zachowania oraz ochrony sił fizycznych i psychicznych współczesnego człowieka po cotygodniowej pracy i życiu w zwłaszcza dużym mieście stanowi ważny czynnik popytu na ten rodzaj turystyki. Turystyka weekendowa jest bardzo specyficzną formą turystyki, trudno poddającą się klasyfikacji. Turyści weekendowi korzystają z całego potencjału tj. walorów naturalnych i antropogenicznych oraz atrakcji, usług i infrastruktury. Turysta weekendowy szuka spokoju i dba o czynne spędzanie czasu wolnego oraz o rozrywkę. Zaspokajanie powyższych potrzeb umożliwia również agroturystyka. Ta forma turystyki wiejskiej, wpisująca się w nurt turystyki alternatywnej, oferuje gościom wiele niepowtarzalnych i autentycznych atrakcji, niedostępnych poza obszarami wiejskimi. Dzisiejsi turyści nie zadowolają się już bowiem tradycyjnie pojmowanym wypoczynkiem połączonym ze zwiedzaniem. Pragną oni wziąć udział w czymś niecodziennym i wyjątkowym. Celem wyjazdu jest przeżycie niepowtarzalnej wakacyjnej przygody. Podróżni oczekują pobytu w wyjątkowym miejscu, które zapewni im autentyczne, żywe emocje, zaangażuje wszystkie zmysły, zapewni niebanalne osobiste doświadczenia i niepowtarzalne wspomnienia. Rozwój turystyki wiejskiej może być znaczącym elementem oferty turystycznej oraz czynnikiem poprawy ekonomicznej gospodarstw rolnych.

W oparciu o konsultacje społeczne, wywiady przeprowadzone z przedsiębiorcami, wyniki ankiet oraz potencjał obszaru LSR wskazano turystykę i rekreację jako kluczową branżę rozwojową, którą należy wspierać. Mowa jest tutaj zarówno o wsparciu działalności gospodarczej jak i wsparciu małych gospodarstw rolnych w zakresie tworzenia i rozwijania gospodarstw agroturystycznych i zagród edukacyjnych. Dokładnie obrazuje to poniższy wykres,

na którym wskazano rodzaje działalności z największym potencjałem rozwoju.

Wykres 2 Rodzaje działalności, które mają największe szanse na rozwój na obszarze LSR

Źródło: Opracowanie LGD „Jagiellońska Przystań” na podstawie badań ankietowych

Obok wsparcia przedsiębiorczości w powyższym kierunku, w trakcie konsultacji podkreślano, że wciąż istnieją braki w zakresie infrastruktury rekreacyjno-turystycznej (mola, pomosty widokowe, drogi rowerowe, wiaty, altany turystyczne).

Organizacje pozarządowe, działające na rzecz ludzi młodych i seniorów, jak i sami seniorzy i osoby młode uczestniczące w konsultacjach mówili o rozwoju aktywnych form spędzania czasu wolnego w połączeniu z propagowaniem działań ekologicznych w oparciu o zasoby naturalne obszaru LSR. Uczestnicy konsultacji podnosili, że obecna oferta skierowana do ludzi młodych nie uwzględnia w dostatecznym stopniu np. organizacji pieszych wycieczek lub rajdów rowerowych. Z kolei seniorzy wskazywali na potrzebę realizacji działań podnoszących świadomość tej grupy w zakresie ochrony środowiska i ekologii.

Wnoszono, aby w LSR kompleksowo zaplanować działania: wspierające przedsiębiorczość w zakresie turystyki i rekreacji, działania o charakterze inwestycyjnym dotyczące tworzenia infrastruktury turystyczno-rekreacyjnej i operacje „miękkie” związane z upowszechnianiem postaw proekologicznych pozwalających na zachowanie zasobów środowiska i klimatu, połączone z propagowaniem aktywności fizycznej.

Wskazane działania, zwłaszcza związane z rozwojem przedsiębiorczości mogą w pozytywny sposób wpłynąć na atrakcyjność postrzegania obszaru LSR, w tym poprawić warunki materialne mieszkańców. Szczególne znaczenie ma to w przypadku ludzi młodych, dla których atrakcyjne otoczenie ma olbrzymi wpływ na podejmowane decyzje życiowe w zakresie osiedlania się. Kierunki działań określone w LSR przy najmniej częściowo mogą wpływać na złagodzenie procesu wyludniania (emigracji, szczególnie ludzi młodych)

Opis produktów lokalnych

Produkt lokalny to najczęściej wyrób lub usługa, z którą utożsamiają się mieszkańcy danego obszaru. Jest on produkowany w sposób nieprzemysłowy, niemasowy, z surowców lokalnych lub przy użyciu lokalnych metod wytwarzania. Produkt lokalny dla mieszkańców danego regionu jest codzienny, pospolity, natomiast dla osób z zewnątrz stanowi coś wyjątkowego i specyficznego. Obszar LGD jest terenem bogatym w lokalne oraz tradycyjne produkty spożywcze i rękodzielnicze. Najważniejsze i najbardziej charakterystyczne produkty to: osuch, perepycha wątrobianą, musztarda parczewska, strucle z groszkami, pierogi ostrowskie, baby kolechowskie, karp siemieński,

bocianie szyjki, pucki z konfiturą z dyni, nalewki rumiankowe i ziołowe, nalewki jabłońskie (na pigwie, jeżynach, z czarnego bzu). Tradycyjnie wytwarzane napoje oferuje Kozia Zagroda z Cichostowa. Dostępne są tam napoje (jarzębina, krwawnik, czarny bez) oraz lemoniady (pokrzywowa, lipowa i głogowa), które powstają z naturalnych składników, w tym starych odmian jabłonek rosnących w sadzie właścicieli. W gminie Dębowa Kłoda, utrwalana jest tradycja rękodzielnicza haftu dekoracyjnego, w Ostrowie Lubelskim plecionkarstwo i haft dekoracyjny (wieś Jamy). Gmina Jabłoń słynie z tradycji wikliniarskich i hafciarskich, kultywowanych przez Koła Gospodyń Wiejskich. Najbardziej znaną ofertą dysponuje Kraina Rumianku, powstają tam: tradycyjne wyroby zielarskie, mydła glicerynowe, pierniki, ceramika (wyrób naczyń i ozdób ceramicznych). Wiedza i umiejętności z tego zakresu są przekazywane nowym pokoleniom. Ta wioska tematyczna systematycznie rozwija swoją ofertę i działa w sposób profesjonalny. Obszar charakterystyczny jest również z uwagi na występowanie i kultywację tradycji bartniczych. Na terenie LGD występuje duża liczba pszczelarzy oferujących szeroki wybór produktów z ula.

Jak podkreślali uczestnicy konsultacji (szczególnie osoby, które reprezentowały podmioty wytwarzające produkty lokalne tj. Kozia Zagroda, Kraina Rumianku, koła pszczelarzy) produkty obszaru LGD nie są jednak w dostatecznym stopniu rozpoznawalne, odpowiednio wspierane i promowane. Ze względu na ograniczone środki finansowe, działanie w pojedynkę bez szerszej współpracy oraz brak zewnętrznego wsparcia, podmioty wytwarzające produkty lokalne nie są w stanie skutecznie wypromować się poza obszar lokalny i skutecznie sprzedawać swoje produkty na większą skalę. Rozwój produktów lokalnych na obszarze LGD byłby korzystny zarówno ze względów środowiskowych (wykorzystywane są naturalne zasoby środowiska), gospodarczych (dochód dla mieszkańców), jak i społecznych (miejsca pracy, ciekawe zajęcie, realizacja celów życiowych, przywiązanie do regionu). Rozwój, promocja i sprzedaż produktów lokalnych stworzyłoby szansę poprawy sytuacji ekonomicznej w regionie, zapewniając jednocześnie pozytywne efekty środowiskowe i społeczne. Działania związane ze wsparciem produktów lokalnych mogłyby uwzględniać także przedsiębiorców, czy rolników z małych gospodarstw tworzących agroturystykę lub zagrody edukacyjne.

Dziedzictwo kulturowe

Historia obszaru LGD jest nierozdzielnie związana z panowaniem dynastii Jagiellonów. W 1386 r. wielki książę litewski Jagiełło, rezydujący w Wilnie, wyruszył w podróż do Polski, mając nadzieję na objęcie w niej rządów. Po przekroczeniu granicy polsko-litewskiej przybył do Lublina, gdzie rycerstwo zgromadzone na zjeździe wybrało go na kandydata do korony. Zawiązana wówczas unia otworzyła przed księciem Jagiełłą drogę do tronu polskiego. Wraz z licznym orszakiem podążył więc do stołecznego Krakowa. Po chrzcie, na którym otrzymał imię Władysław i ślubie z królową Jadwigą, otrzymał obiecaną koronę. Od słynnej wyprawy założyciela dynastii jagiellońskiej rozpoczęła się niezwykła kariera europejskiego traktu, łączącego stolicę Polski i Litwy, noszącego miano „**Szlak Jagielloński**”. Trakt Kraków – Lublin – Wilno wielokrotnie przemierzały odtąd orszaki królewskie. Był to również często uczęszczany szlak kupiecki, a także trasa podróży urzędników, dyplomatów, rycerzy, duchownych, uczonych, artystów. Podczas jednego z przejazdów królewskich, 3 lipca 1401 r. król Władysław Jagiełło wydał przywilej lokacyjny na założenie miasta Parczew. Miasto zostało ulokowane w widłach rzek Piwonii i Konotopy obok osady, która wówczas miała status przedmieścia i dopiero w XVI w. włączono ją do miasta. Za panowania Jagiellonów nastąpił dynamiczny rozwój miasta. W 1413 roku, na zjeździe w Horodle, Parczew został wyznaczony na miejsce zjazdów polsko - litewskich i sejmów. Stał się odtąd ważnym ośrodkiem życia politycznego kraju. Tu gościli kolejno wszyscy królowie z dynastii Jagiellonów. W 1446 r. odbył się w Parczewie sejm, który zdecydował na ponad trzy wieki o elekcyjnym systemie wyboru królów polskich. Na sejmie tym koronę elekcyjną otrzymał Kazimierz Jagiellończyk. Tu zapadło wiele ważnych dla Polski i Litwy ustaleń. Ostatni sejm parczewski odbył się w 1564 roku za Zygmunta Augusta. Omawiano sprawę dalszej unii z Litwą. Na zakończenie obrad odbyło się przyjęcie przez króla i senat uchwał soboru trydenckiego, dzięki czemu Polska uniknęła walk religijnych. W XVI w. Parczew należał do najznacniejszych miast w województwie lubelskim. Był siedzibą starostwa niegrodowego i stanowił ważny ośrodek gospodarczy regionu. Otoczony był wałami, w których mieściły się trzy bramy: Lubelska, Chełmska i Łomaska. Za bramami znajdowały się trzy przedmieścia: Nowe, Stare i Ruskie. Powstawały gospody obsługujące kupców, zajazdy i stajnie, rozwijał się handel i rzemiosło. Tuż obok miasta wznosiła się rezydencja królewska zwana zamkiem, w której zatrzymywał się

król, kiedy gościł w Parczewie. Na terenie LGD w gminie Dębowa Kłoda przebiega historyczna granica trzech państw: Korony, Litwy (miejscowość Uchnin) oraz Rusi (na rzece Piwonia).

25 stycznia 1548 r. przywilej lokacyjny od króla Zygmunta Starego otrzymał Ostrów. Przywilej na wójtostwo dziedziczne otrzymał szlachcic Wacław Grzymała. Miasto powstało na gruntach wsi Wola Kolechowska i Jamy. Obszar miasta wynosił ok. 1985 ha. Ostrów stał się miastem królewskim, z prawem organizowania sobotnich targów, pobierania cła na drodze z Lublina do Parczewa. W 1565 roku miasto liczyło ok. 1800 mieszkańców, przede wszystkim Polaków. Ostrów należał do pięciu najludniejszych miast woj. lubelskiego. Poza Lublinem więcej ludności niż w Ostrowie, mieszkało tylko w Kazimierzu.

Znaczenie obszaru wzrosło po ustanowieniu na sejmie w Lublinie w 1569 r. Rzeczypospolitej Obojga Narodów. Szlak Kraków – Lublin – Wilno stał się najważniejszą drogą wspólnego państwa. Nowa, ściślejsza unia sprawiła, że trakt ten odgrywał dużą rolę nawet po bezpotomnej śmierci Zygmunta Augusta w 1572 r. Jego upadek zapoczątkowało dopiero przeniesienie przez Zygmunta III Wazę rezydencji królewskiej do Warszawy, w której osiadł na stałe w 1611 r. „Szlak Jagielloński” pełnił również funkcje europejskiej drogi kulturowej. Istotnie przyczynił się do wymiany pomiędzy cywilizacją łacińską oraz bizantyńską, a więc Zachodem i Wschodem Europy. Świadczy o tym m.in.: rozprzestrzenianie się prawa magdeburckiego w miejscowościach usytuowanych na trasie, współistnienie w nich różnych obrządków chrześcijańskich, międzynarodowy charakter wielu jarmarków oraz przenikanie zróżnicowanych form sztuki. Dziedzictwo to wpłynęło na wpisanie traktu Kraków – Lublin – Wilno do „Via Regia” – Wielkiej Drogi Kulturowej Rady Europy i połączenia go z trasą Santiago de Compostela – Kijów.

Za panowania dynastii Jagiellonów obszar LGD przeżywał swój rozkwit, był ważnym punktem na politycznej mapie kraju, rozwijał się gospodarczo i kulturowo. Po jej wygaśnięciu doszło do powolnego upadku regionu. **Znaczenie dynastii Jagiellonów dla rozwoju obszaru LGD i ich bezpośredni związek z tą ziemią, jako elementy spajające i integrujące, znalazły swoje odzwierciedlenie w nazwie Lokalnej Grupy Działania – „Jagiellońska Przystań”.**

Obszar LGD był również miejscem bohaterskich walk wyzwoleniczych prowadzonych w trakcie okupacji hitlerowskiej. Lasy Parczewskie stanowiły bazę dla wielu różnych ugrupowań partyzanckich. Ostrów i okolice określane były mianem Rzeczypospolitej Partyzanckiej. Ożywioną działalność prowadziły wszystkie ugrupowania partyzanckie, które współpracowały ze sobą. To odosobnienie miasteczka położonego jak wysepka (w języku starostowiańskim „ostrów” znaczy „wyspa”) wśród bagien i lasów stało się atutem dla Ostrowa. Partyzanci z GL, AL, i BCh obrali sobie okoliczne wsie (Jamy, Bójki, Rudka, Jedlanka, Babianka i inne) za swoje siedziby i bazy wypadowe. Za aktywny udział mieszkańców miasteczko zostało odznaczone Krzyżem Grunwaldzkim III klasy. O działalności partyzantów świadczą pomniki w Jabłoni, Milanowie, Parczewie i Lasach Parczewskich.

Z historią obszaru LGD związane są ważne postaci historyczne: przede wszystkim wspomniana dynastia Jagiellonów: **Władysław Jagiełło**, który nadał prawa miejskie Parczewowi, **Kazimierz Jagiellończyk** - w Parczewie podjęto decyzję o koronowaniu, **Zygmunt Stary**, który nadał prawa miejskie Ostrowowi, ale także: **August Zamoyski** ur. w Jabłoni wybitny rzeźbiarz, któremu poświęcone są coroczne wydarzenia o charakterze kulturalno-artystycznym organizowane w gm. Jabłoń, **Izabela Czartoryska**, mecenas sztuki, pisarka, właścicielka dworu w Siemieniu, **Tadeusz Kościuszko**, który w 1775 roku przybył do Sosnowicy, gdzie przekształcił stary sosnowicki park w nowoczesny ogród.

Na terenie działania LGD występuje szereg obiektów zabytkowych o znaczeniu historycznym, wpisanych do rejestru zabytków i ewidencji dóbr kultury województwa lubelskiego.

Tabela 12 Zestawienie najważniejszych zabytków występujących na obszarze LGD „Jagiellońska Przystań”

Lp.	Obiekt	Charakterystyka	Położenie
1.	Kościół w Białce	Dawna cerkiew unicka z 1760 roku fundacji Potockich	Dębowa Kłoda
2.	Pałac Zamoyskich	W skład zespołu pałacowego wchodzi: neogotycki pałac, oficyna, kaplica pałacowa, brama wjazdowa z kordegardą, leśniczówka, czworaki.	Jabłoń
3.	Pałac Lubieńskich w Kolanie	Rezydencja dworska wzniesiona w XIX wieku, otoczona parkiem	Jabłoń

4.	Kościół w Paszendach	Dawna cerkiew unicka z 1717 roku	Jabłoń
5.	Pałac Uruskich i Czetwertyńskich	Zbudowany w 1840 r. rozbudowany w latach 1872-74 według projektu F.M. Lanciego	Milanów
6.	Dawna cerkiew prawosławna p.w. Św. Mikołaja	Zbudowana w 1895 r. przez rząd carski w Radczu	Milanów
7.	Dwór modrzewiowy w Kopinie	Drewniany dwór wybudowany w latach 1936-38	Milanów
8.	Zespół Kościoła Parafialnego p.w. Niepokalanego Poczęcia NMP	Cenny przykład barokowej architektury sakralnej z połowy XVIII w	Ostrów Lubelski
9.	Hala Targowa	Wzniesiona w 1938 roku według projektu Artura Bernhardta	Parczew
10.	Centrum – Stare Miasto – obszar miasta lokacyjnego	Historyczne, średniowieczne założenie urbanistyczne Parczewa wraz z podziemnymi śladami osadnictwa i rozwoju miasta	Parczew
11.	Bożnica - synagoga	Wybudowana po 1873 roku w stylu eklektycznym	Parczew
12.	Zespół kościoła p.w. Św. Jana Chrzyciela	Wybudowany w latach 1906-1914 w stylu neogotyckim	Parczew
13.	Drewniana dzwonnica	Unikatowy obiekt pochodzący z 1675 r.	Parczew
14.	Kościół murowany „Biały” p.w. Zwiastowania NMP	Wybudowany w latach 1805-1811	Podedwórze
15.	Zespół dworski rodziny Zaorskich	Wybudowany w połowie XIX wieku	Siemień
16.	Prawosławna cerkiew pod wezwaniem Świętych Apostołów Piotra i Pawła	Wybudowana w latach 1891-1893	Sosnowica

Źródło: Opracowanie LGD „Jagiellońska Przystań”

Na obszarze LGD organizowanych jest szereg imprez i wydarzeń o dużym znaczeniu kulturalnym, w tym takie, które nawiązują do dziedzictwa kulturowego obszaru LSR. Do najważniejszych imprez należy zaliczyć:

- z terenu gminy Parczew: **Jarmark Jagielloński** - impreza mająca charakter festiwalu twórczości ludowej, rzemieślniczej i artystycznej, obejmująca m.in.: promocję rzeźby ludowej i malarstwa, ceramiki i garncarstwa, wyrobów ze słomy i kwiatów, haftu, koronkarstwa i tkactwa a także wyrobów wikliniarskich i z drewna oraz pszczelarskich, występy zespołów ludowych, **Spotkania orkiestr dętych**, skupiające orkiestry z terenu województwa lubelskiego, **Złot kapel podwórkowych** promujący miejski folklor,
- z terenu gminy Ostrów Lubelski: **Jubileusz nadania praw miejskich**, upamiętniający ponad 470-letnią historię Ostrowa, **Spotkania z folklorem „Pod strzechą”** skupiające twórców ludowych z terenów powiatów lubartowskiego i parczewskiego, **Festyn letni** nad jeziorem miejskim,
- z terenu gminy Jabłoń: cykl wydarzeń związanych z osobą Augusta Zamoyskiego, w tym **widowiska historyczne, sesje popularno-naukowe, Plener Rzeźbiarski Twórców Ludowych Lubelszczyzny im. Augusta Zamoyskiego** z udziałem gości z kraju i zagranicy
- z terenu gminy Milanów: Koncert Kolęd i Pastoralek, **Kapeliada** – przegląd zespołów i śpiewaków ludowych, Międzynarodowy Plener Malarski im. Zbigniewa Nasiłowskiego,
- z terenu gminy Dębowa Kłoda: **Festyn Trzech Granic**, upamiętniający granicę historyczną Polski z Litwą i Rusią, **Festyn Letni** nad jeziorem Białskim,
- z terenu gminy Podedwórze: **Festyn Święto Krainy Rumianku** – poświęcone promocji lokalnych walorów, bogatych zasobów ziół leczniczych,

- z terenu gminy Sosnowica: cykl wydarzeń związanych z osobą Tadeusza Kościuszki, w tym plenery malarskie, wystawy, prelekcje.
- z terenu gminy Uścimów: uroczystości upamiętniające rocznicę pobytu i walk 27 Wołyńskiej Dywizji Piechoty Armii Krajowej w ramach akcji „Burza” na Lubelszczyźnie,
- z terenu gminy Siemień: **Festiwal Karpia**, związany z hodowlą ryb na terenie gminy.

Zasoby dziedzictwa kulturowego stanowią istotny element tożsamości lokalnej. Wykazane bogate zasoby kulturowo – historyczne odnoszące się m.in. do dynastii Jagiellonów i „Szlaku Jagiellońskiego”, są jednymi z czynników wyróżniających i spajających teren LGD. W trakcie konsultacji zwracano uwagę na niedostateczne zainteresowanie i docenienie historii lokalnej oraz stopniowy zanik kulturowania tradycji, szczególnie wśród osób młodych. Jednocześnie wskazywano niedostosowanie oferty kulturalnej do potrzeb osób starszych. Uczestnicy konsultacji wskazywali konkretne działania z zakresu kultury, czy odnoszące się do historii obszaru, które należy wspierać, aby budować lokalny patriotyzm oraz przywiązanie do wartości i miejsca zamieszkania. Podkreślano o potrzebie realizacji wydarzeń kulturowych lokalną kulturę takich jak wydarzenia kulturalne, warsztaty, plenery, angażujące różne pokolenia, oraz działania inwestycyjne (np. utworzenie izby pamięci).

Działalność sektora społecznego, w tym integracja

Liczba organizacji pozarządowych działających na terenie LSR stanowi bardzo ważny wymiar życia społecznego mieszkańców. Z analizy danych wynika, że w okresie 2016 - 2021 średnio na obszarze LGD funkcjonowało 46 fundacji, stowarzyszeń i organizacji społecznych na 10 tys. mieszkańców, co przewyższa średnią dla całego województwa i kraju. Wg powyższego wskaźnika najwięcej organizacji społecznych przypada w gminie Podedwórze, niemal dwa razy więcej niż w gminie Parczew, gdzie funkcjonuje najmniej stowarzyszeń i fundacji spośród wszystkich gmin należących do LGD.

Tabela 13 Fundacje, stowarzyszenia i organizacje społeczne na 10 tys. mieszkańców.

Nazwa	2016	2017	2018	2019	2020	2021
POLSKA	37	38	37	38	40	41
LUBELSKIE	37	38	37	38	40	41
LGD „Jagiellońska Przystań”	46	47	44	44	46	49

Źródło: Opracowanie LGD „Jagiellońska Przystań” na podstawie danych GUS

Na terenie LSR występuje duża liczba aktywnych organizacji pozarządowych, których działalność niejednokrotnie wykracza poza obszar LSR. Zdecydowana większość z nich nie jest nastawiona na zysk. Ich wkładem własnym jest zazwyczaj praca członków, świadczona nieodpłatnie. Wiele organizacji z powodzeniem ubiegało się o wsparcie finansowe z funduszy unijnych (również z LGD) oraz funduszy krajowych i zrealizowało dzięki nim liczne projekty skierowane do społeczności lokalnej.

Do najprężniej działających organizacji pozarządowych na obszarze LSR należą:

- **Stowarzyszenie na Rzecz Aktywizacji Mieszkańców Polesia Lubelskiego**, prowadzące we wsi Hołowno (gm. Podedwórze) Ośrodek Edukacji Regionalnej oraz wioskę tematyczną **Kraina Rumianku**, dysponujące bogatą ofertą szkoleniowo-edukacyjną z zakresu rzemiosła i rękodzielnictwa – tkactwa, plecionkarstwa, ceramiki, tradycyjnych form wyrobu produktów żywnościowych, historii regionu, warsztaty zielarskie, organizujące zielone szkoły, imprezy integracyjne i usługi Wiejskiego SPA. Stowarzyszeniem jest laureatem wielu konkursów i zdobywcą prestiżowych nagród, m.in.: Perełki Lubelszczyzny, Nagrody Pro Publico Bono za Najlepszą Inicjatywę Obywatelską, I Nagrodę Kryształowej Koniczyny, I miejsca w konkursie na Najlepszy Produkt Markowy Lubelszczyzny Kryształowa „ELKA”,
- **Stowarzyszenie na Rzecz Wspierania i Rozwoju Wsi Lubelskiej**, z siedzibą we wsi Zaliszcze (gm. Podedwórze), prowadzące grupę artystyczno-żonglerską „Mali Cyrkownicy”, która bierze udział w imprezach kulturalnych z terenu województwa i uczestniczy w ogólnopolskich przeglądach ,

- **Perty Chmielowa** – działające na terenie gminy Dębowa Kłoda, prowadzące zespół śpiewaczy i kultywujące lokalne tradycje rękodzielnicze (haft dekoracyjny),
- Stowarzyszenie „Razem dla Parczewa”
- Stowarzyszenie Sołtysów Gminy Parczew,
- Uczniowski Klub Sportowy JEDYNKA przy Szkole Podstawowej Nr. 1 im. T. Kościuszki w Parczewie,
- Stowarzyszenie Parczewska Grupa Rowerowa „Rowerowy Parczew”,
- Stowarzyszenie "Porozumienie Pokoleń" w Woli Tulnickiej,
- Stowarzyszenie Miłośników Ziemi Jabłońskiej,
- Stowarzyszenie Mieszkańców Gminy Ostrów Lubelski

Ponadto na terenie LGD aktywnie działa ponad **20 zespołów artystycznych** – m. in. śpiewaczych i tanecznych, zrzeszających ponad 250 osób oraz orkiestry strażackie i **62 koła gospodyń wiejskich**.

Stowarzyszenia funkcjonujące na obszarze LGD organizują imprezy i przedsięwzięcia promujące i upowszechniające rodzimą kulturę, produkty i wyroby lokalne. Wiele z nich aktywnie uczestniczy w imprezach realizowanych przez gminne instytucje kultury. Stowarzyszenia prowadzą zajęcia, szkolenia, warsztaty w różnych dziedzinach tematycznych. Zajmują się organizacją i obsługą imprez okolicznościowych (komunie, wesela). Kluby sportowe rozwijają aktywność fizyczną, skupiając się w szczególności na dzieciach i młodzieży. Organizacje pozarządowe wnoszą znaczący wkład w społeczny rozwój wsi. Prowadzą działania na rzecz aktywizacji społecznej, integracji międzypokoleniowej, podtrzymania tradycji kulturowych, folklorystycznych, upowszechniania wyrobów rękodzielniczych. To wokół stowarzyszeń, kół gospodyń wiejskich, ochotniczych straży pożarnych i klubów sportowych skupia się życie na wsi. Dlatego tak ważne jest, aby tworzyć i rozwijać miejsca, gdzie mogą prowadzić swoją działalność i angażować mieszkańców w swoje działania. Pomimo wielu przeprowadzonych w ostatnich latach modernizacji świetlic wiejskich, remiz strażackich, boisk sportowych, to dalej są miejscowości na obszarze LSR, gdzie ich brakuje. Podkreślali to zarówno przedstawiciele władzy publicznej jak i sami mieszkańcy poszczególnych gmin, czy przedstawiciele organizacji pozarządowych. Mocno akcentowo, aby w nowej LSR uwzględnić możliwość wsparcia infrastruktury, która wpływa na rozwój aktywności społecznej. Inne potrzeby związane z aktywizacją odnoszą się do włączenia społecznego osób starszych. Przedstawiciele organizacji działających na rzecz seniorów podkreślali niedostateczną aktywność podejmowaną przez seniorów w zakresie integracyjnym, edukacyjnym, rekreacyjno-rozrywkowym, czy psychospołecznym. Wynika to z ograniczonych form wsparcia skierowanych do tej grupy na obszarze LGD. Argumentowano, aby niwelować pojawiające się problemy poprzez podejmowanie działań dedykowanym seniorom, ukierunkowanych na podtrzymanie ich sprawności i aktywności oraz wykorzystanie ich potencjału w życiu społecznym.

Zasady równości szans i niedyskryminacji

Wszelkie działania dotychczas zrealizowane i zaplanowane w ramach LSR na nową perspektywę czasową były i będą realizowane z uwzględnieniem zasady równości szans i niedyskryminacji. Tworząc niniejszą LSR przyjęto, że zasada równości szans i niedyskryminacji oznacza umożliwienie wszystkim osobom - bez względu na płeć, rasę, kolor skóry, pochodzenie etniczne lub społeczne, cechy genetyczne, język, religię lub przekonania, poglądy polityczne lub wszelkie inne poglądy, przynależność do mniejszości narodowej, majątek, wiek lub orientację seksualną – sprawiedliwego i pełnego uczestnictwa w działaniach realizowanych w ramach LSR. Przyjęto, że pomimo iż działanie może nie zakładać bezpośredniej pomocy osobom o różnych potrzebach funkcjonalnych, to jednak efekty takich działań będą służyć różnym użytkownikom, również osobom z niepełnosprawnościami. Jest to zgodne z koncepcją uniwersalnego projektowania, która oznacza takie projektowanie działań, produktów, środowiska i usług, by były użyteczne dla wszystkich, w możliwie największym stopniu, bez potrzeby adaptacji lub specjalistycznego projektowania przy zapewnieniu:

- 1) równych szans dla wszystkich,
- 2) elastyczności w użytkowaniu,
- 3) prostoty i intuicyjności w użyciu,

- 4) postrzegalności informacji,
- 5) tolerancji na błędy,
- 6) niewielkiego wysiłku fizycznego podczas użytkowania,
- 7) rozmiaru i przestrzeni wystarczającej do użytkowania,
- 8) percepcji równości (projekt powinien minimalizować możliwość postrzegania indywidualnego jako dyskryminujące).

W ramach konsultacji społecznych, podczas których identyfikowano problemy i potrzeby mieszkańców, przeprowadzono analizę SWOT obszaru LSR, identyfikowano również kluczowe grupy osób w niekorzystnej sytuacji. Uczestnicy konsultacji wskazali na następujące grupy, których sytuacja została określona mianem niekorzystnej:

- 1) seniorzy (60+),
- 2) osoby młode (do 25 roku życia),
- 3) kobiety,
- 4) rolnicy z małych gospodarstw rolnych,

Uczestnicy konsultacji społecznych wskazali te grupy, jako grupy dla których należy zaprojektować działania, które będą służyć rozwiązywaniu ich problemów i włączaniu społecznemu, a co za tym idzie stwarzania warunków do życia i pracy bez dyskryminacji i z zapewnionymi równymi szansami.

Określenie głównych potrzeb rozwojowych

Uwzględniając wnioski z konsultacji społecznych, przeprowadzonej diagnozy, analizy SWOT oraz uwzględniając potencjał obszaru przyjęto, że strategia powinna się skupiać na 3 obszarach:

- **Rozwój potencjału turystyczno-rekreacyjnego obszaru LSR z wykorzystaniem naturalnych zasobów przyrodniczo – krajobrazowych, w tym wsparcie rozwoju przedsiębiorczości – rozwój aktywności gospodarczej obszaru należy stymulować w oparciu o dostępny potencjał zasobów lokalnych.**

Konsultacje społeczne, poparte ogólnodostępnymi danymi statystycznymi potwierdziły, że największym potencjałem obszaru są jego walory przyrodniczo - krajobrazowe oraz historyczne. Należy więc ukierunkować działania w strategii, aby wykorzystać ten potencjał. Obszar LSR ma szczególne predyspozycje do rozwoju turystyki i rekreacji. Liczne i atrakcyjne obszary chronione, rozległe kompleksy leśnie, jeziora i zaplecze wokół nich już teraz przyciągają turystów. Obserwuje się rozwój ośrodków wypoczynkowych, obiektów noclegowych, agroturystycznych, bazy gastronomicznej, łowisk, wypożyczalni sprzętu wodnego. Powstała nowa infrastruktura rowerowa (drogi rowerowe, oznaczenie tras rowerowych, stacje obsługi rowerzystów). Ważnym atutem obszar LSR jest bogactwo i zróżnicowanie produktów lokalnych, które należy odpowiednio promować i rozwijać. Ten kierunek należy wspierać poprzez zarówno działania poprawiające infrastrukturę turystyczną, działania promujące aktywny tryb życia i ekologię, jak i wsparcie ukierunkowanej przedsiębiorczości, w tym agroturystyki. Rozwój turystyki i rekreacji w przyszłości może oprzeć się zatem o turystykę rowerową, pieszą, krajoznawczą, ekoturystykę, aktywny wypoczynek nad wodą.

- **Kultywowanie lokalnych tradycji, kultury i historii.**

Obszar LSR posiada bardzo korzystne uwarunkowania historyczno – kulturowe. Uczestnicy konsultacji podkreślali znaczenie Szlaku Jagiellońskiego, czynnika, który spaja obszar LSR. Odpowiednio wykorzystane walory kulturowe także mogą posłużyć w przyciąganiu turystów. Z drugiej strony poprzez działania na rzecz zachowania dziedzictwa kulturowego osiąga się poprawę jakości życia mieszkańców i wzmacnia lokalną tożsamość. Szczególnie ważne jest budowanie tożsamości wśród najmłodszych mieszkańców. Obszar cechuje niezwykle bogate życie kulturalne i artystyczne, przy aktywnym wsparciu instytucji otoczenia kultury. Występowanie licznych zespołów ludowych i formacji artystycznych, orkiestr, zespołów śpiewaczych, folklorystycznych świadczy o dużej aktywności społecznej w tym zakresie.

- **Aktywizacja społeczności lokalnej, włączenie społeczne.**

Kolejny obszar jaki pojawia się w trakcie analizy wniosków z konsultacji to kapitał społeczny oraz integracja społeczna. Mimo modernizacji licznych świetlic wiejskich, wyniki konsultacji wskazują, że jeszcze w wielu miejscach należy wspierać infrastrukturę wzmacniającą aktywność i integrację społeczności lokalnej.

Wskazywano także na zbyt niską ofertę zajęć umożliwiających włączenie społeczne, szczególnie dla osób starszych, które stymulowałyby ich aktywność.

Nowym sposobem zaangażowania lokalnych społeczności w proces wdrażania strategii (który wzbudził zainteresowanie w trakcie prowadzonych konsultacji) jest wsparcie tworzenia koncepcji inteligentnych wsi. Dzięki tej formie wsparcia mieszkańcy, współdziałając i tworząc partnerstwa, będą wspólnie decydować o swoim rozwoju. Takie działania wzmocnią współpracę oraz zwiększą zainteresowanie realizacją operacji w partnerstwie i projektów partnerskich, a także podniosą zaangażowanie lokalnej społeczności w realizację LSR.

4.2 Określenie grup docelowych, w tym grup w niekorzystnej sytuacji

Przedstawiając grupy szczególnie istotne z punktu widzenia realizacji LSR oraz ich problemy warto przytoczyć wnioski z przeprowadzonych konsultacji. Na etapie przeprowadzania diagnozy odbyło się 9 otwartych spotkań konsultacyjnych o charakterze ogólnym, w których uczestniczyli aktywni mieszkańcy z obszaru LGD. We wszystkich spotkaniach konsultacyjnych wzięło udział ponad 100 osób, w tym min. osoby młode, seniorzy, rolnicy. Uczestnicy spotkań brali czynny udział w prowadzonej dyskusji oraz w przeprowadzeniu diagnozy w zakresie mocnych i słabych stron obszaru jak również szans i zagrożeń, a także definiowaniu grup osób w niekorzystnej sytuacji oraz kierunków rozwoju obszaru LGD. W toku konsultacji zostały wyznaczone problemy oraz propozycje ich rozwiązania. Pozwoliło to na określenie kierunków rozwoju i wyznaczenie obszarów wsparcia w lokalnej strategii rozwoju.

Poza spotkaniami konsultacyjnymi z mieszkańcami przeprowadzono badania ankietowe. W procesie konsultacji wykorzystano również inne metody partycypacji, takie jak: wywiady indywidualne, prowadzenie punktu konsultacyjnego, panele grupy roboczej, fiszka projektowa (arkusz pomysłu).

Na obszarze LGD określono najważniejsze grupy docelowe, grupy osób wymagających szczególnego wsparcia, w tym grupy osób w niekorzystnej sytuacji. Podstawą do ich określenia były analizy oparte na danych statystycznych oraz wyniki konsultacji społecznych.

Grupy docelowe, grupy osób wymagające szczególnego wsparcia, w tym grupy osób w niekorzystnej sytuacji:

1. **Mieszkańcy** – mieszkańcy obszaru LGD stanowią bardzo ogólną i szeroką grupę docelową. W trakcie konsultacji mieszkańcy wskazywali na niedostatecznie rozwiniętą infrastrukturę turystyczną, rekreacyjną i społeczną, umożliwiającą im aktywne spędzanie czasu. Ponadto podkreślali niewystarczające wsparcie lokalnych produktów. Wreszcie wskazywano na konieczność wzmocnienia więzi międzypokoleniowych i integracji społecznej, kultywowanie lokalnych tradycji i zwyczajów, zachowanie tożsamości. Wszystkie przedsięwzięcia i działania w LSR zostały zaprojektowane w celu zaspokajania potrzeb społeczności lokalnej.
2. **Turyści** – turyści są pośrednimi odbiorcami wsparcia oferowanego przez LGD. Skorzystają z tworzonej infrastruktury turystyczno-rekreacyjnej, działań promocyjnych – otrzymają informacje o walorach turystycznych obszaru. Ukierunkowanie w LSR przedsiębiorczości na rozwój usług turystycznych wpłynie na poprawę oferty w tym zakresie i przyciągnie większą liczbę turystów.
3. **Przedsiębiorcy** – diagnoza oraz konsultacje społeczne wykazały, że na obszarze LGD istnieje znaczny potencjał w zakresie rozwoju przedsiębiorczości. Przedsiębiorcy wskazywali, że największą szansą rozwojową jest obecnie założenie i prowadzenie własnej działalności gospodarczej, a główną barierą rozwoju przedsiębiorczości jest przede wszystkim brak środków finansowych na uruchamianie (szczególnie istotne wśród młodych osób, które nie dysponują znaczącym kapitałem i rozwój działalności). Przedsiębiorcy podkreślali, że aby wzmocnić biznes należy udoskonalać lub wprowadzać nowe usługi i produkty, poprawiać model zarządzania firmą i szybko dostosowywać się do potrzeb otoczenia. Innowacyjne podejście pozwala uzyskać przewagę nad konkurencją. Powstające nowe przedsiębiorstwa i te, które się rozwijają generują i utrzymują miejsca pracy. Wpływa to korzystnie na lokalny rynek pracy i zapobiega emigracji do większych ośrodków miejskich.
4. **Organizacje pozarządowe** - na obszarze LGD występuje duża ilość aktywnych organizacji pozarządowych dysponujących znaczącym doświadczeniem w realizacji działań na rzecz lokalnej społeczności. W trakcie konsultacji podnoszono, że to właśnie organizacje pozarządowe i nieformalne grupy mieszkańców są swoistym „motorem napędowym” obszaru i ich rola w realizacji LSR powinna być znacząca. Z drugiej strony, wskazywano

na podstawowe bariery ograniczające rozwój trzeciego sektora – brak środków finansowych na realizację działań na rzecz lokalnych społeczności. W poprzednim okresie programowania to głównie organizacje pozarządowe, a nie podmioty publiczne, składały wnioski do LGD i realizowały projekty. Zbudowany potencjał będzie kontynuowany w obecnym okresie programowania. W LSR zaplanowano szereg przedsięwzięć, które w dużej mierze skierowane są do organizacji pozarządowych.

5. **Seniorzy – osoby po 60 roku życia** - to grupa, której liczebność ma charakter wzrostowy, choć nadal nie jest odpowiednio doceniana. Standardowo faworyzuje się młodość, energię, nie zauważając ogromnego potencjału osób starszych, których w starzejącym się społeczeństwie (w tym w społeczeństwie na obszarze LGD) przybywa w szybkim tempie. W momencie przekraczania granicy wieku emerytalnego seniorzy często są marginalizowani i stopniowo eliminowani z aktywnego życia zawodowego i społecznego. Następuje utrata autorytetu w rodzinie i środowisku, co przyczynia się do ograniczenia aktywności i wyłączenia społecznego. W ogólnopolskiej polityce senioralnej zauważalny jest trend działań, który ma na celu umożliwienie jak najdłuższego pozostawania seniorów w ich dotychczasowym środowisku. Seniorzy są to osoby, które dysponują zazwyczaj większą ilością wolnego czasu (często emeryci), dużym doświadczeniem w różnych dziedzinach (czy to zawodowym, czy dotyczącym tradycji, kultury, rolnictwa), bardzo często wielką energią i zapałem, które należy pomóc im zidentyfikować, uświadomić i spożytkować. Aktywizacja osób starszych, rozwijanie pasji, uatrakcyjnianie spędzania czasu wolnego, ale również podnoszenie kwalifikacji, uczenie się nowych rzeczy pozwoli osobom starszym dłużej cieszyć się zdrowiem, dobrą kondycją fizyczną i czuć się akceptowanym w rodzinie i środowisku lokalnym.
6. **Ludzie młodzi (do 25 roku życia)** – osoby młode wymagają szczególnego wsparcia, w związku z niekorzystnymi trendami demograficznymi. Na obszarze LS ta grupa w mniejszym stopniu uczestniczy czynnie w życiu społecznym i wykazuje się stosunkowo niskim poczuciem lokalnej tożsamości. Młodzież nie wykazuje dostatecznie samodzielnej inicjatywy, jest słabo zintegrowana i zmotywowana do działań i aktywności społecznej, kulturalnej a następnie przedsiębiorczej. Powyższe problemy wynikają m.in. z niedostatecznej i nieatrakcyjnej oferty zajęć pozaszkolnych dla młodzieży, która pozwoliłaby na spędzanie wolnego czasu w sposób aktywny i rozwijający pasje. Młodsze dzieci powinny mieć dostęp do placów zabaw, przeznaczonych dla nich terenów sportowo-rekreacyjnych, świetlic i miejsc spotkań oraz możliwość korzystania z oferty wysokiej jakości zajęć sportowych, edukacyjnych i kulturalnych. Należy zatem taką infrastrukturę i ofertę stworzyć im na miejscu. Istotnym z punktu widzenia wdrażania LSR jest zwrócenie uwagi i skupienie interwencji na młodzieży.
7. **Kobiety** – to grupa, która ma większe problemy na rynku pracy (wśród osób bezrobotnych na terenie LGD zdecydowanie przeważają kobiety). Kobiety ze względu na funkcje społeczne po urodzeniu dzieci najczęściej pozostają w domach. Niestety wiąże się to z tym, że trudniej jest im wrócić na rynek pracy. Kobiety są mniej widoczne w życiu publicznym, a jednocześnie chętniej angażują się w działalność społeczną. Kobiety są opiekunkami dla małych dzieci, jak i niesamodzielnymi dorosłymi członkami rodzin. Również w wieku senioralnym to kobiety w większym stopniu angażują się w pomoc dzieciom i zastępują rodziców lub placówki opiekuńcze w opiece nad wnukami. Stąd w LSR określono działania skierowane do kobiet. W ramach oceny wniosków w zakresie wsparcia podejmowania pozarolniczej działalności gospodarczej zostanie zastosowane kryterium premiujące kobiety. Szereg innych działań określonych w LSR (zajęcia, warsztaty, inicjatywy kulturalne, rozwój infrastruktury) zostało opracowanych z myślą o kobietach i zakłada ich udział.
8. **Rolnicy z małych gospodarstw** – w porównaniu do dużych podmiotów małe gospodarstwa charakteryzują się niższą efektywnością produkcji, większym zatrudnieniem i znaczną różnorodnością produkcji. Ich właściciele częściej mają niższe wykształcenie niż rolnicy towarowi i borykają się z brakiem następców. Rentowność małych gospodarstw systematycznie maleje. Duże gospodarstwa o charakterze rynkowym uzyskują przewagę poprzez efekt skali. Należy jednak podkreślić, że małe gospodarstwa rolne zawsze były podstawą rolnictwa w Unii Europejskiej i nadal stanowią nieodłączny element europejskich obszarów wiejskich. Gospodarstwa te nie tylko prowadzą działalność rolniczą, stosując różne metody produkcji, ale też przyczyniają się do utrzymania

różnorodności krajobrazu. Ich istnienie pozwala utrzymać odpowiedni stan zaludnienia obszarów wiejskich. Z punktu widzenia społecznego ważne jest to, że sprzyja ono kultywowaniu tradycji i zwyczajów ludowych. Z funkcjonowaniem tych gospodarstw związane jest życie licznych rodzin, często mieszkających na wsi od wielu pokoleń. Podczas konsultacji lokalna społeczność mocno akcentowała konieczność wsparcia tej grupy rolników (agroturystyka uzyskała najwięcej wskazań przy określaniu przyszłych kierunków przedsiębiorczości w LSR). Zwracano uwagę na duży potencjał gospodarstw (który dotychczas nie został w pełni wykorzystany), co w połączeniu z walorami przyrodniczymi terenu LGD może być podstawą do tworzenia i rozwoju gospodarstw agroturystycznych i zagród edukacyjnych.

4.3 Analiza, w jaki sposób LGD może wesprzeć zarówno lokalne, jak i ponadlokalne inicjatywy

Partnerstwo trójsektorowe w ramach LGD, czyni go istotnym z punktu widzenia LSR, przede wszystkim z uwagi na odmienne cechy i zadania, jak również inne cechy i zasoby poszczególnych sektorów, które zostaną wykorzystane przy wspieraniu zarówno lokalnych, jak i ponadlokalnych inicjatyw. Głównymi cechami sektora prywatnego są: koncentracja na zyskach, inwencja, produktywność, wysoka motywacja i sprawne zarządzanie. Z kolei aktywność sektora publicznego opiera się na zobowiązaniach do ponoszenia odpowiedzialności m.in. za usługi o charakterze społecznym, bezpieczeństwo. Sektor publiczny zajmuje się dostarczaniem dóbr i usług dla państwa i obywateli. Natomiast podstawowym celem sektora społecznego (trzeciego sektora) jest działalność wynikająca z własnej inicjatywy na rzecz wybranego interesu publicznego, bez osiągania zysku. Partnerzy podczas dotychczasowej współpracy przy projektach realizowanych w ramach środków pozyskiwanych z LGD, wzajemnie się uzupełniali, umiejętnie wykorzystywali swoje silne strony, które rekompensowały ich słabości. Partnerzy łączyli swoje zasoby i wiedzę, regularnie monitorowali wzajemne relacje, w razie potrzeby korygowali partnerski układ. LGD aktualnie stanowi zorganizowaną i sprawnie zarządzaną jednostkę, posiada dobrą reputację, zaufanie i wiarygodnością wśród partnerów, zna wyzwania współpracy partnerskiej, posiada rozwinięte sieci kontaktów i efektywne systemy komunikacyjne. Wyjątkowy, partnerski układ zbudował kapitał społeczny i spowodował stały napływ korzyści, którego efektem jest rozwój lokalny. Głównym założeniem działania Leader było zainicjowanie współpracy możliwie szerokiego grona lokalnych mieszkańców, przedsiębiorców, organizacji i władz. Stymulowanie lokalnych inicjatyw przez zwiększenie aktywności społecznej oraz zbudowanie trwałego porozumienia pomiędzy różnymi podmiotami funkcjonującymi na badanym terenie ożywiło i rozwinęło obszary gmin. Środki pozyskane przez LGD stały się źródłem finansowania projektów pobudzających rozwój lokalny. W wyniku partnerskich działań wyłoniono liderów i grupy aktywne społecznie. Wsparty został proces zrzeszania się, jak również wzmocniono działania integrujące społeczność lokalną, umożliwiające nabywanie i wymianę doświadczeń. Na terenie objętym LSR nastąpiła aktywizacja mieszkańców w formie partnerstwa trójsektorowego. Ponadto przesłankami, które uzasadniają dalsze partnerstwo i czynią go istotnym z punktu widzenia LSR jest spójność obszaru pod względem społecznym, terytorialnym, kulturowym, a także spójność w zakresie potrzeb i oczekiwań.

Rozdział 5. Spójność, komplementarność i synergia

Wypracowane przez społeczność LGD cele, przed ich ostatecznym przyjęciem, poddane zostały badaniu zgodności i komplementarności ze strategiami wyższej rangi, programem, z którego finansowana będzie LSR lub w ramach których możliwe jest wsparcie LGD w realizacji przedsięwzięć wynikających z LSR. Mieszkańcy LGD opowiedzieli się za formułowaniem celów rozwojowych w taki sposób, by wspierały rozwój gmin obszaru LGD, a także były spójne i zintegrowane z kierunkami rozwoju regionu i kraju.

Opracowana LSR jest spójna i zintegrowana w wielu płaszczyznach. Opiera się na współpracy sektorów: publicznego, społecznego i gospodarczego. Strategia jest też zintegrowana z obszarem LGD, tj. wykorzystuje zasoby obszaru. Do istotnych obowiązujących dokumentów planistycznych, odnoszących się do obszaru LSR należy zaliczyć:

1. Plan Strategiczny dla Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023-2027.
2. Długookresową Strategię Rozwoju Kraju „Polska 2030. Trzecia fala nowoczesności”.
3. Strategię Rozwoju Województwa Lubelskiego do 2030 roku.

Zwrócić uwagę należy również na inne dokumenty dotyczące rozwoju gmin i powiatów, tj.: lokalne programy rewitalizacji, gminne strategie rozwiązywania problemów społecznych, raporty o stanie gmin.

Wymienione dokumenty są podstawą dokładnej analizy obszaru LGD. Wyznaczone w nich kierunki rozwoju uwzględniono w LSR. Dzięki spójnym, komplementarnym i wzajemnie uzupełniającym się celom i przedsięwzięciom określonym w LSR możliwe jest efektywne i wspólne działanie dla rozwoju obszaru i jego mieszkańców.

5.1 Opis zgodności i komplementarności z innymi dokumentami planistycznymi/strategiami

Zgodność z programem, z którego finansowana będzie LSR

Plan Strategiczny dla Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023-2027 (PS WPR 2023-2027) to dokument opracowany na podstawie analizy potrzeb polskiego rolnictwa, wykorzystujący możliwości, jakie oferuje zreformowana Wspólna Polityka Rolna (WPR). PS WPR 2023-2027 w „Deklaracji strategicznej” wskazuje obszary, które będzie wspierać. WPR reguluje zagadnienia rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność w interwencji I 13.1 LEADER, która ukierunkowana jest na budowanie lokalnej tożsamości bazującej na aktywizacji społecznej i przy wykorzystaniu miejscowych zasobów w sposób zapewniający najlepsze zaspokojenie potrzeb społeczności wiejskich. Cele i przedsięwzięcia LSR są powiązane z celami interwencji LEADER, które mogą być osiągnięte poprzez realizację operacji w następujących zakresach wsparcia: rozwój przedsiębiorczości, rozwój pozarolniczych funkcji małych gospodarstw rolnych, przygotowanie koncepcji inteligentnej wsi, poprawa dostępu do małej infrastruktury publicznej oraz usług dla lokalnej społeczności, kształtowanie świadomości obywatelskiej o znaczeniu zrównoważonego rolnictwa, gospodarki rolno-spożywczej, zielonej gospodarki, biogospodarki, wsparcie rozwoju wiedzy i umiejętności w zakresie innowacyjności, cyfryzacji lubi przedsiębiorczości, a także wzmacnianie programów edukacji liderów życia publicznego i społecznego, z wyłączeniem inwestycji infrastrukturalnych, włączenie społeczne osób w niekorzystnej sytuacji, ochrona dziedzictwa kulturowego lub przyrodniczego polskiej wsi. Działania w ramach celów i przedsięwzięć LSR będą realizowane przede wszystkim ze środków EFRROW realizując cele Planu Strategicznego dla Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023-2027. Są zgodne z założeniami interwencji LEADER oraz spełniają wymogi i warunki kwalifikowalności interwencji. LGD zamierza realizować cele WPR np. poprzez wsparcie tworzenia koncepcji inteligentnej wsi, co pozwoli stymulować rozwój lokalny przez innowacje, cyfryzację i wykorzystanie potencjału endogenicznego. Wsparcie inwestycji infrastruktury turystycznej, rekreacyjnej i społecznej poprawi bezpośredni dostęp do niej różnym grupom docelowym. Wsparcie inicjatyw z zakresu dziedzictwa kulturowego pozwoli ugruntować i rozwijać lokalną tożsamość. Działania skierowane do osób młodych, seniorów pozwolą zaangażować te grupy w życie lokalne, w tym w podejmowanie decyzji oraz włączyć społecznie i aktywizować. Uwzględnienie w LSR możliwości realizacji operacji w partnerstwie lub projektów partnerskich przełoży się na rozwój współpracy na obszarach wiejskich w wymiarze społecznym lub gospodarczym. Wsparcie gospodarstw agroturystycznych i zagród edukacyjnych pozwoli dywersyfikować dochody gospodarstw rolnych. Z kolei przewidziane wsparcie podejmowania i rozwijania działalności gospodarczej poprawi dostęp do usług komercyjnych, przyczyni się do tworzenia i utrzymania miejsc pracy oraz do dywersyfikacji dochodów przedsiębiorców na obszarach wiejskich.

Tabela 14 Zgodność celów LSR z PS WPR

Plan Strategiczny dla Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023-2027 (PS WPR)	Lokalna Strategia Rozwoju LGD „Jagiellońska Przystań”	
	Cele	Przedsięwzięcia
Cele szczegółowe		
SO 7 Przyciąganie i wspieranie młodych rolników i innych nowych rolników oraz ułatwienie zrównoważonego rozwoju przedsiębiorczości na obszarach wiejskich	Cel 1: Wzmocnienie rozwoju turystyki i rekreacji na obszarze LSR	P.1.1 Rozwój infrastruktury turystyczno-rekreacyjnej P.1.2 Podnoszenie świadomości społeczności lokalnej, szczególnie wśród seniorów i ludzi młodych w

SO8 Promowanie zatrudnienia, wzrostu, równości płci, w tym udziału kobiet w rolnictwie, włączenia społecznego i rozwoju lokalnego na obszarach wiejskich, w tym biogospodarki o obiegu zamkniętym i zrównoważonego leśnictwa		zakresie ekologii i aktywności fizycznej
		P.1.3 Wsparcie produktów lokalnych
		P.1.4 Rozwój przedsiębiorczości oraz rozwój pozarolniczych funkcji małych gospodarstw rolnych
SO8 Promowanie zatrudnienia, wzrostu, równości płci, w tym udziału kobiet w rolnictwie, włączenia społecznego i rozwoju lokalnego na obszarach wiejskich, w tym biogospodarki o obiegu zamkniętym i zrównoważonego leśnictwa	Cel 2: Poprawa dostępu do kultury i zachowanie dziedzictwa kulturowego na obszarze LSR	P.2.1 Wsparcie inicjatyw kultywujących lokalną kulturę, tradycję lub historię
		P.2.2 Tworzenie i przystosowanie miejsc związanych z kultywowaniem lokalnej kultury, tradycji lub historii
SO8 Promowanie zatrudnienia, wzrostu, równości płci, w tym udziału kobiet w rolnictwie, włączenia społecznego i rozwoju lokalnego na obszarach wiejskich, w tym biogospodarki o obiegu zamkniętym i zrównoważonego leśnictwa	Cel 3: Aktywizacja lokalnej społeczności	P.3.1 Rozwój infrastruktury wzmacniającej aktywność lokalną
		P.3.2 Warsztaty i zajęcia budujące kompetencje mieszkańców obszaru LSR ze szczególnym uwzględnieniem seniorów
		P.3.3 Smart Village

Źródło: Opracowanie własne na podstawie porównywanego dokumentu

Zgodność z dokumentami planistycznymi krajowymi

Długookresowa Strategia Rozwoju Kraju „Polska 2030. Trzecia fala nowoczesności” to dokument, którego głównym celem jest poprawa jakości życia Polaków mierzona wskaźnikami jakościowymi, a także wartością oraz tempem wzrostu polskiego PKB. Dokument kładzie nacisk m.in. na rozwój konkurencyjności i innowacyjności gospodarki i równoważenia potencjału rozwojowego regionów Polski.

Tabela 15 Zgodność celów LSR z Długookresową Strategia Rozwoju Kraju „Polska 2030. Trzecia fala nowoczesności”.

Długookresowa Strategia Rozwoju Kraju „Polska 2030. Trzecia fala nowoczesności”	Lokalna Strategia Rozwoju LGD „Jagiellońska Przystań”	
	Cele	Przedsięwzięcia
Cel 4 - Wzrost wydajności i konkurencyjności gospodarki Cel 8 – Wzmocnienie mechanizmów terytorialnego równoważenia rozwoju dla rozwijania i pełnego wykorzystania potencjałów regionalnych.	Cel 1: Wzmocnienie rozwoju turystyki i rekreacji na obszarze LSR	P.1.1 Rozwój infrastruktury turystyczno-rekreacyjnej
		P.1.2 Podnoszenie świadomości społeczności lokalnej, szczególnie wśród seniorów i ludzi młodych w zakresie ekologii i aktywności fizycznej
		P.1.3 Wsparcie produktów lokalnych
		P.1.4 Rozwój przedsiębiorczości oraz rozwój pozarolniczych funkcji małych gospodarstw rolnych
Cel 11 - wzrost społecznego kapitału rozwoju	Cel 2: Poprawa dostępu do kultury i zachowanie	P.2.1 Wsparcie inicjatyw kultywujących lokalną kulturę, tradycję lub historię

	dziedzictwa kulturowego na obszarze LSR	P.2.2 Tworzenie i przystosowanie miejsc związanych z kultywowaniem lokalnej kultury, tradycji lub historii
Cel 11 - wzrost społecznego kapitału rozwoju	Cel 3: Aktywizacja lokalnej społeczności	P.3.1 Rozwój infrastruktury wzmacniającej aktywność lokalną
		P.3.2 Warsztaty i zajęcia budujące kompetencje mieszkańców obszaru LSR ze szczególnym uwzględnieniem seniorów
		P.3.3 Smart Village

Źródło: Opracowanie własne na podstawie porównywanego dokumentu

Zgodność z dokumentami planistycznymi regionalnymi

Zaplanowane w LSR cele i przedsięwzięcia wpisują się również w założenia Strategii Rozwoju Województwa Lubelskiego do 2030 roku (SRWL) i wzajemnie się uzupełniają. Cel strategiczny 1 Kształtowanie strategicznych zasobów rolnych zakłada poprawę konkurencyjności gospodarstw rolnych poprzez zróżnicowane kierunki interwencji, w tym rozwój agroturystyki i turystyki wiejskiej jako istotnego elementu regionalnej oferty turystycznej oraz ważnego czynnika poprawy ekonomicznej gospodarstw rolnych. Cel strategiczny 2. Wzmocnienie powiązań i układów funkcjonalnych (poprzez cel operacyjny 2.3) zakłada powstawanie pozarolniczych miejsc pracy głównie w usługach dla ludności, a także jako efekt dywersyfikacji działalności gospodarstw rolnych. Bogate walory przyrodnicze oraz dziedzictwo kulturowe obszarów wiejskich powinny być w bardziej efektywny sposób wykorzystywane do rozwoju turystyki, czy usług rekreacyjnych. W ramach Celu strategicznego 3. Innowacyjny rozwój gospodarki oparty o zasoby i potencjały regionu uwaga zostanie zwrócona na wsparcie lokalnych, oddolnych inicjatyw gospodarczych i stymulowanie mieszkańców do podejmowania różnego typu form aktywności gospodarczej, z wykorzystaniem własnych umiejętności oraz lokalnych zasobów przyrodniczych, krajobrazowych oraz kulturowych województwa lubelskiego. LSR jest również spójna z założeniami Celu strategicznego 4. Wzmacnianie kapitału społecznego. Działania w ramach tego celu będą skupiały się na tworzeniu warunków do aktywnego włączania się w życie gospodarcze i społeczne osób zagrożonych wykluczeniem, w szczególności bezrobotnych, osób starszych. W procesach rozwoju województwa ważnym czynnikiem jest budowanie sieci współpracy pomiędzy interesariuszami, co jest kluczowe dla zwiększania szans rozwojowych oraz osiągnięcia synergicznych efektów rozwojowych regionu. Szczególnie dotyczy to rozwijania lokalnych partnerstw, oddolnych inicjatyw z udziałem społeczeństwa obywatelskiego, biznesu i administracji.

Ważnym aspektem, który wpływa na spójność i komplementarność LSR ze strategią województwa lubelskiego jest Szlak Jagielloński. To jeden z istotnych czynników spajających obszar LSR, natomiast w strategii wojewódzkiej wokół niego uwzględniono promocję oraz rozwój bazy i infrastruktury turystycznej (przedsięwzięcie flagowe w ramach kierunków interwencji/tematycznych obszarów wsparcia OSI Polesie w kontekście realizacji celów SRWL).

Tabela 16 Zgodność celów LSR z SRWL 2030

Strategia Rozwoju Województwa Lubelskiego do 2030 roku		Lokalna Strategia Rozwoju LGD „Jagiellońska Przystań”	
Cele strategiczne	Cele operacyjne	Cele	Przedsięwzięcia
Cel strategiczny 1. Kształtowanie strategicznych zasobów rolnych	Cel operacyjny 1.1. Poprawa konkurencyjności gospodarstw rolnych	Cel 1: Wzmocnienie rozwoju turystyki i	P.1.1 Rozwój infrastruktury turystyczno-rekreacyjnej
			P.1.2 Podnoszenie świadomości społeczności lokalnej, szczególnie wśród seniorów i ludzi młodych w

<p>Cel strategiczny 2. Wzmocnienie powiązań i układów funkcjonalnych</p> <p>Cel strategiczny 3. Innowacyjny rozwój gospodarki oparty o zasoby i potencjały regionu</p>	<p>Cel operacyjny 1.4. Umocnianie marki lubelskich produktów żywnościowych</p>	<p>rekreacji na obszarze LSR</p>	<p>zakresie ekologii i aktywności fizycznej</p>
	<p>Cel operacyjny 2.3. Wielofunkcyjny rozwój obszarów wiejskich</p>		<p>P.1.3 Wsparcie produktów lokalnych</p>
	<p>Cel operacyjny 3.2. Wspieranie konkurencyjności i innowacyjności przedsiębiorstw</p> <p>Cel operacyjny 3.4. Innowacyjne wykorzystanie walorów przyrodniczo-kulturowych, rozwój sportu i usług wolnego czasu</p>		<p>P.1.4 Rozwój przedsiębiorczości oraz rozwój pozarolniczych funkcji małych gospodarstw rolnych</p>
<p>Cel strategiczny 2. Wzmocnienie powiązań i układów funkcjonalnych</p> <p>Cel strategiczny 4. Wzmacnianie kapitału społecznego</p>	<p>Cel operacyjny 2.3. Wielofunkcyjny rozwój obszarów wiejskich</p>	<p>Cel 2: Poprawa dostępu do kultury i zachowanie dziedzictwa kulturowego na obszarze LSR</p>	<p>P.2.1 Wsparcie inicjatyw kultywujących lokalną kulturę, tradycję lub historię</p>
	<p>Cel operacyjny 4.6. Wspieranie oddolnych inicjatyw i poprawa efektywności zarządzania</p>		<p>P.2.2 Tworzenie i przystosowanie miejsc związanych z kultywowaniem lokalnej kultury, tradycji lub historii</p>
<p>Cel strategiczny 4. Wzmacnianie kapitału społecznego</p>	<p>Cel operacyjny 4.1. Rozwijanie kapitału ludzkiego</p>	<p>Cel 3: Aktywizacja lokalnej społeczności</p>	<p>P.3.1 Rozwój infrastruktury wzmacniającej aktywność lokalną</p>
	<p>Cel operacyjny 4.3. Włączenie i integracja społeczna</p>		<p>P.3.2 Warsztaty i zajęcia budujące kompetencje mieszkańców obszaru LSR ze szczególnym uwzględnieniem seniorów</p>
	<p>Cel operacyjny 4.6. Wspieranie oddolnych inicjatyw i poprawa efektywności zarządzania</p>		<p>P.3.3 Smart Village</p>

Źródło: Opracowanie własne na podstawie porównywanego dokumentu

LSR jest zgodna z prawem krajowym i unijnym, w tym z:

- Kartą praw podstawowych Unii Europejskiej i Konwencją o prawach osób niepełnosprawnych. Sposób realizacji oraz zakres operacji nie będzie naruszać postanowień Karty praw podstawowych Unii Europejskiej z dnia 6 czerwca 2016 r. (Dz. Urz. UE C 202 z 7.06.2016, str. 3890) oraz Konwencji o prawach osób niepełnosprawnych, sporządzonej w Nowym Jorku dnia 13 grudnia 2006 r. (Dz. U. z 2012 r. poz. 1169, z późn. zm.)
- Zasadą równości kobiet i mężczyzn.
- Zasadą niedyskryminacji ze względu na płeć, rasę lub pochodzenie etniczne, religię lub światopogląd, niepełnosprawność, wiek lub orientację seksualną a LSR przestrzega przepisy art. 9 (3) rozporządzenia ramowego zgodnie z Wytycznymi dotyczącymi zasad równościowych w funduszach unijnych na lata 2021-2027.

5.2 Opis sposobu integrowania różnych sektorów, partnerów, zasobów czy branż działalności gospodarczej w celu kompleksowej realizacji przedsięwzięć

Zintegrowane podejście ma odzwierciedlenie w spójności w doborze celów i przedsięwzięć oraz związków pomiędzy podmiotami uczestniczącymi w realizacji LSR. Zaplanowane cele i przedsięwzięcia wynikają z diagnozy obszaru i konsultacji społecznych, w tym analizy problemów i potrzeb oraz wewnętrznych i zewnętrznych czynników rozwojowych i są ze sobą logicznie powiązane. Zintegrowany charakter LSR oznacza kompleksowe podejście do rozwiązywania problemów i wspierania potencjałów poprzez łączenie istniejących zasobów, sposobów działań i podmiotów w sferach społecznej, publicznej i gospodarczej. Zastosowanie takiego podejścia daje realne szanse na rozwiązanie, przynajmniej częściowe, zgłaszanych problemów oraz realne wzmocnienie już istniejącego potencjału obszaru. Operacje realizowane w ramach poszczególnych celów i przedsięwzięć będą miały tendencje do przenikania się i uzupełniania. Integracja podmiotów w ramach celów i przedsięwzięć realizowana będzie poprzez wprowadzenie do lokalnych kryteriów wyboru operacji, kryteriów premiujących procesy integrujące sektory, zasoby, partnerów społecznych lub gospodarczych. Realizacja poszczególnych przedsięwzięć w ramach celów, zakłada współdziałanie sektorów publicznego, społecznego oraz gospodarczego tj. mieszkańców, JSFP, organizacji pozarządowych, grup nieformalnych i przedsiębiorców. Działania na rzecz mieszkańców wiążą się ze wspieraniem gospodarki, która z kolei wpływa na rozwój obszaru. Niewątpliwie zauważalne to będzie w przypadku wsparcia przedsiębiorstw w zakresie rozwijania działalności gospodarczej, jak również w przypadku procesu tworzenia nowych podmiotów gospodarczych, w tym przez osoby znajdujące się w niekorzystnej sytuacji na rynku pracy. Działania w sferze rozwoju małej infrastruktury publicznej wpłyną przede wszystkim na aktywizację mieszkańców, w tym seniorów i osób młodych. Przedsięwzięcia ukierunkowane na zachowanie lokalnego dziedzictwa kulturowego wpłyną na wzmocnienie tożsamości mieszkańców z obszarem LSR.

Dodatkowym narzędziem integrującym podmioty działające na obszarze LSR będzie aktywizacja prowadzona przez LGD poprzez: spotkania informacyjne, działania aktywizacyjne, informacje i komunikaty upowszechniane za pośrednictwem narzędzi informatycznych, publikacje informacyjno-promocyjne.

Pozytywnymi rezultatami w przypadku podejścia LEADER są wszystkie pomysły opracowane oddolnie tzn. z inicjatywy społeczności lokalnej, lub przy jej aktywnym udziale. Jest to widoczne zarówno w procesie tworzenia strategii, jak i w procesie jej wdrażania, kiedy społeczność będzie miała realny wpływ na ewentualne aktualizacje i zmiany. Istotną kwestią jest także kolegialne podejmowanie decyzji przy udziale mieszkańców, wszystkich zaangażowanych sektorów: społecznego, gospodarczego i publicznego. Umożliwienie społeczności lokalnej wpływania na kształt strategii przekłada się na włączenie jej w proces zarządzania lokalnym rozwojem i wzrost poczucia wartości jednostki, zdolności do samostanowienia oraz rozwoju różnorodnych form współpracy. Wzrost potencjału społeczności lokalnych z kolei przyczynia się do bardziej efektywnego zarządzania, nie tylko przez wzmocnienie kontroli społecznej, ale przede wszystkim przez wzrost efektywności zarządzania spowodowany włączeniem do procesu zarządzania wszystkich zainteresowanych stron. Wzrost potencjału mieszkańców przekłada się natomiast na chęć dalszego rozwoju, kształcenia, poszukiwania nowych rozwiązań, dobrych praktyk i kontaktów, nawiązywania współpracy z podmiotami różnych obszarów. Zastosowanie metody LEADER pozwala na kompleksowe rozwiązywanie lokalnych problemów. Daje unikalną możliwość realizacji przedsięwzięć i operacji o zróżnicowanym charakterze, które wzajemnie się uzupełniają i dopełniają. W ramach LSR będzie możliwe wsparcie grup beneficjentów w sposób odmienny od innych instrumentów wsparcia. Dzięki LEADER można skoncentrować się na określonych grupach docelowych, istotnych z punktu widzenia realizacji LSR. LEADER pełni funkcję czynnika stymulującego tworzenie warunków do dokonywania inwestycji na większą skalę, w tym w razie potrzeby ze środków pochodzących z innych źródeł, a także reagowanie na inicjatywy społeczności prowadzone na mniejszą skalę, aby stawić czoła konkretnym wyzwaniom lokalnym. Podejście LEADER daje wiele korzyści np. rozwój różnych sfer życia lokalnej społeczności: społecznej, kulturowej i gospodarczej. Przykładem mogą być przedsięwzięcia zaplanowane w odpowiedzi na problem jakim jest niewystarczający kapitał na otwarcie i rozwój działalności gospodarczej. W odpowiedzi na zaistniały problem planuje się przeznaczyć środki na realizację zadań związanych z powstawaniem nowych firm i rozwojem istniejących. Kolejny problem związany jest z brakiem

dostępności infrastruktury służącej integracji społecznej oraz wsparcia polegającego na włączeniu społecznym. Zostanie on rozwiązany poprzez inwestycje w zagospodarowanie lub poprawę dostępności infrastruktury wzmacniającej aktywność lokalną oraz prowadzenie działań aktywizujących społeczność lokalną. Wspierane będą również działania polegające na poprawie dostępu do kultury i zachowaniu dziedzictwa kulturowego, w celu umożliwienia realizacji różnorodnych inicjatyw społecznych. Określone w LSR cele i przedsięwzięcia tworzą wspólny, ściśle ze sobą powiązany system. Przedsięwzięcia realizujące cel 1 są ze sobą komplementarne tj. wzajemnie się uzupełniają i dopełniają w osiągnięciu wyznaczonego celu. Nowe obiekty infrastruktury turystycznej poprawiają jakość dotychczasowej bazy turystycznej, i wpłyną bezpośrednio na wzmocnienie atrakcyjności obszaru LSR pod względem turystycznym. Jednocześnie wybudowana infrastruktura turystyczna w ramach przedsięwzięcia P.1.1 może zostać wykorzystana przy realizacji rajdów/wycieczek turystycznych w ramach przedsięwzięcia P.1.2. Działania związane ze wsparciem produktów lokalnych mogą uwzględniać także przedsiębiorców, czy rolników z małych gospodarstw tworzących agroturystykę lub zagrody edukacyjne. Oferowane własne usługi i produkty oparte o zasoby naturalne, mogą być wypromowane w ramach przedsięwzięcia P.1.3 Wsparcie produktów lokalnych. Dopełnieniem wyznaczonego celu jest przedsięwzięcie P.1.4, które zakłada rozwój przedsiębiorczości w zakresie usług turystycznych oraz powstanie i rozwój gospodarstw agroturystycznych i zagród edukacyjnych. Również przedsięwzięcia realizujące cel 2 są ze sobą komplementarne. Wsparcie inicjatyw kultywujących lokalną kulturę, tradycję lub historię uzupełnia się w sposób bezpośredni z przedsięwzięciem P.2.2 Tworzenie i przystosowanie miejsc związanych z kultywowaniem lokalnej kultury, tradycji lub historii. Dodatkowo np. organizacja warsztatów związanych z dziedzictwem kulturowym (przedsięwzięcie P.2.1) może być prowadzona w izbie wsi, planowanej do utworzenia w ramach przedsięwzięcia P.2.2 Także Przedsięwzięcia realizujące cel 3 wzajemnie się uzupełniają i dopełniają w osiągnięciu wyznaczonego celu. Wszystkie obiekty infrastrukturalne w ramach przedsięwzięcia P.3.1, przeprowadzenie warsztatów i zajęć w ramach przedsięwzięcia P.3.2 mają bezpośrednio przyczynić się do zaktywizowania lokalnej społeczności. Również przedsięwzięcie P.3.3 w swoim założeniu zakłada zaangażowanie społeczności lokalnej w oddolne rozwiązywanie zdiagnozowanych problemów. Oczekiwanym efektem długofalowym wpływu realizacji LSR na rozwój obszaru działania LGD będzie jego zrównoważony rozwój, przy optymalnym i racjonalnym wykorzystaniu posiadanych zasobów przyrodniczo - krajobrazowych, kulturowych, historycznych i społecznych oraz poprawa jakości życia jego mieszkańców. W konsekwencji realizacji LSR uzyskuje się efekt synergii prowadzący do rozwiązania (przynajmniej częściowego) zdiagnozowanych w LSR problemów.

Wartość dodana podejścia LEADER w realizacji LSR dodatkowo przejawia się poprzez:

1. Dodatkowe korzyści planowane do osiągnięcia w LSR jakie daje podejście LEADER:
  - Zwiększenie kapitału społecznego lokalnej społeczności - czyli wzmacnianie więzi, rozwijanie kontaktów, budowa wzajemnego zaufania, wymiana informacji, które sprzyjają współpracy, podejmowaniu ryzyka i wdrażaniu innowacji.
  - Poprawa otoczenia instytucjonalnego na poziomie lokalnym - obejmuje instytucje, procesy i mechanizmy, poprzez które grupy interesów, podmioty sektora publicznego, organizacje sektora społecznego wyrażają swoje potrzeby, korzystają ze swoich praw oraz negocjują różnice – zarządzanie sprawami publicznymi w sposób oparty na współpracy.
  - Lepsze efekty i wyniki w porównaniu do wdrożenia standardowym systemem – lepsza jakość projektów, w tym:
    - Budowanie umiejętności/kompetencji społeczności lokalnej – zostanie to osiągnięte poprzez specjalistyczne działania animacyjne prowadzone przez LGD na rzecz konkretnych celów/przedsięwzięć (np. zachęcanie do wdrażania innowacji, realizacji operacji w partnerstwie/projektów partnerskich). Także poprzez przeprowadzanie specjalistycznych szkoleń i doradztwa uwzględniających potrzeby różnych grup, z wykorzystaniem doświadczenia LGD w tym zakresie.
    - Projekty realizowane przez grupy, podmioty dotąd mniej aktywne - wiele organizacji pozarządowych nabyło istotne doświadczenie w aplikowaniu i realizacji projektów dopiero poprzez inicjatywę LEADER.

Bezpośrednie wsparcie z LGD (doradztwo w biurze, szkolenia, animacja) pozwoliło tym organizacjom przełamać barierę biurokratyczną oraz zdobyć „know-how” w zakresie pozyskiwania zewnętrznego, publicznego wsparcia finansowego. Nabyte doświadczenie będzie miało istotne znaczenie we wdrażaniu inicjatywy LEADER w ramach PS WPR 2023-2027. W nowej perspektywie zaplanowano dotacje w formie grantu w ramach projektów grantowych (dotychczas LGD nie wdrażało tej formy wsparcia). Szczególnie istotne będzie to w przypadku podmiotów z mniejszym potencjałem, dla których większe projekty są zbyt wymagające. Natomiast realizacja grantu, przy zaangażowaniu LGD będzie adekwatną formą pomocy. Taka forma wsparcia pozwoli dotrzeć do nowych osób i podmiotów, zaktywizować nowe grupy i włączyć szerzej mieszkańców w realizację LSR. Warto tu nadmienić o wsparciu przygotowania koncepcji inteligentnej wsi lub wdrażania jej elementów, jako innowacyjnym sposobie angażowania społeczności lokalnej w rozwiązywanie jej problemów.

- Związki i synergia pomiędzy projektami (połączenie projektów „miękkich” ze wsparciem inwestycyjnym, kilka projektów przynoszących efekt skali).
- Możliwość realizacji projektów wykraczających poza obszar jednostek administracyjnych gmin – projekty realizowane w ramach LSR mogą być realizowane na wybranym obszarze LGD, a także poza jej obszarem, w tym za granicą, bez konieczności uwzględniania granic jednostek administracyjnych gmin. Umożliwia to realizację projektów partnerskich z podmiotami z innych obszarów objętych LSR, w tym zagranicznych.
- Brak dominacji sektora publicznego - przejawia się nie tylko w odpowiednim składzie Rady, w której zapewniono by żadna pojedyncza grupa interesu nie kontrolowała decyzji w sprawie wyboru operacji, ale również w strukturze budżetu zaplanowanego w LSR, który jest odzwierciedleniem wyników konsultacji ze społecznością lokalną. Połowa planowanego budżetu skierowana została na wsparcie szeroko rozumianej przedsiębiorczości. Natomiast sektor społeczny (głównie organizacje pozarządowe) będzie najważniejszym beneficjentem pozostałej części budżetu LSR. Wstępnie JST zadeklarowały swój umiarkowany udział w konkursach, rozumiejąc potrzeby i doceniając potencjał trzeciego sektora na obszarze LGD.
- Większe wsparcie finansowe osób fizycznych podejmujących działalność gospodarczą – podstawową formą wsparcia zakładania nowych firm są dotacje powiatowych urzędów pracy. Maksymalna kwota dotacji na podjęcie działalności gospodarczej odpowiada 6-krotności średniego wynagrodzenia, co oznacza, że w 2023 roku wynosi ok. 40 tys. złotych. Maksymalna kwota dotacji udzielona przez LGD będzie wynosiła 150 tys. zł.

2. Uzasadnienie doboru zakresów wsparcia w LSR.

Dobór zakresów wsparcia wynika z potrzeb określonych w trakcie konsultacji. Wykazały one jednoznacznie, że wsparcie szeroko rozumianej przedsiębiorczości powinno być istotnym aspektem w nowym okresie programowania. Mając na uwadze wskazane potrzeby uwzględniono w strategii wsparcie rozwoju przedsiębiorczości i ukierunkowanie wsparcia na usługi turystyczne, poprzez podejmowanie oraz rozwijanie pozarolniczej działalności gospodarczej, a także rozwój pozarolniczych funkcji małych gospodarstw rolnych poprzez tworzenie lub rozwój gospodarstw agroturystycznych i zagród edukacyjnych.

Ważnym aspektem realizacji celów strategii jest wsparcie projektów o charakterze infrastrukturalnym, zarówno infrastruktury, która pozytywnie wpływa na aktywność mieszkańców, pomaga kultywować lokalną kulturę, czy infrastruktury turystyczno – rekreacyjnej. Zarówno konsultacje społeczne jak i rekomendacje zawarte w raporcie z ewaluacji zewnętrznej na przyszły okres programowania wskazują na jeszcze większe zaangażowanie LGD w budowanie potencjału turystyki na obszarze LSR. Operacje nieinfrastrukturalne tzw. „operacje miękkie” będą służyć kształtowaniu świadomego i aktywnego społeczeństwa obywatelskiego oraz wspierać zachowanie dziedzictwa kulturowego lub przyrodniczego, a także ochronę walorów przyrodniczych na obszarze LSR.

W trakcie konsultacji społecznych duży nacisk kładziono na wsparcie seniorów, ludzi młodych lub osób w

niekorzystnej sytuacji. Dlatego w LSR uwzględniono działania włączające te grupy osób.

Mieszkańcy obszaru LGD doceniają oddolność w tworzeniu i wdrażaniu lokalnych strategii rozwoju w ramach dotychczasowych dwóch perspektyw finansowych. Dlatego w smart village widzą realną szansę na współdecydowanie w określaniu problemów, a następnie w sposobie ich rozwiązywania poprzez wskazanie konkretnych projektów. Podjęto zatem decyzję o skierowaniu środków na przygotowanie koncepcji inteligentnej wsi. LSR będzie wspierała przygotowanie koncepcji inteligentnej wsi oraz wdrażanie jej elementów poprzez zastosowanie przez LGD kryteriów wyboru premiujących operacje objęte oddolnymi koncepcjami inteligentnej wsi.

3. Uzasadnienie wyboru dostępnych źródeł finansowania.

Podstawowym źródłem finansowania LSR jest PS WPR 2023 – 2027, w ramach którego szczegółowo uzasadniono i określono działania realizowane w LSR. W związku z ograniczeniem środków w ramach PS WPR, przy jednoczesnych dużych potrzebach określonych w trakcie konsultacji, LGD uwzględniła w strategii inne źródła finansowania zaplanowanych działań. Największe potrzeby definiowano w obszarze działań wspierających lokalne inicjatywy społeczne i obywatelskie, a także zwiększające aktywność, w szczególności wśród osób młodych i seniorów, dlatego wskazane, zewnętrzne źródło finansowania (określone w rozdziale IX Plan Finansowy) odnosi się do powyższych potrzeb.

4. Uzasadnienie przyjętego sposobu wdrażania LSR.

LGD planuje ogłaszać nabory wniosków w sposób harmonijny lub wielozakresowy. Polega to na ogłaszaniu naborów tematycznie ze sobą powiązanych lub naborów, które wzajemnie się uzupełniają. Przykładem może być ogłoszenie w tym samym czasie naborów w ramach każdego zakresu wsparcia, który wynika z przedsięwzięcia P.1.4 Rozwój przedsiębiorczości oraz rozwój pozarolniczych funkcji małych gospodarstw rolnych. Pozwoli to w jednym czasie skierować pomoc do szerokiej grupy potencjalnych wnioskodawców (osoby fizyczne podejmujące działalność gospodarczą, istniejące firmy, rolnicy planujący stworzyć lub rozwinąć agroturystykę lub zagrody edukacyjne) i kompleksowo wesprzeć rozwój branży turystycznej na obszarze LSR. Jednocześnie nabory wniosków w ramach tego przedsięwzięcia będą ogłaszane w sposób harmonijny, ciągły i systematyczny w całym okresie wdrażania LSR. Natomiast w przypadku naborów związanych z rozwojem infrastruktury, to w miarę możliwości będą one ogłaszane w pierwszej kolejności. Budowa np. infrastruktury turystycznej poprawia jakość dotychczasowej bazy, co ma znaczenie w przyciąganiu turystów i wpływa na wzmocnienie atrakcyjności obszaru LSR pod względem turystycznym, a to z kolei determinuje wsparcie działań w zakresie przedsiębiorczości.

5. Uzasadnienie doboru dostępnych metod wdrażania operacji w ramach LSR.

LSR określa różnorodne metody wdrażania operacji (operacja klasyczna, operacja realizowana w partnerstwie, projekt partnerski, projekt grantowy) dzięki czemu zaangażowana zostanie szeroka grupa podmiotów i partnerów. Przedsięwzięcia i operacje adresowane są do organizacji pozarządowych, jednostek sektora finansów publicznych, osób fizycznych osób prawnych, także sama LGD będzie uczestniczyła w realizacji przedsięwzięć poprzez projekty grantowe. Planuje się zarówno realizację tzw. „operacji miękkich”, w tym min. warsztaty, szkolenie, inicjatywy proekologiczne, jak i projektów twardych, odnoszących się do inwestycji infrastrukturalnych. W ramach samych operacji rozróżniono operacje nieprodukcyjne (realizowane w celu innym niż uzyskanie zysku) oraz operacje obejmujące inwestycje produkcyjne (komercyjne operacje nastawione na osiągnięcie zysku.) Dzięki temu przedsięwzięcia w ramach poszczególnych celów mają charakter kompleksowy – obejmują całość zagadnienia, a nie tylko wybrane fragmenty.

Projekty klasyczne – podstawową metodą wdrażania operacji będą klasyczne operacje. Ta metoda była najczęściej stosowaną w LSR na lata 2016-2022. Znaczna grupa beneficjentów nabyła umiejętności, które należy wykorzystać w nowej perspektywie finansowej. Jednocześnie wyniki konsultacji społecznych wykazały dużą ilość potencjalnych projektów (zgłaszanych poprzez fiszki projektowe), które mogą być wdrażane za pomocą operacji klasycznych.

Projekty grantowe - podstawowym czynnikiem przemawiającym za uwzględnienia w LSR projektów

grantowych jest możliwość przyznania grantów większej ilości podmiotów, a przede wszystkim organizacjom pozarządowym. W trakcie konsultacji społecznych przedstawiciele stowarzyszeń argumentowali, że realizacja klasycznych operacji nie zawsze jest możliwa. Nie każda organizacja ma potencjał (np. organizacyjny) oraz potrzeby, aby realizować klasyczne projekty. Często, to pojedynczy grant na niewielką kwotę potrafi zaspokoić konkretną potrzebę zdefiniowaną przez dany podmiot. Ważnym czynnikiem, przemawiającym za projektami grantowymi jest ich realizacja przez LGD, która udziela wsparcia finansowego grantobiorcom, prowadzi cały proces związany z naborem wniosków, ich oceną i wyborem oraz zawieraniem umów z grantobiorcami i wypłatą grantów. To powoduje, że cała formalna procedura jest zdecydowanie prostsza dla beneficjenta niż w przypadku projektów klasycznych. Na podstawie przeprowadzonej diagnozy LGD podjęła decyzję o wspieraniu przygotowania koncepcji inteligentnej wsi, a wsparcie takie należy udzielać w formie projektów grantowych.

Operacje realizowane w partnerstwie/projekty partnerskie – ważnym aspektem działalności LGD jest systematyczny rozwój współpracy wśród podmiotów z obszaru LSR. Nowa perspektywa finansowa umożliwia w jeszcze większym stopniu wdrażanie tej idei w życie. Dlatego LGD planuje w ramach kryteriów wyboru premiować operacje składane w partnerstwie oraz wydzielić część budżetu LSR na organizację naborów wniosków na realizację projektów partnerskich (oddzielny konkurs na projekty partnerskie z udziałem partnerów zagranicznych i oddzielny konkurs na projekty partnerskie z udziałem partnerów krajowych spoza obszaru objętego LSR). Pozwoli to zaangażować partnerów z naszego obszaru do współpracy z partnerami z obszarów innych lokalnych grup działania, także zagranicznych.

Operacje własne – LGD nie planuje wdrażać LSR poprzez operacje własne. Natomiast nie wyklucza się całkowitej rezygnacji z tej metody w przyszłości. W przypadku, gdy okaże się, że z jakichś przyczyn, nie będzie potencjalnych wnioskodawców zainteresowanych realizacją projektów w ramach ogłaszanych konkursów, to będą one zrealizowane przez LGD poprzez operacje własne. Ma to zapewnić bezpieczeństwo w realizacji LSR i osiągnięciu wskaźników.

Rozdział 6. Cele i wskaźniki

Wybrane cele wynikają z uwarunkowań i potencjału obszaru objętego Lokalną Strategią Rozwoju, przeprowadzonej analizy SWOT i są odpowiedzią na zidentyfikowane podczas konsultacji potrzeby miejscowej ludności. Wynikają one również z możliwości realizacji zadań w ramach PS WPR na lata 2023-2027.

Proces formułowania celów i przedsięwzięć zawartych w dokumencie uwzględniał wyniki konsultacji społecznych i odbywał się w następujących etapach:

- przeprowadzenie ewaluacji wdrażania Lokalnej Strategii Rozwoju na lata 2016-2022 oraz analiza wniosków i rekomendacji;
- zebranie danych statystycznych dotyczących obszaru;
- przeprowadzenie konsultacji na etapie definiowania problemów i diagnozowania potrzeb społeczności, wyłonienie głównych grup zainteresowanych wsparciem pod kątem nowego okresu programowania, określenie wstępnych kierunków wsparcia;
- wykonanie diagnozy i analizy SWOT obszaru w oparciu o metody partycypacyjne;
- uporządkowanie i pogrupowanie wypracowanej partycypacyjnie analizy SWOT;
- opracowanie ostatecznej wersji diagnozy obszaru;
- partycypacyjne określenie celów i przedsięwzięć, wskaźników produktu jako odpowiedzi na negatywne następstwa istnienia problemów;
- zebranie uwag z konsultacji i ich uporządkowanie;
- określenie zgodności celów z PS WPR na lata 2023-2027;
- opracowanie ostatecznej wersji celów, przedsięwzięć, wskaźników produktu i przypisanie wskaźników rezultatu, a także określenie grup docelowych strategii z uwzględnieniem uwag z konsultacji.

Teren działania LGD jest spójny pod względem geograficznym, przyrodniczo - krajobrazowym, kulturowym, gospodarczym i społecznym. Objęcie obszaru wspólną strategią, przyczyni się do lokalnego rozwoju, większej integracji wewnętrznej mieszkańców LGD oraz wzmocnienia lokalnej tożsamości. Będzie to możliwe poprzez realizację założonych w niniejszym dokumencie celów i służących ich osiągnięciu przedsięwzięć (stanowią załącznik do LSR - Formularz 1. Cele i przedsięwzięcia). Ostateczne cele i przedsięwzięcia sformułowano na podstawie przeprowadzonej diagnozy, odbytych spotkań z mieszkańcami w poszczególnych gminach, z uwzględnieniem wniosków wpływających z przeprowadzonej analizy SWOT, warsztatów konsultacyjnych, na podstawie badań ankietowych przeprowadzonych za pomocą strony internetowej, ankiet w formie papierowej dystrybuowanych na spotkaniach i w biurze LGD (uwzględniając osoby wykluczone cyfrowo), wywiadów telefonicznych. Całość prac weryfikowała grupa robocza. Sformułowane w ten sposób cele odnoszą się do całego obszaru objętego LSR, odpowiadają na potrzeby kluczowych grup docelowych istotnych z punktu widzenia LSR, w tym w szczególności grup w niekorzystnej sytuacji (kobiety, rolnicy z małych gospodarstw) oraz osób młodych i seniorów. Konsultacje społeczne poparte ogólnodostępnymi danymi statystycznymi wykazały, że największym atutem obszaru są jego walory przyrodniczo – krajobrazowe oraz kulturowe. Ważny jest również potencjał społeczny oparty na aktywnym działaniu organizacji pozarządowych.

W LSR skoncentrowano się na 3 celach, które mają największe szanse na przyczynienie się do osiągnięcia oczekiwanych zmian. Cele będą realizowane przez 9 przedsięwzięć. Szczegółowe opisy celów uzasadniają ich sformułowanie. Przedsięwzięcia wzajemnie się uzupełniają, dopełniają i współdziałają w osiągnięciu wyznaczonego celu, przez co są komplementarne i wykazują synergię. Cele zostały zaprezentowane z podziałem na źródła finansowania. Realizacja założonych celów oraz przedsięwzięć określana będzie przy pomocy wskaźników. Dla przedsięwzięć opracowano wskaźniki produktu, natomiast do celów przypisano obowiązkowe wskaźniki rezultatu. Wskaźniki będą mierzone przez Biuro LGD na bieżąco zgodnie planem monitoringu i ewaluacji.

Cel 1. Wzmocnienie rozwoju turystyki i rekreacji na obszarze LSR

Uczestnicy konsultacji podkreślali, że potencjał turystyczny obszaru LSR można wykorzystać bardziej efektywnie. Pomimo wielu działań zrealizowanych w latach poprzednich (również w ramach LSR), zasoby sprzyjające rozwojowi turystyki wciąż nie są w pełni wykorzystywane. Turystyka na terenach wiejskich, w przeciwieństwie do tej masowej, stwarza możliwość bliskiego kontaktu z przyrodą, poznania lokalnej kultury i zwyczajów, korzystania ze zdrowej żywności. W tym znaczeniu turystyka powinna zaspokajać bieżące potrzeby zarówno turystów, jak i osób zamieszkujących te obszary, zapewniając możliwości rozwoju z poszanowaniem środowiska naturalnego. W trakcie konsultacji podkreślano konieczność rozbudowy infrastruktury turystycznej oraz wskazywano ukierunkowanie wsparcia przedsiębiorczości w zakresie usług turystycznych lub okołoturystycznych, w tym rozwoju agroturystyki i zagród edukacyjnych. Cel jest także odpowiedzią na niską zdolność inwestycyjną mikro i małych przedsiębiorstw, emigrację (szczególnie ludzi młodych), konieczność rozwoju innowacyjności na obszarze LSR, czy wsparcie kobiet na rynku pracy w dostępie do kapitału na założenie własnej firmy (w kryteriach oceny zostanie uwzględniona preferencja kobiet jako grupy w niekorzystnej sytuacji zdefiniowanej na obszarze LSR). Ważne jest również wspieranie produktów lokalnych, wyróżniających obszar LSR. Istotnym aspektem, który wynika z konsultacji społecznych jest także promowanie postaw proekologicznych i promocja aktywności fizycznej wśród społeczności lokalnej w oparciu o zasoby przyrodniczo – krajobrazowe obszaru LSR.

Wskaźniki rezultatu:

R.37 Wzrost gospodarczy i zatrudnienie na obszarach wiejskich: nowe miejsca pracy objęte wsparciem w ramach projektów WPR.

R.39 Rozwój gospodarki wiejskiej: liczba przedsiębiorstw rolnych, w tym przedsiębiorstw zajmujących się biogospodarką, rozwiniętych dzięki wsparciu w ramach WPR.

R.41 Łączenie obszarów wiejskich w Europie Odsetek ludności wiejskiej korzystającej z lepszego dostępu do usług i infrastruktury dzięki wsparciu z WPR.

R.42 Promowanie włączenia społecznego: liczba osób objętych wspieranymi projektami włączenia społecznego.

W bezpośrednim powiązaniu z celem wskazano przedsięwzięcia:

P.1.1 Rozwój infrastruktury turystyczno-rekreacyjnej - przedsięwzięcie jest odpowiedzią na zdiagnozowane problemy związane z niedostatecznie rozwiniętą infrastrukturą turystyczną i rekreacyjną. Dofinansowanie będą mogły uzyskać projekty związane z budową, przebudową lub modernizacją np. wiat, altan turystycznych, punktów postojowych z małą architekturą, szczególnie zlokalizowanych przy szlakach turystycznych, infrastruktury nad wodami (np. pomosty, platformy widokowe).

Sposób realizacji przedsięwzięcia: konkurs. Dofinansowanie: PS WPR. Wnioskodawcy: zgodnie z wytycznymi MRiRW. Grupy docelowe: mieszkańcy, turyści. Projekty inwestycyjne. Operacje nieprodukcyjne.

Wskaźnik produktu: liczba wspartych operacji z zakresu infrastruktury turystycznej lub rekreacyjnej.

P.1.2 Podnoszenie świadomości społeczności lokalnej, szczególnie wśród seniorów i ludzi młodych w zakresie ekologii i aktywności fizycznej – mimo rosnącej świadomości społeczeństwa w zakresie ochrony środowiska, nadal jest to kwestia wymagająca propagowania, przede wszystkim wśród osób starszych. Z kolei osoby młode, szczególnie uczniowie szkół podstawowych i średnich, coraz rzadziej aktywnie spędzają wolny czas. Przedsięwzięcie jest odpowiedzią na zdiagnozowane problemy związane z niedostateczną świadomością w zakresie ochrony środowiska i niskiej aktywności fizycznej wśród osób młodych i seniorów. Planowane operacje mogą wspierać jedną grupę lub uwzględnić kilka grup. Dofinansowanie będą mogły uzyskać następujące projekty: realizacja wydarzeń mających utrwalić wśród ludzi młodych i seniorów postawy proekologiczne i prozdrowotne, warsztaty ekologiczne (np. eko – chemia, eko - kosmetyki, eko deco – twórczy recykling), organizacja rajdów rowerowych/piesznych wycieczek na obszarze LSR, których celem jest przybliżenie wiedzy na temat regionu, jego atrakcji przyrodniczo – krajobrazowych, a także propagowanie aktywnego i zdrowego trybu życia.

Sposób realizacji przedsięwzięcia: projekt grantowy. Dofinansowanie: PS WPR. Wnioskodawcy: zgodnie z wytycznymi MRiRW. Grupy docelowe: osoby młode do 25 roku życia, seniorzy 60 +, mieszkańcy. Projekty nie inwestycyjne. Operacje nieprodukcyjne.

Wskaźnik produktu: liczba wspartych działań propagujących ekologię i aktywność fizyczną

Wskaźnik produktu: liczba uczestników projektów - osoby które ukończyły 60 rok życia

Wskaźnik produktu: liczba uczestników projektów – ludzi młodych do 25 roku życia

P.1.3 Wsparcie produktów lokalnych - produkty lokalne związane z kulturą, historią, tradycją i bogactwem naturalnym, a także z usługą turystyczną należy w znacznie większym stopniu niż dotychczas promować i wspierać ich rozwój. Dlatego LGD wspólnie z mieszkańcami określili potrzebę wydzielenia części budżetu LSR na przedsięwzięcie dotyczące rozwoju i promocji produktów lokalnych w oparciu o nawiązywanie partnerstw, wymianę doświadczeń i przenoszenie dobrych praktyk. Stwierdzono, że najlepszym sposobem wdrażania tego zamiaru w życie będzie organizacja naborów wniosków na realizację projektów partnerskich (oddzielny konkurs na projekty partnerskie z udziałem partnerów zagranicznych i oddzielny konkurs na projekty partnerskie z udziałem partnerów krajowych spoza obszaru objętego LSR). Pozwoli to zaangażować partnerów z naszego obszaru do współpracy z partnerami z obszarów innych lokalnych grup działania, także zagranicznych. Takie współdziałanie może odbywać się poprzez np. organizację wyjazdów studyjnych, organizację szkoleń, działania promocyjne, wydarzenia promujące produkty, inne działania, w tym innowacyjne formy wsparcia produktów lokalnych, prowadzące do wzrostu ich rozpoznawalności. Przedsięwzięcie jest odpowiedzią na zdiagnozowane problemy związane z niedostateczną rozpoznawalnością obszaru i niewystarczającą promocją lokalnych walorów, w tym produktów lokalnych.

Sposób realizacji przedsięwzięcia: konkurs. Dofinansowanie: PS WPR. Wnioskodawcy: zgodnie z wytycznymi MRiRW. Grupy docelowe: przedsiębiorcy, organizacje pozarządowe, rolnicy z małych gospodarstw, mieszkańcy. Projekty inwestycyjne lub nieinwestycyjne. Operacje produkcyjne lub nieprodukcyjne.

Wskaźnik produktu: liczba wspartych projektów partnerskich z udziałem partnerów zagranicznych

Wskaźnik produktu: liczba wspartych projektów partnerskich z udziałem partnerów krajowych spoza obszaru LSR

P.1.4 Rozwój przedsiębiorczości oraz rozwój pozarolniczych funkcji małych gospodarstw rolnych – w oparciu o diagnozę, konsultacje społeczne oraz doświadczenia LGD we wdrażaniu strategii w poprzednim okresie programowania wskazano branżę turystyczną jako kluczową do rozwoju obszaru objętego LSR. W ramach przedsięwzięcia wspierane będą operacje z zakresu podejmowania i rozwijania działalności gospodarczej odnoszące się do usług turystycznych i okołoturystycznych, w tym do usług takich jak:

- noclegowe - związane z zapewnieniem turyście noclegu na określony czas pobytu poza stałym miejscem zamieszkania (np. hotele, apartamenty, ośrodki wypoczynkowe, kempingi, pensjonaty, pola biwakowe, schroniska, inne obiekty noclegowe),
- gastronomiczne - np. restauracje, bufety, lodziarnie, bary, kawiarnie, cukiernie, sprzedaż żywności, catering,
- rekreacyjne i sportowe – np. organizacja imprez plenerowych, zorganizowane wyjazdy turystyczno – rekreacyjne, nauka jazdy konnej, kluby fitness, wynajem sprzętu (rowerowego, wodnego itd.),
- handlowe – np. sprzedaż pamiątek, sprzętu turystycznego,
- kulturalno-rozrywkowe (np. galeria, kino, teatr, muzeum).

Mając na uwadze wskazane potrzeby uwzględniono również w ramach tego przedsięwzięcia wsparcie rozwoju pozarolniczych funkcji małych gospodarstw rolnych poprzez tworzenie lub rozwój gospodarstw agroturystycznych i zagród edukacyjnych. Przedsięwzięcie jest odpowiedzią na zdiagnozowane problemy związane z niedostateczną bazą turystyczną, niekompletną ofertą usług turystycznych, niską zdolnością inwestycyjną mikro i małych firm.

Sposób realizacji przedsięwzięcia: konkurs. Dofinansowanie: PS WPR. Wnioskodawcy: zgodnie z wytycznymi MRiRW. Grupy docelowe: przedsiębiorcy, mieszkańcy, kobiety, rolnicy z małych gospodarstw, turyści. Projekty inwestycyjne. Operacje produkcyjne.

Wskaźnik produktu: liczba wspartych operacji polegających na utworzeniu nowego przedsiębiorstwa

Wskaźnik produktu: liczba wspartych operacji polegających na rozwoju istniejącego przedsiębiorstwa

Wskaźnik produktu: liczba wspartych operacji polegających na tworzeniu lub rozwoju gospodarstw agroturystycznych

Wskaźnik produktu: liczba wspartych operacji polegających na tworzeniu lub rozwoju zagród edukacyjnych

Cel 2. Poprawa dostępu do kultury i zachowanie dziedzictwa kulturowego na obszarze LSR

Konsultacje społeczne wykazały, jak istotne jest wsparcie działań pozwalających ugruntować i rozwijać lokalną tożsamość w oparciu o dziedzictwo kulturowe i historyczne obszaru LSR. W strategii wykazano bogate zasoby kulturowo – historyczne odnoszące się m.in. do dynastii Jagiellonów i „Szlaku Jagiellońskiego”, które są jednymi z czynników wyróżniających i spajających teren LGD. Dziedzictwo kulturowe to nie tylko dobra materialne, ale również dobra, które zachowały się do naszych czasów za pomocą przekazu ustnego i tradycji. W trakcie konsultacji zwracano uwagę na niedostateczne zainteresowanie i docenienie historii lokalnej oraz stopniowy zanik kultywowania tradycji, szczególnie jest to widoczne wśród osób młodych. Jednocześnie wskazywano niedostosowanie oferty kulturalnej do potrzeb osób starszych. Wskazywano konkretne działania z zakresu kultury, czy odnoszące się do historii obszaru, które należy wspierać, aby budować lokalny patriotyzm oraz przywiązanie do wartości i miejsca zamieszkania. W ramach tego celu będą realizowane działania polegające na wsparciu wydarzeń, warsztatów, imprez, inicjatyw kulturalnych promujących lokalne dziedzictwo, służące budowaniu w mieszkańcach poczucia przynależności do obszaru LGD. Wsparcie będzie kierowane także na tworzenie lub przystosowanie miejsc związanych z kultywowaniem lokalnej kultury, tradycji lub historii.

Wskaźniki rezultatu:

R.41 Łączenie obszarów wiejskich w Europie Odsetek ludności wiejskiej korzystającej z lepszego dostępu do usług i infrastruktury dzięki wsparciu z WPR.

R.42 Promowanie włączenia społecznego: liczba osób objętych wspieranymi projektami włączenia społecznego.

W bezpośrednim powiązaniu z celem wskazano przedsięwzięcia:

P.2.1 Wsparcie inicjatyw kultywujących lokalną kulturę, tradycję lub historię - przedsięwzięcie jest odpowiedzią na zdiagnozowane problemy związane ze spadkiem zainteresowania dziedzictwem kulturowym na obszarze LSR. Niezwykle ważnym wyzwaniem jest wsparcie działań pozwalających ugruntować i rozwijać regionalną tożsamość i dziedzictwo kulturowe. Rozwój kultury dokonuje się w procesie wzajemnego poszanowania i akceptacji, wzajemnej pomocy między pokoleniami. Organizacja np. wydarzeń warsztatowych skierowanych do osób młodych pozwoli zbudować poczucie przynależności i identyfikacji z lokalnym obszarem. Osobom starszym pozwoli na przekazanie wartości i wiedzy. Działania w ramach tego przedsięwzięcia będą realizowane poprzez m.in.: wydarzenia, inicjatywy związane z dziedzictwem kulturowym i historycznym, imprezy, jarmarki promujące dziedzictwo kulturowe, koncerty patriotyczne, wykłady, prelekcje, warsztaty (m.in. rękodzielnicze, muzyczne, plastyczne, teatralne), w tym międzypokoleniowe, stworzenie gry historycznej, wernisaże, plenery malarskie, wystawy historyczne. W ramach przedsięwzięcia zostanie również wyodrębniony projekt grantowy, który będzie dotyczył wsparcia niewielkich inicjatyw/wydarzeń przyczyniających się do zachowania dziedzictwa kulturowego na obszarze LSR.

Sposób realizacji przedsięwzięcia: konkurs, projekt grantowy. Dofinansowanie: PS WPR. Wnioskodawcy: zgodnie z wytycznymi MRiRW. Grupy docelowe: osoby młode do 25 roku życia, seniorzy 60 +, organizacje pozarządowe, mieszkańcy. Projekty inwestycyjne i nie inwestycyjne. Operacje nieprodukcyjne.

Wskaźnik produktu: liczba wspartych wydarzeń kultywujących lokalną kulturę, tradycję lub historię

Wskaźnik produktu: liczba uczestników projektów - osoby które ukończyły 60 rok życia

Wskaźnik produktu: liczba uczestników projektów – ludzi młodych do 25 roku życia

Wskaźnik produktu: liczba wspartych wydarzeń związanych z lokalną kulturą, tradycją lub historią (w ramach projektu grantowego)

P.2.2 Tworzenie i przystosowanie miejsc związanych z kultywowaniem lokalnej kultury, tradycji lub historii - przedsięwzięcie jest odpowiedzią na zdiagnozowane problemy braku miejsc, w których społeczność lokalna może kultywować tradycje, przechowywać i prezentować eksponaty, a także organizować warsztaty np. rękodzielnicze. W ramach przedsięwzięcia zostanie również wyodrębniony projekt grantowy, który będzie wspierał niewielkie działania inwestycyjne, m.in.: zakup strojów dla zespołów ludowych lub śpiewaczych, wykonanie murali, tablic informacyjnych, odnowienie/powstanie innych obiektów związanych z dziedzictwem historycznym.

Sposób realizacji przedsięwzięcia: konkurs, projekt grantowy. Dofinansowanie: PS WPR. Wnioskodawcy: zgodnie z wytycznymi MRiRW. Grupy docelowe: mieszkańcy, organizacje pozarządowe. Projekty inwestycyjne. Operacje nieprodukcyjne.

Wskaźnik produktu: liczba obiektów objętych wsparciem na rzecz kultywowania lokalnej kultury, tradycji lub historii

Wskaźnik produktu: liczba wspartych działań związanych z lokalną kulturą, tradycją lub historią (w ramach projektu grantowego)

Cel 3. Aktywizacja lokalnej społeczności

Niezwykle istotne dla rozwoju kapitału społecznego jest nawiązywanie różnorodnych relacji między mieszkańcami oraz budowanie na tej bazie współdziałania. Bardziej zintegrowane społeczeństwo oznacza możliwości rozwiązania wspólnymi siłami większej liczby problemów. Mieszkańcy, którzy angażują się w sprawy publiczne i działania na rzecz innych mieszkańców stanowią gwarancję zachowań i postaw obywatelskich. Z tego względu, wszelkie przejawy aktywności mieszkańców powinny być wspierane. Należy podjąć działania mające na celu ich zaktywizowanie poprzez zaangażowanie w życie społeczne. Włączenie społeczne może odbywać się zarówno poprzez organizację specjalistycznych zajęć lub warsztatów budujących kompetencje osób, ale również poprzez udostępnienie konkretnej infrastruktury. Udostępnienie świetlic wiejskich lub altan, które stworzą przestrzeń do organizacji spotkań, szkoleń, czy warsztatów dla mieszkańców i organizacji pozarządowych. Budowa boiska sportowego umożliwi młodym osobom spędzanie czasu wolnego w sposób aktywny. Z kolei place zabaw tworzą przestrzeń do integracji najmłodszych osób w społeczności lokalnej. Cel wychodzi naprzeciw zgłaszanym potrzebom

w zakresie aktywizacji środowisk lokalnych, w tym włączeniu do uczestnictwa w miejscowych społecznościach seniorów i osób młodych.

Wskaźniki rezultatu:

R.40 Inteligentna przemiana gospodarki wiejskiej: liczba wspieranych strategii inteligentnych wsi.

R.41 Łączenie obszarów wiejskich w Europie: odsetek ludności wiejskiej korzystającej z lepszego dostępu do usług i infrastruktury dzięki wsparciu z WPR.

R.42 Promowanie włączenia społecznego: liczba osób objętych wspieranymi projektami włączenia społecznego.

W bezpośrednim powiązaniu z celem wskazano przedsięwzięcia:

P.3.1 Rozwój infrastruktury wzmacniającej aktywność lokalną - przedsięwzięcie jest odpowiedzią na zdiagnozowane problemy związane z niedostatecznie rozwiniętą infrastrukturą służącą integracji społecznej. Dofinansowanie będą mogły uzyskać projekty związane z szeroko pojętą infrastrukturą społeczną, rekreacyjną, sportową np.: budowa, remont, modernizacja, prace adaptacyjne świetlic wiejskich oraz ich wyposażenie, zagospodarowanie terenu wokół nich, budowa/remont boisk sportowych, budowa placów zabaw, wiaty, altany, poprawa estetyki przestrzeni zielonych typu parki, skwery, otoczenie świetlic. W ramach przedsięwzięcia zostanie zrealizowany projekt grantowy, który będzie dotyczył rozwoju małej infrastruktury rekreacyjnej, służącej aktywizacji lokalnej społeczności (np. powstanie miejsc na ognisko/grilla, zakup i montaż stojaków rowerowych, zagospodarowanie terenu w postaci nasadzeń kwiatów/krzewów, zakup i montaż ławeczek).

Sposób realizacji przedsięwzięcia: konkurs, projekt grantowy. Dofinansowanie: PS WPR. Wnioskodawcy: zgodnie z wytycznymi MRiRW. Grupy docelowe: osoby młode do 25 roku życia, seniorzy 60 +, organizacje pozarządowe, mieszkańcy. Projekty inwestycyjne. Operacje nieprodukcyjne.

Wskaźnik produktu: liczba wspartych operacji w zakresie powstania nowych lub zmodernizowanych obiektów infrastrukturalnych wzmacniających aktywność lokalną

Wskaźnik produktu: Liczba wspartych miejsc spotkań i aktywności (w ramach projektu grantowego)

P.3.2 Warsztaty i zajęcia budujące kompetencje mieszkańców obszaru LSR ze szczególnym uwzględnieniem seniorów – przedsięwzięcie jest odpowiedzią na niewystarczającą ofertę zajęć umożliwiających włączenie społeczne, skierowanych głównie do seniorów. Dofinansowanie uzyskają projekty szkoleniowo – warsztatowe aktywizujące osoby starsze, rozwijające umiejętności manualne (rękodzieło, plastyczne, florystyczne), zajęcia muzyczne, spotkania z psychologiem, zajęcia ruchowe, profilaktyka zdrowotna, metody zagospodarowania wolnego czasu wśród seniorów, warsztaty wyjazdowe.

Sposób realizacji przedsięwzięcia: konkurs. Dofinansowanie: PS WPR. Wnioskodawcy: zgodnie z wytycznymi MRiRW. Grupy docelowe: seniorzy 60 +, mieszkańcy. Projekty nie inwestycyjne. Operacje nieprodukcyjne.

Wskaźnik produktu: liczba wspartych operacji w zakresie rozwoju kompetencji mieszkańców obszaru LSR

Wskaźnik produktu: liczba uczestników projektów - osoby które ukończyły 60 rok życia

P.3.3 Smart Village - Idea smart villages stanowi odpowiedź na aktualne problemy rozwoju obszarów wiejskich wynikające z zachodzących zmian demograficznych, w tym głównie starzenia się społeczeństwa i odpływu młodych mieszkańców ze wsi, niewystarczającego i zmniejszającego się zakresu świadczonych usług na tych obszarach czy braku środków na inwestycje. Powyższe problemy zostały zdiagnozowane także na obszarze LGD. LEADER w swoim założeniu wykorzystuje lokalne pomysły i poszukiwanie nowych sposobów rozwiązywania problemów. Ma na celu wyszukiwanie i testowanie rozwiązań eksploatujących lokalne zasoby oraz aktywizację lokalnej społeczności. Mieszkańcy obszaru LGD doceniają oddolność w realizacji projektów w ramach dotychczasowych dwóch perspektyw finansowych. Dlatego w smart village widzą realną szansę na współdecydowanie w określaniu problemów, a następnie w sposobie ich rozwiązywania poprzez wskazanie konkretnych projektów.

Sposób realizacji przedsięwzięcia: projekt grantowy. Dofinansowanie: PS WPR. Wnioskodawcy: zgodnie

z wytycznymi MRiRW. Grupy docelowe: mieszkańcy, organizacje pozarządowe. Projekty nie inwestycyjne. Operacje nieprodukcyjne.

Wskaźnik produktu: liczba wspartych koncepcji inteligentnej wsi

Rozdział 7. Sposób wyboru i oceny operacji oraz sposób ustanawiania kryteriów wyboru

7.1 Ogólna charakterystyka wewnętrznej organizacji pracy LGD

W celu realizacji LSR Lokalna Grupa Działania „Jagiellońska Przystań” wykorzystuje regulaminy, zasady i procedury regulujące zarówno funkcjonowanie LGD jak i cały proces wdrażania LSR zgodnie z obowiązującymi wytycznymi i przepisami prawa. Ogólna procedura aplikowania i obsługi wniosków o wsparcie w ramach wdrażania LSR wynika z zapisów rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2021/1060 z dnia 24 czerwca 2021 r. oraz ustawy z dnia 20 lutego 2015 r. o rozwoju lokalnym z udziałem lokalnej społeczności (z późn. zm.) LGD ma możliwość ogłaszania konkursów na działania związane z „Wdrażaniem operacji w ramach strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność”. Do zadań LGD należy: opracowanie niedyskryminującej i przejrzystej procedury oceny operacji (która pozwala uniknąć konfliktu interesów i zapewnia, aby żadna pojedyncza grupa interesu nie kontrolowała decyzji w sprawie wyboru), kryteriów oceny i wyboru, przygotowywanie i publikowanie naborów wniosków, wybór operacji i ustalanie kwoty wsparcia oraz przedstawianie wniosków podmiotowi odpowiedzialnemu za ostateczną weryfikację kwalifikowalności przed ich zatwierdzeniem. Nabory wniosków będą ogłaszane zgodnie z harmonogramem, który z regulaminem naborów będzie uzgadniany z Zarządem Województwa i podawany do publicznej wiadomości na stronie internetowej LGD, zgodnie z ustawą RLKS.

LSR na lata 2023-2027 będzie realizowana poprzez działania dotyczące następujących typów operacji:

- operacje realizowane indywidualnie lub w partnerstwie w ramach wniosków składanych przez beneficjentów innych niż LGD i wybieranych przez organ decyzyjny, a następnie przedkładanych do weryfikacji do samorządu województwa,
- projekty grantowe, w tym projekty obejmujące przygotowanie koncepcji inteligentnej wsi.

Organem odpowiedzialnym za ocenę i wybór operacji jest Rada, którą powołuje Walne Zebranie Członków spośród członków LGD. W skład Rady wchodzi członkowie będący przedstawicielami różnych grup interesu, w tym w szczególności sektora publicznego, sektora społecznego i sektora gospodarczego, przy czym żadna pojedyncza grupa interesu nie kontroluje procesu podejmowania decyzji. Proces oceny i wyboru operacji odbywa się na podstawie regulaminu Rady LGD, procedur oceny i wyboru operacji oraz kryteriów wyboru. Powyższe dokumenty określają sposób organizacji naborów i szczegółowy proces informacyjny z nimi związany. Zastosowane zostaną oddzielne procedury oceny i wyboru operacji dla każdego typu operacji. W procedurach i regulaminie Rady opisano zasady postępowania w całym procesie od podjęcia decyzji o ogłoszeniu konkursu do rozpatrywania protestów, aż po rozliczenie i kontrolę.

Zapisy procedur oceny oraz Regulamin Rady pozwalają uniknąć ryzyka wystąpienia konfliktu interesów. Zapewniono bezstronność członków Rady i pracowników biura, poprzez składanie w procesie wyboru operacji stosownych deklaracji bezstronności, co w przypadku powiązań osobistych, czy biznesowych powoduje ich wyłączenie z oceny i wyboru danego projektu. Powiązania osobowe i kapitałowe weryfikowane są także na podstawie dostępnych rejestrów. Ponadto procedury zapewniają stosowanie tych samych kryteriów w całym procesie wyboru w ramach danego naboru oraz określają tryb wniesienia przez wnioskodawcę odwołań od rozstrzygnięć Rady.

Ocena operacji dokonywana będzie w dwóch podstawowych etapach. W pierwszym etapie wszystkie wnioski o przyznanie pomocy podlegają ocenie zgodności wniosku z LSR, w tym zgodności z warunkami udzielenia wsparcia obowiązującymi w naborze, zgodności operacji z programem, w ramach którego jest planowana realizacja tej operacji oraz zgodności z celami LSR. Powyższą ocenę może przeprowadzić biuro LGD, ale Rada LGD weryfikując tę ocenę i ostatecznie ją zatwierdza. Wnioski, które przeszły pozytywną ocenę w pierwszym etapie poddawane są dalszej ocenie tj. zgodności z lokalnymi kryteriami wyboru. Członkowie Rady dokonują oceny wniosków wypełniając karty oceny. Ostatecznie Rada podejmuje decyzję w formie uchwały.

Aby zapewnić prawidłowe i zgodne z obowiązującymi przepisami prawa przeprowadzanie wyboru i oceny operacji

i grantobiorców, opracowany będzie plan szkoleń, w ramach którego zaplanowane zostaną regularne szkolenia zarówno członków Rady jak i pracowników w celu nabywania lub poszerzania wiedzy w zakresie niezbędnym do realizacji zadań wynikających z założeń wdrażania LSR.

7.2 Sposób ustanawiania i zmiany kryteriów wyboru

Przystępując do opracowania celów i kluczowych założeń przyszłych procedur oceny operacji oraz sposobów ustanawiania kryteriów oceny dla perspektywy 2023 – 2027 dokonano analizy dotychczasowych procedur i kryteriów, trudności, które wystąpiły w poprzednim okresie programowania, jak również analizy zakresu operacji, jakie będą realizowane w kolejnej perspektywie. Wszystkie sformułowane kryteria będą musiały nosić znamiona: obiektywnych, niedyskryminujących, przejrzystych, powiązanych z diagnozą obszaru.

Określenie kluczowych kryteriów wynika z diagnozy i ma przyczyniać się do wyboru tych operacji, które w największym stopniu pozwolą na osiągnięcie celów i wskaźników zawartych w LSR. Przy ich formułowaniu wykorzystano zarówno obligatoryjne kryteria wynikające z zapisów PS WPR 2023-2027 oraz kryteria zidentyfikowane w ramach podejścia partycypacyjnego, oddające specyfikę potrzeb obszaru np.: wykorzystanie w planowanej operacji zasobów lokalnych.

Ze względu na różne cele i charakter poszczególnych operacji stosowane będą różne zestawy lokalnych kryteriów wyboru. Kryteria oceny i wyboru operacji zostaną przygotowane według następującego podziału:

I. Projekty klasyczne:

1. Podejmowanie pozarolniczej działalności gospodarczej przez osoby fizyczne – oddzielne kryteria.
2. Rozwijanie pozarolniczej działalności gospodarczej – oddzielne kryteria.
3. Gospodarstwa agroturystyczne/zagrody edukacyjne – oddzielne kryteria.
4. Pozostałe operacje – inne niż wymienione w punktach 1- 3 – oddzielne kryteria.

II. Projekty grantowe – oddzielne kryteria.

III. Projekty grantowe – przygotowanie koncepcji inteligentnej wsi - oddzielne kryteria.

Taki podział kryteriów ma zapewnić wybór najlepszych operacji, odzwierciedlać zróżnicowanie wnioskodawców, czy rodzaje operacji. Kryteria będą posiadać opisy i definicje oraz wyjaśnienia w przypadku wymagań niezbędnych do spełnienia danego kryterium. Będą mierzalne, a sposób przyznawania punktów ma być zero-jedynkowy lub wprowadzona zostanie jasna gradacja, co pozwoli uniknąć sytuacji rozbieżnych. Nie dopuszcza się możliwości przyznawania punktów ułamkowych. W celu właściwego ukierunkowania pomocy przez LGD, w zależności od rodzaju wsparcia zastosowane zostaną kryteria wyboru premiujące w szczególności operacje:

- objęte oddolnymi koncepcjami inteligentnej wsi na utworzenie których LGD udzieliła wsparcia,
- innowacyjne, gdzie innowacja jest określona na poziomie LSR,
- zapewniające racjonalne gospodarowanie zasobami lub ograniczające presję na środowisko,
- dedykowane dla mieszkańców obszaru LGD, wykluczonych społecznie ze względu na przynależność do grup zdiagnozowanych jako grupy w niekorzystnej sytuacji (kobiety), a także do osób młodych i seniorów,
- w partnerstwie/projekty partnerskie,
- zintegrowane (łącznie różne dziedziny, tematyki, gospodarki, w celu kompleksowego zaspokojenia zdiagnozowanych potrzeb społeczności).

Operacje w partnerstwie i projekty partnerskie będą wybierane w ramach wdrażania LSR, a więc w danym konkursie do ich wyboru stosowane będą te same kryteria wyboru operacji co w przypadku pozostałych operacji, z dodatkową preferencją dla operacji w partnerstwie/projektów partnerskich. LGD planuje ogłaszać konkursy dedykowane projektom partnerskim.

Procedura zmiany kryteriów wyboru operacji zostanie określona w dokumencie „Kryteria oceny i wyboru operacji wraz z procedurą zmiany kryteriów wyboru”. Kryteria mogą zostać zmienione uchwałą przez Zarząd w uzasadnionych przypadkach. Każda zmiana musi zostać poddana konsultacjom społecznym. Nie dopuszcza się możliwości zmiany kryteriów podczas trwania naboru. Zmiany będą dokonywane na podstawie propozycji lokalnej społeczności, pracowników Biura, organów LGD. Zmiana kryteriów może nastąpić w sytuacji gdy zagrożona jest

realizacja LSR, np. gdy osiągnięcie zakładanych wskaźników okaże się niemożliwe, na podstawie wyników monitoringu i ewaluacji LSR.

7.3 Innowacyjność i partnerstwo w kryteriach wyboru

Specyfika LEDERA kładzie duży nacisk na innowacyjność projektowanych rozwiązań. Zgodnie z Planem Strategicznym Wspólnej Polityki Rolnej innowacyjność w ramach interwencji jest rozumiana bardzo wszechstronnie, z uwzględnieniem stopnia rozwoju danego obszaru (kontekst lokalny). Kryteria wyboru operacji uwzględnią ocenę wniosku pod kątem jego innowacyjności.

Definicja innowacyjności - samo pojęcie innowacyjności oznacza wprowadzenie nowej/nowego lub znacząco udoskonalonej/udoskonalonego:

- usługi lub
- produktu (w tym turystycznego), lub
- procesu, lub
- metody organizacyjnej, lub
- sposobu wykorzystania lub zmobilizowania istniejących lokalnych zasobów przyrodniczych, historycznych lub kulturowych (np. odnoszące się do lokalnego dziedzictwa kulturowego i historycznego obszaru LSR).

- dotychczas nie stosowanych na obszarze LSR.

Operacja innowacyjna to operacja nowatorska, niestandardowa, o eksperymentalnym charakterze, w nietypowy sposób podchodząca do np. lokalnych zasobów, przyczyniająca się do pozytywnych zmian na obszarze LSR. Należy mieć na uwadze, że drobne zmiany oferujące rzekome nowości nie są innowacjami w skali LSR, czy danej gminy. W tym kryterium liczba przyznanych punktów będzie zależała od stopnia oryginalności zmian w innowacyjności (największa liczba punktów zostanie przyznana za kreatywne pomysły, mniejsza za imitujące, natomiast w przypadku pozornych zmian punkty nie zostaną przyznane):

- Kreatywne – powstają w wyniku autorskiego pomysłu, dotyczą nowych usług lub produktów.
- Imitujące - wzorowane na wcześniej powstałych produktach, usługach, procesach lub organizacji. Dotyczące nowego sposobu wykorzystania lub zmobilizowania istniejących lokalnych zasobów przyrodniczych, historycznych, czy kulturowych czy społecznych.
- Pozorne – w rzeczywistości nie są to innowacje w skali LSR. Są to jedynie zmiany oferujące rzekome nowości.

Rozwiązania innowacyjne wymagane będą przede wszystkim od osób/podmiotów realizujących operacje z zakresu podejmowania i rozwijania działalności gospodarczych oraz rozwoju pozarolniczych funkcji małych gospodarstw rolnych (gospodarstwa agroturystyczne/zagrody edukacyjne). Dla obszaru LSR istotne jest również, aby stosować innowacyjne podejście w wykorzystaniu lokalnych zasobów, w tym wsparcie produktów lokalnych w projektach realizowanych przez podmioty publiczne, czy organizacje pozarządowe. Dlatego kryterium wyboru operacji dotyczące innowacyjności zastosowane będzie w następujących przedsięwzięciach w ramach LSR:

- P.1.3 Wsparcie produktów lokalnych,
- P.1.4 Rozwój przedsiębiorczości oraz rozwój pozarolniczych funkcji małych gospodarstw rolnych,
- P.3.3 Smart Village.

Animowanie do wdrażania innowacji – w Planie Komunikacji uwzględniono szereg sposobów dotarcia do jak najszerszej grupy odbiorców. Podstawowym narzędziem, zachęcającym potencjalnych beneficjentów do uwzględniania innowacyjności w projektach będą szkolenia/spotkania informacyjne przeprowadzane przed każdym naborem wniosków. W trakcie szkoleń/spotkań zostaną szczegółowo omówione kryteria wyboru operacji, w tym kryterium odnoszące się do innowacyjności, interpretacji definicji, przyznawanych punktów. Szczególny nacisk na aspekty związane z innowacyjnością będzie położony w trakcie doradztwa indywidualnego prowadzonego w biurze LGD, a także podczas udziału pracowników LGD w wydarzeniach lokalnych (wydarzenia promocyjno-informacyjne, konferencje itp.) W celu dostarczenia wiedzy o działaniach, które mogą stać się inspiracją do wdrożenia innowacji zostanie wykonany katalog dobrych praktyk (wersja elektroniczna, w niewielkim nakładzie papierowa)

z konkretnymi przykładami projektów innowacyjnych. Katalog będzie dystrybuowany wśród potencjalnych wnioskodawców.

Metody wdrożenia zdefiniowanych innowacji i ich oczekiwany wpływ na rozwój obszaru

Podstawowa metoda wdrożenia rozwiązań innowacyjnych na obszarze LSR to premiowanie wniosków spełniających definicję innowacyjności określoną przez LGD. Zwiększy to szansę na wybór takich wniosków, a następnie ich realizację, co przełoży się na wdrożenie rozwiązań innowacyjnych na obszarze objętym LSR.

Dodatkowym instrumentem pozwalającym na indukowanie innowacyjności jest wdrażanie koncepcji inteligentnej wsi (dotychczas nie stosowanym na obszarze LGD), które ze swej natury są ukierunkowane na rozwiązania innowacyjne, także w zakresie technologii i cyfryzacji. LGD podjęła decyzję o wspieraniu przygotowania koncepcji inteligentnej wsi. Mieszkańcy będą mieli możliwość ubiegania się o wsparcie na przygotowanie koncepcji SV z wykorzystaniem projektów grantowych. LGD poprzez kryteria oceny grantów będzie preferować te wnioski, które zakładają opracowanie koncepcji z uwzględnieniem definicji innowacyjności stosowanej przez LGD (wykazane projekty w przyszłej koncepcji będą wpisywać się w definicję innowacyjności określoną w LSR). Wstępne założenia będą składane do LGD, a po ich ocenie, przyznane zostaną granty na przygotowanie danej koncepcji, z możliwością realizacji w przyszłości. Realizacja zapisów koncepcji będzie mogła odbywać się poprzez możliwość uzyskania wsparcia finansowego z LGD na realizację konkretnych projektów w ramach przedsięwzięć określonych w LSR. Kryteria wyboru operacji stosowane przez LGD będą preferować projekty wynikające z zapisów koncepcji inteligentnych wsi.

Partnerstwo na obszarze LSR oraz współpraca z partnerami spoza obszaru LSR

LGD reprezentując partnerskie podejście do podmiotów z obszaru objętego LSR przewiduje możliwość zgłaszania pomysłów/inicjatyw na realizację nowych projektów przez podmioty inne niż LGD w ramach LSR lub zgłaszania pomysłów/inicjatyw realizacji projektów wykraczających poza LSR.

LGD będzie zachęcać do współpracy i zgłaszania nowych pomysłów/inicjatyw tj. animować podmioty z obszaru objętego LSR do współpracy z innymi podmiotami poprzez:

- spotkania konsultacyjne – na których będą przekazywane wstępne informacje, możliwe zakresy wsparcia, metody aplikowania i zasady realizacji i operacji w partnerstwie/projektów partnerskich,
- nabór fiszek z pomysłami – możliwość składania wstępnych propozycji, które mogą być realizowane poprzez operacje w partnerstwie/projekty partnerskie.

LGD dokona weryfikacji zgłoszonych propozycji/inicjatyw i sprawdzi, czy wpisują się one w LSR i mają szansę na uzyskanie dofinansowania i realizację. Za każdym razem wyniki weryfikacji wraz z uzasadnieniem będą przekazywane podmiotom zgłaszającym.

Ważnym elementem nawiązywania partnerstw będzie organizacja spotkań, na które zaproszeni zostaną pomysłodawcy - potencjalni partnerzy. Takie spotkania pozwolą – przy wsparciu LGD - wspólne wypracować ostateczne założenia projektów.

Dodatkowym narzędziem umożliwiającym poszukiwanie i kojarzenie partnerów w ramach operacji realizowanych w partnerstwie lub projektów partnerskich będzie stworzenie Bazy Partnerów Lokalnych Grup Działania. LGD „Jagiellońska Przystań” jest członkiem Porozumienia na rzecz rozwoju i współpracy Lokalnych Grup Działania Województwa Lubelskiego. W ramach Porozumienia zrealizowana zostanie operacja dofinansowana z KSOW, w której przewidziano organizację szkolenia z zakresu operacji w partnerstwie, projektów partnerskich (umowa w realizacji). Jednym z elementów szkolenia jest stworzenie bazy partnerów, umożliwiającej zainteresowanym stronom realizację operacji w partnerstwie i projektów partnerskich. Każda LGD (w tym LGD „Jagiellońska Przystań”) na swoim terenie będzie koordynowała rozpowszechnianie informacji o możliwości zgłoszenia się do bazy i udostępni ją na swojej stronie internetowej. Baza będzie podzielona tematycznie, zgodnie z zakresem działalności organizacji, które się do niej zgłaszają. Stworzenie takiej bazy umożliwi wyszukiwanie partnerów zainteresowanych realizacją operacji w partnerstwie i projektów partnerskich. Organizacja, która zarejestruje się w bazie będzie mogła zgłaszać swoje pomysły dot. realizacji projektów. LGD zweryfikuje zgłoszone pomysły pod kątem zgodności z LSR.

Wszystkie formy komunikacji używane przy działaniach animacyjnych prowadzonych przez LGD, uwzględniają stosowanie zrozumiałych komunikatów, dostosowanych do odbiorców. Podobnie będzie przy prowadzeniu powyższych działań.

Dotychczasowa działalność LGD oparta była na budowaniu współpracy w ramach różnych sektorów, czy grup interesu. Wskazany potencjał umożliwi LGD bycie skutecznym animatorem współpracy partnerskiej między podmiotami funkcjonującymi na obszarze LSR, czy spoza obszaru. LGD stworzy płaszczyznę do współdziałania partnerów, kojarząc i łącząc ich potencjały.

Wniosek o realizację operacji w partnerstwie lub projektu partnerskiego może być złożony w ramach standardowego konkursu ogłaszanego przez LGD. Projekt partnerski zawsze obejmuje co najmniej 2 partnerów.

LGD zakłada również organizację konkursów dedykowanych na projekty partnerskie z udziałem partnerów zagranicznych oraz krajowych spoza obszaru objętego LSR LGD „Jagiellońska Przystań”. Będzie to przedsięwzięcie P.1.3 Wsparcie produktów lokalnych.

Uzasadnienie organizacji konkursów na projekty partnerskie

W ostatnich latach coraz więcej osób postrzega produkty lokalne jako atrakcję turystyczną danego obszaru i uświadamia sobie, że te wyjątkowe produkty związane z kulturą, historią, tradycją i bogactwem naturalnym, należy w znacznie większym stopniu niż dotychczas promować i wspierać ich rozwój. Odpowiednie zaprezentowanie bogactwa różnorodności lokalnych tradycji powinno wzbudzić większe zainteresowanie potencjalnych konsumentów i turystów odwiedzających obszar objęty LSR naszymi produktami. Szerokie wsparcie promocyjne produktów lokalnych pozwoli także na utożsamianie ich z obszarem LGD i spowoduje, że nie będą one anonimowe i mogą stać się wizytówką naszego regionu.

Zgodnie z uzasadnieniem z rozdziału IV obszar LGD jest terenem bogatym w lokalne oraz tradycyjne produkty, przede wszystkim spożywcze i rękodzielnicze, ale także związane z usługą turystyczną. Dla przykładu można wymienić tradycyjnie wytwarzane napoje, które oferuje Kozia Zagroda z Cichostowa. W Krainie Rumianku powstają tradycyjne wyroby zielarskie, mydła glicerynowe, pierniki, ceramika (wyrób naczyń i ozdób ceramicznych), świadczone są również usługi (wiejskie SPA, warsztaty etnograficzne i rękodzielnicze, zielone szkoły). Obszar charakterystyczny jest również z uwagi na występowanie i kultywację tradycji bartniczych. Na terenie LGD występuje duża liczba pszczelarzy oferujących szeroki wybór produktów z uła.

W trakcie konsultacji społecznych podnoszono, że lokalne produkty obszaru LGD nie są jednak w dostatecznym stopniu rozpoznawalne, odpowiednio wspierane i promowane. Mimo, że w LSR zaplanowano wsparcie dla gospodarstw agroturystycznych i zagród edukacyjnych, to podkreślano, że ważna jest także odpowiednia promocja, wymiana doświadczeń podmiotów wytwarzających produkty lokalne, realizacja wspólnych działań i znajdowanie wspólnych rozwiązań zdefiniowanych problemów. Dlatego LGD wspólnie z mieszkańcami określili potrzebę wydzielenia części budżetu LSR na przedsięwzięcie dotyczące rozwoju i promocji produktów lokalnych w oparciu o nawiązywanie partnerstw, wymianę doświadczeń i przenoszenie dobrych praktyk. Stwierdzono, że najlepszym sposobem wdrażania tego zamiaru w życie będzie organizacja naborów wniosków na realizację projektów partnerskich. Pozwoli to zaangażować partnerów z naszego obszaru do współpracy z partnerami z obszarów innych lokalnych grup działania, także zagranicznych. Takie współdziałanie może odbywać się poprzez organizację np. wyjazdów studyjnych, które są najlepszą formą przekazywania wiedzy w postaci wymiany doświadczeń, poprzez możliwość bezpośredniego zapoznania się z dobrymi praktykami, czy nowatorskimi projektami wdrożonymi i funkcjonującymi w innych częściach naszego kraju lub za granicą.

7.4 Informacja o realizacji projektów grantowych i operacji własnych

W LSR zaplanowano realizację 5 projektów grantowych, w tym 1 projektu obejmującego przygotowanie koncepcji inteligentnej wsi (smart village). Projekty grantowe to operacje, w których LGD udziela grantów na realizację zadań służących osiągnięciu celu tej operacji przez grantobiorców. Każdy projekt grantowy składa się z zadań podobnych lub kilku zadań komplementarnych składających się na jedną spójną operację. Projekty grantowe będą realizowane w ramach przedsięwzięć:

- P.1.2 Podnoszenie świadomości społeczności lokalnej, szczególnie wśród seniorów i ludzi młodych w zakresie ekologii i aktywności fizycznej,
- P.2.1 Wsparcie inicjatyw kultywujących lokalną kulturę, tradycję lub historię,
- P.2.2 Tworzenie i przystosowanie miejsc związanych z kultywowaniem lokalnej kultury, tradycji lub historii,
- P.3.1 Rozwój infrastruktury wzmacniającej aktywność lokalną,
- P.3.3 Smart Village.

Szerszy zakres i opis przedsięwzięć zawarto w rozdziale VI Cele i wskaźniki. Wysokość pojedynczego grantu na sfinansowanie przygotowania jednej koncepcji inteligentnej wsi to indykatorywna kwota jednostkowa w wysokości 4 tys. zł. Intensywność pomocy w ramach projektu grantowego będzie wynosiła do 100% kosztów kwalifikowanych. LGD nie planuje na tym etapie programowania realizacji operacji własnych, chyba że w przyszłości zaistnieje możliwość wnioskowania o dodatkowe środki lub wystąpi potrzeba ich realizacji. LGD nie chce pomniejszać realizacją operacji własnych wsparcia dedykowanego innym wnioskodawcom, również z uwagi na relatywnie nieduży budżet LSR. Operacje własne zostaną zrealizowane w przypadku, gdy zagrożona będzie prawidłowa realizacja LSR. Bieżące działania monitoringowe pozwolą na szybkie zidentyfikowanie ewentualnych problemów i podjęcie działań niwelujących zagrożenia. W takim przypadku do LSR i innych dokumentów regulujących zasady przyznawania pomocy zostaną wprowadzone stosowne zmiany.

Rozdział 8. Plan działania

Zgodnie z wytycznymi Komisji Europejskiej, wartości wskaźników osiągnięte w ramach interwencji LEADER wliczają się do łącznych wartości dla całego PS WPR. Po dokonaniu wyboru lokalnych strategii rozwoju, wskaźniki określone w PS WPR zostaną zaktualizowane poprzez dodanie zakładanego wkładu LEADER. Ze względu na to, metodologia obliczania wskaźników w ramach LEADER oraz częstotliwość ich monitorowania muszą być spójne z innymi zakresami wsparcia realizowanymi w ramach PS WPR. Niezbędne jest, więc zaplanowanie wartości docelowych dla każdego roku wdrażania LSR, gdyż wszystkie wskaźniki rezultatu w ramach PS WPR są planowane w podziale na lata.

Proces wdrożeniowy LSR składać się będzie z naborów przeprowadzanych systematycznie począwszy od podpisania umowy ramowej. Harmonogram osiągania poszczególnych wskaźników został opracowany na podstawie analizy problemów zgłaszanych przez mieszkańców w taki sposób, aby kolejne nabory były podstawą lub uzupełnieniem następnych. Takie podejście pozwoli osiągnąć wszystkie zakładane cele a tym samym zrealizować kluczowe efekty wdrażania, w tym osiągnięcie kamieni milowych.

Plan działania zakłada osiągnięcie 3 celów: 1. Wzmocnienie rozwoju turystyki i rekreacji na obszarze LSR. 2. Poprawa dostępu do kultury i zachowanie dziedzictwa kulturowego na obszarze LSR. 3. Aktywizacja lokalnej społeczności. Sposób realizacji każdego celu uwzględni konkurs, w tym możliwość realizacji operacji w partnerstwie jak i realizację projektów grantowych. Pierwszym realizowanym po podpisaniu umowy ramowej przedsięwzięciem będzie P.3.3 Smart Village, które obejmuje przygotowanie oddolnych koncepcji rozwoju wsi. Efektem naboru (rok 2024) będą koncepcje w pełni odpowiadające potrzebom mieszkańców wsi. W ramach pozostałych przedsięwzięć w pierwszej kolejności będą ogłaszane nabory dotyczące rozwoju infrastruktury. Efekty projektów infrastrukturalnych mogą być bazą do realizacji „projektów miękkich” określonych w pozostałych przedsięwzięciach LSR. Nabory w ramach przedsięwzięć odnoszących się do szkoleń, wydarzeń, inicjatyw będą ogłaszane systematycznie od 2024 r. do 2027 r. Również nabory wniosków w ramach przedsięwzięcia Rozwój przedsiębiorczości oraz rozwój pozarolniczych funkcji małych gospodarstw rolnych będą ogłaszane kilkakrotnie, aby pomoc trafiała systematycznie do wnioskujących osób i podmiotów. Nabory dedykowane (projekty partnerskie) na przedsięwzięcie P.1.3 Wsparcie produktów lokalnych zostaną ogłoszone w 2025 r. Harmonogram osiągania wskaźników w wersji tabelarycznej stanowi załącznik do LSR Formularz 2: Plan działania.

Rozdział 9. Plan finansowy LSR

LSR jest strategią monofundusową, finansowaną ze środków PS WPR na lata 2023 – 2027. Na realizację LSR przewidziano łącznie 1 862 500 EUR, w tym planowana kwota na wdrażanie LSR wynosi 1 500 000 EUR, a budżet na zarządzanie LSR to 362 500 EUR.

Zaplanowana alokacja środków finansowych na realizację LSR jest ściśle skorelowana z planem celów i przedsięwzięć do realizacji, jak również wynika z założonych wskaźników. Podstawowym czynnikiem determinującym plan finansowy LSR była przeprowadzona diagnoza obszaru, analiza SWOT oraz wyrażone podczas licznych konsultacji społecznych potrzeby i oczekiwania lokalnej społeczności obszaru LSR. Cele i przedsięwzięcia oraz sposób ich realizacji dokładnie opisane zostały w rozdziale VI - Cele i wskaźniki.

Realizacja strategii wymaga jednak zapewnienia zdywersyfikowanych źródeł finansowania zaplanowanych przedsięwzięć. W trakcie konsultacji społecznych organizacje pozarządowe postulowały, aby LGD w nowej perspektywie finansowej (wzorem lat ubiegłych) zaangażowała się w pozyskiwanie dodatkowych środków na działania: wspierające lokalne inicjatywy społeczne, promujące ekologię i ochronę środowiska, zwiększające aktywność obywatelską w szczególności wśród osób młodych i seniorów. Dlatego zakłada się pozyskiwanie środków pochodzących z innych źródeł niż PS WPR. Mają one stanowić dopełnienie budżetu i znacząco wpłynąć na realizację LSR.

Inne potencjalne źródła finansowania przedsięwzięć wynikających z LSR to:

- **NOWEFIO Rządowy Program Fundusz Inicjatyw Obywatelskich na lata 2021-2030** - Priorytet nr 2 – Organizacje obywatelskie na rzecz dobra wspólnego - w ramach tego priorytetu wspierane będą działania zmierzające do zwiększenia aktywności społecznej na rzecz dobra wspólnego, realizowane przez obywateli działających w organizacjach pozarządowych. Projekty powinny pozwolić na zwiększanie aktywności i samoorganizacji obywatelskiej w efekcie przyczyniając się do budowania i powiększania kapitału społecznego.
- **Rządowy Program Fundusz Młodzieżowy na lata 2022–2033** - Priorytet 2. Organizacje młodzieżowe w życiu publicznym - projekty realizowane w ramach tego priorytetu powinny przyczyniać się do zwiększania obecności organizacji młodzieżowych w życiu publicznym w działaniach dotyczących m.in. edukacji obywatelskiej, solidarności międzypokoleniowej, a także analizy sytuacji młodzieży.

W przypadku braku uzyskania wsparcia z powyższych programów, LGD będzie wyszukiwać innych źródeł finansowania i ubiegać się o dofinansowanie swoich projektów.

Szczegółowy Plan wykorzystania budżetu LSR przedstawiony został w dokumencie **Formularz 4: Plan wykorzystania budżetu LSR**. Planowana wysokość środków na wdrażanie LSR i zarządzanie LSR przedstawiona została w dokumencie: **Formularz 3: Budżet LSR**. W dokumencie **Formularz 2: Plan działania** przedstawione zostały zaplanowane do realizacji przedsięwzięcia i cele oraz wskaźniki produktu i rezultatu. **Formularz 1: Cele i przedsięwzięcia** określa budżet przypisany do poszczególnych przedsięwzięć, grupy docelowe i sposób realizacji.

Tabela 17 Opis powiązań poszczególnych źródeł finansowania z celami LSR

Cel	Przedsięwzięcie	Zakres (PS WPR)	Budżet (EURO)	Powiązanie budżetu z celami
C.1 Wzmocnienie rozwoju turystyki i rekreacji na obszarze LSR	P.1.1 Rozwój infrastruktury turystyczno-rekreacyjnej	Poprawa dostępu do małej infrastruktury publicznej	138 395,00	Atrakcyjność obszaru LGD warunkowana jest rozwojem przedsiębiorczości opartej na lokalnych zasobach przyrodniczo-krajobrazowych i kulturowych, dlatego
	P.1.2 Podnoszenie świadomości społeczności lokalnej, szczególnie wśród seniorów i ludzi młodych w	Kształtowanie świadomości obywatelskiej o znaczeniu zrównoważonego rolnictwa ....;	23 810,00	

	zakresie ekologii i aktywności fizycznej	Włączenie społeczne seniorów, ludzi młodych lub osób w niekorzystnej sytuacji		50% budżetu przeznaczona jest na realizację ukierunkowanych działań związanych z przedsiębiorczością oraz rozwój pozarolniczych funkcji małych gospodarstw rolnych w zakresie agroturystyki i zagród edukacyjnych. 9% budżetu LSR przewidziano na rozwój infrastruktury wzmacniającej potencjał turystyczno-rekreacyjny obszaru LSR.
	P.1.3 Wsparcie produktów lokalnych	Kształtowanie świadomości obywatelskiej o znaczeniu zrównoważonego rolnictwa .....,	40 000,00	
	P.1.4 Rozwój przedsiębiorczości oraz rozwój pozarolniczych funkcji małych gospodarstw rolnych	Rozwój przedsiębiorczości, w tym rozwój biogospodarki lub zielonej gospodarki w szczególności poprzez: a. podejmowanie pozarolniczej działalności gospodarczej przez osoby fizyczne, b. rozwijanie pozarolniczej działalności gospodarczej; Rozwój pozarolniczych funkcji małych gospodarstw rolnych w szczególności w zakresie tworzenia lub rozwijania: a. gospodarstw agroturystycznych, b. zagród edukacyjnych.	750 000,00	3% budżetu uwzględniono na projekty partnerskie w zakresie wsparcia produktów lokalnych a 2% na podnoszenie świadomości lokalnej w zakresie ekologii i aktywności fizycznej.
C.2 Poprawa dostępu do kultury i zachowanie dziedzictwa kulturowego na obszarze LSR	P.2.1 Wsparcie inicjatyw kultywujących lokalną kulturę, tradycję lub historię	Ochrona dziedzictwa kulturowego lub przyrodniczego polskiej wsi.	121 655,00	10% budżetu zostanie przeznaczone na działania związane z kultywowaniem
	P.2.2 Tworzenie i przystosowanie miejsc związanych z kultywowaniem lokalnej kultury, tradycji lub historii	Ochrona dziedzictwa kulturowego lub przyrodniczego polskiej wsi; Poprawa dostępu do małej infrastruktury publicznej	36 095,00	lokalnej kultury, tradycji i historii poprzez operacje miękkie jak i inwestycyjne.
C.3 Aktywizacja lokalnej społeczności	P.3.1 Rozwój infrastruktury wzmacniającej aktywność lokalną	Poprawa dostępu do małej infrastruktury publicznej	355 600,00	24 % budżetu LSR zostanie przeznaczona na działania związane z rozwojem
	P.3.2 Warsztaty i zajęcia budujące kompetencje mieszkańców obszaru LSR	Włączenie społeczne seniorów, ludzi młodych	30 000,00	ogólnodostępnej

	ze szczególnym uwzględnieniem seniorów	lub osób w niekorzystnej sytuacji; Kształtowanie świadomości obywatelskiej o znaczeniu zrównoważonego rolnictwa		infrastruktury wzmacniającej aktywność lokalną. 2% budżetu skierowane będzie na wzmacnianie kompetencji mieszkańców i wsparcie opracowania koncepcji inteligentnej wsi.
	P.3.3 Smart Village	Przygotowanie koncepcji inteligentnej wsi	4 445,00	

Rozdział 10. Monitoring i ewaluacja

W niniejszym rozdziale przedstawiono opis prowadzenia ewaluacji i monitoringu w ramach wdrażania LSR 2023-2027 oraz funkcjonowania LGD. Celem prowadzonych badań i analiz będzie zebranie informacji na temat finansowego, rzeczowego oraz społecznego wymiaru działania LGD i wdrażania LSR pod kątem skuteczności i wydajności pracy Stowarzyszenia. Proces monitoringu i ewaluacji będzie prowadzony w całym okresie przewidzianym na wdrażanie LSR, jak również po jego zakończeniu w celu obserwowania efektów oddziaływania zrealizowanych operacji.

Monitoring jest procesem systematycznego i ciągłego zbierania oraz analizowania informacji na temat funkcjonowania LGD oraz stanu realizacji LSR w aspektach rzeczowym i finansowym. Monitoring finansowy polega na śledzeniu wydatkowania środków, natomiast rzeczowy obejmuje analizę stopnia osiągnięcia mierzalnych i weryfikowalnych wskaźników wykonalności celów strategii. Proces ten służy dostarczaniu informacji dla celów kontroli zarządzania i podejmowania decyzji w sprawie realizacji i aktualizacji strategii. Monitoring pokazuje wszystkim wiarygodne, rzetelne informacje o stanie zaawansowania prac, postępach, uchybieniach, zmianach czy też zaniechaniach wraz z przyczynami i uzasadnieniem takiego stanu rzeczy. Organem odpowiedzialnym za monitoring jest Zarząd LGD (wykonawcą Biuro LGD). Monitoring jest ściśle powiązany z ewaluacją.

Ewaluacja jest systematycznym badaniem wartości i cech jej wdrażania w celu uzyskania odpowiedzi na pytanie główne, czy zostały osiągnięte zamierzone cele oraz ustalenia związków pomiędzy podjętymi działaniami, a uzyskanymi efektami, zwłaszcza w ujęciu średnio i długookresowymi (rezultaty). LGD będzie dokonywać systematycznej i obiektywnej oceny LSR, jej założeń, przebiegu wdrażania, osiągniętych rezultatów z punktu widzenia adekwatności, skuteczności, efektywności, użyteczności i trwałości podejmowanych działań. Podstawowym zadaniem ewaluacji jest przedstawienie wniosków i rekomendacji, które pozwolą poprawić wdrażanie LSR. Przeprowadzona ewaluacja ma służyć przede wszystkim władzom LGD w podejmowaniu decyzji dotyczących zmian LSR, ale również wszystkim członkom w poprawie jakości współpracy.

Wyniki monitoringu i ewaluacji wykorzystane zostaną do:

- oceny, czy założone cele są realizowane (czy następuje zmiana sytuacji na obszarze LGD),
- oceny postępu w realizacji oraz efektów wdrażanych przedsięwzięć (na podstawie danych z monitoringu),
- zidentyfikowania ewentualnych problemów we wdrażaniu LSR i zaproponowanie środków usprawniających ten proces,
- oceny sprawności działania LGD jako jednostki odpowiedzialnej za wdrażanie LSR i budowanie partnerstwa (postęp w procesie rozszerzania LGD, zachęcania nowych podmiotów do włączenia się w realizację przedsięwzięć),
- oceny współpracy pomiędzy partnerami.

Elementy podlegające ewaluacji:

- **Funkcjonowanie LGD:** efektywność pracy biura i organów LGD, ocena przebiegu konkursów, ocena sposobu przepływu informacji, efektywność promocji i aktywizacji lokalnej społeczności, efektywność współpracy na poziomie lokalnym, regionalnym, krajowym i międzynarodowym.

- **Wdrażanie LSR:** stopień realizacji celów i wskaźników, stopień realizacji wybranych operacji oraz ocena zgodności realizowanych operacji z przyjętymi założeniami i celami, stopień wykorzystania budżetu, jakość stosowanych kryteriów wyboru operacji i procedur, oddziaływanie realizacji LSR na rozwój lokalny, jakość procesu partycypacji, realizacja planu komunikacji.

Elementy podlegające monitoringowi:

- stopień realizacji: budżetu, wskaźników realizacji LSR,
- zainteresowanie: stroną internetową LGD, ogłaszanymi konkursami, prowadzonym doradztwem i szkoleniami,
- plan komunikacji.

Zakres podmiotowy badania

Pracownicy biura, członkowie LGD, organy LGD, beneficjenci operacji, wnioskodawcy, którzy nie uzyskali dofinansowania, mieszkańcy.

Przeprowadzenie badania wymaga zebrania informacji pochodzących z wielu rozproszonych źródeł, dokonania ich analizy, a następnie wypracowania rekomendacji na poziomie eksperckim. Powoduje to konieczność zastosowania w badaniu szerokiego wachlarza metod i technik badawczych, dzięki którym możliwe będzie zgromadzenie kompletnego i wiarygodnego materiału badawczego dotyczącego efektów realizacji LSR.

Realizacja badania opierać się będzie na zróżnicowaniu

- źródeł danych: przeanalizowane będą zarówno dokumenty zastane różnego typu, jak i dane pochodzące ze wcześniejszych badań, dane zostaną uzupełnione danymi pierwotnymi,
- metod badawczych: łączenie różnych metod badawczych w rozpatrywaniu tych samych zagadnień, co pozwoli na uchwycenie różnych aspektów badanego przedmiotu,
- perspektyw badawczych: ewaluacja zostanie przeprowadzona przez pracowników biura oraz przez zewnętrznych ekspertów, co pozwoli uzyskać bardziej wiarygodny obraz badanych zagadnień. Dodatkowo zastosowany zostanie partycypacyjny model badania, to znaczy szerokie zaangażowanie społeczności lokalnej zarówno na etapie przygotowania badania, jego realizacji, jak i określania wniosków i rekomendacji. Zaangażowanie mieszkańców obszaru LGD ma ważne znaczenie dla realizacji jednej z podstawowych zasad działania LGD – oddolności i współdecydowania w obszarze kierunków rozwoju.

Metody badawcze służące pozyskiwaniu danych

- analiza danych zastanych (desk research) - zbieranie i analiza danych zastanych, zgromadzonych w ramach innych działań lub pozyskanych bez aktywnego działania badawczego,
- ankieta - anonimowe badanie metodą kwestionariuszową z zastosowaniem ankiety możliwej do wypełnienia ze strony internetowej lub wysłanej na adres mailowy respondenta albo ankiety wypełnianej tradycyjnie,
- wywiady pogłębione IDI (indywidualne, również przez telefon) - pozwalają na uzyskanie pogłębionych informacji dotyczących nie tylko faktów, ale również interpretacji zjawisk, motywacji czy emocji,
- zogniskowane wywiady grupowe - wersja grupowa pogłębionych wywiadów indywidualnych, dzięki którym uzyskujemy skumulowany efekt informacyjny, natomiast dzięki procesom grupowym możemy pozyskać zbiektywizowane wyniki,
- panel ekspertów - grupa robocza specjalistów w danej dziedzinie pozwalająca ustalić ocenę działań na podstawie danych zgromadzonych innymi metodami. Efektem pracy ekspertów będą wnioski przedstawione w formie raportu eksperckiego.

Podmioty wykonujące zadania w zakresie monitoringu i ewaluacji

- wewnętrzne: Zarząd LGD, Biuro LGD,
- zewnętrzne: podmiot niezwiązany z LGD (np. instytucja zarządzająca, ekspert).

Prace bieżącego zbierania, kontrolowania i analizowania danych będą wykonywane przez pracowników Biura LGD oraz odpowiednie organy na bieżąco, co spowoduje, że w przypadku wykrycia nieprawidłowości, możliwe będzie szybkie reagowanie i wprowadzenie niezbędnych zmian w organizacji LGD i/lub wdrażaniu LSR.

Informacje na temat postępu rzeczowo - finansowego poszczególnych operacji (w szczególności wskaźniki produktu i rezultatu) będą systematycznie gromadzone i agregowane. Posłużą one do dokonywania porównań osiągniętych

(zrealizowanych) rezultatów i wskaźników z wartościami zakładanymi. Na tej podstawie zostanie dokonana ocena stopnia osiągnięcia celów, do których przypisane zostały poszczególne przedsięwzięcia.

Oprócz analizy danych ilościowych zostaną przeprowadzone badania jakościowe (np. wywiady badające odczucia mieszkańców, zauważalność zmian). Opracowane zostaną ankiety, które będą udostępnione na stronie internetowej LGD lub w wersji tradycyjnej (papierowej) i rozpowszechnione wśród społeczności lokalnej.

W zakresie monitoringu i ewaluacji do kompetencji Zarządu należeć będzie systematyczna ocena efektów wdrażania LSR w trakcie jej realizacji. Zarząd dokona tej oceny w oparciu o sprawozdania (w zależności od potrzeb) i raporty Biura LGD. Zarząd LGD będzie również oceniał funkcjonowanie Biura LGD i samych pracowników.

LGD przeprowadzi ewaluację przy pomocy zewnętrznych, niezależnych ekspertów jednokrotnie w latach 2027-2029. Badanie na tym etapie ma na celu sprawdzenie stopnia osiągniętych wskaźników i efektów wdrażania LSR oraz ocenę skuteczności oddziaływania w stosunku do założeń.

Wykorzystanie wyników z ewaluacji i analiz danych monitoringowych

Z przeprowadzonych badań i analiz będą sporządzane raporty, zawierające opisy problemów, zjawisk oraz wnioski i rekomendacje. Raporty będą przedstawiane Zarządowi LGD. Skróty raportów zawierające rekomendacje i wnioski zostaną przedstawione członkom LGD oraz społeczności lokalnej poprzez zamieszczenie ich na stronie internetowej LGD.

Uzyskane wnioski z prowadzonych badań i analiz z zakresu monitorowania i ewaluacji funkcjonowania LGD i wdrażania LSR będą służyć do:

- podjęcia przez władze LGD decyzji o aktualizacji LSR,
- poprawy funkcjonowania Biura LGD (zmiana regulaminu organizacyjnego, nowe funkcje i zadania, zmiany w sposobie przekazywania informacji, itp.),
- podejmowania działań w celu podniesienia jakości realizatorów operacji przez beneficjentów (zmiana systemu wsparcia doradczego beneficjentów realizujących operacje),
- podejmowania działań zacieśniających współpracę pomiędzy partnerami.

Przebieg procedury monitoringu

1. Wyznaczenie przez Zarząd LGD pracowników Biura, odpowiedzialnych za prowadzenie działań związanych z monitoringiem i ewaluacją.
2. Opracowanie szczegółowych zasad prowadzenia monitoringu.
3. Rozpoczęcie monitoringu prowadzonego przez pracowników biura LGD.
4. Monitoring będzie prowadzony zgodnie z tabelą – sposób realizacji monitoringu i ewaluacji.
5. Monitoring prowadzony będzie w oparciu o następujące zasady: cykliczność obserwacji, ujednoczenie metod pomiaru i obserwacji, ujednoczenie interpretacji wyników.
6. Przedstawienie Zarządowi raportu z monitoringu. Podjęcie działań naprawczych jeśli będzie to konieczne.
7. Prowadzenie dokumentacji i archiwizacja materiałów z monitoringu.

Przebieg procedury ewaluacji:

1. Wybór zewnętrznych ekspertów do przeprowadzenia ewaluacji lub pracowników Biura odpowiedzialnych za przeprowadzenie ewaluacji.
2. Opracowanie/zlecenie opracowania narzędzi badawczych.
3. Organizacja i realizacja badań ewaluacyjnych.
4. Opracowanie wyników badań oraz przedstawienie na Zarządzie raportu z badań.
5. Przedstawienie rekomendacji oraz nadzór nad wdrożeniem rekomendacji.
6. Prowadzenie dokumentacji i archiwizacja materiałów ewaluacyjnych.
7. Ewaluacja będzie prowadzona zgodnie z tabelą – sposób realizacji monitoringu i ewaluacji.
8. Ewaluacja będzie prowadzona w oparciu o następujące kryteria:
  - a) trafność/adekwatność – pozwoli określić, w jakim stopniu cele przyjęte do realizacji LSR odpowiadają zidentyfikowanemu problemom.

- b) efektywność – pozwoli określić realizację operacji wybranych do dofinansowania: osiągnięcie wskaźników, udział podpisanych umów z beneficjentami w stosunku do limitu środków, postęp w wydatkowaniu środków przez beneficjentów.
  - c) skuteczność – bezpośrednio pozwoli ocenić, na ile skuteczne są działania w zakresie osiągania celów określonych w dokumentach programowych oraz jak skuteczna jest działalność Biura.
  - d) użyteczność – pozwoli ocenić stopień zaspokojenia istotnych potrzeb grup docelowych lub przyczynienia się do rozwiązania problemów, niezależnie od tego, czy były one zasygnalizowane przez cele interwencji.
  - e) trwałość – pozwoli ocenić, w jakim stopniu pozytywne efekty zrealizowanych interwencji (na poziomie celów) mogą trwać po zakończeniu finansowania zewnętrznego, a także czy możliwe jest utrzymanie się wpływu tych projektów na proces rozwoju społeczności lokalnej w dłuższym okresie.
9. Zarząd LGD podejmie działania w sprawie aktualizacji LSR, usprawnienia pracy Biura LGD, czy funkcjonowania całego partnerstwa.

Tabela 18 Sposób realizacji monitoringu i ewaluacji

Elementy poddane badaniu	Wykonawca badania	Źródła danych i metody ich zbierania	Czas i okres dokonywania pomiaru	Analiza i ocena danych
Elementy podlegające monitoringowi				
Harmonogram ogłaszanych konkursów	Pracownicy biura LGD (ocena własna)	Rejestr danych LGD	Na bieżąco	Zgodność ogłaszania konkursów z harmonogramem, ocena stopnia realizacji zadań wdrażanych w ramach LSR
Wskaźniki realizacji LSR	Pracownicy Biura LGD (ocena własna)	Sprawozdania lub ankiety monitorujące beneficjentów, rejestr danych LGD	Na bieżąco	Stopień realizacji wskaźników
Budżet LGD	Pracownicy biura LGD (ocena własna)	Rejestr danych LGD	Na bieżąco	Stopień wykorzystania środków finansowych w odniesieniu do środków zakontraktowanych
Zainteresowanie stroną internetową LGD	Pracownicy biura LGD (ocena własna)	Licznik odwiedzin strony internetowej - dane od administratora strony internetowej	Na bieżąco	Skuteczność przekazywania/ uzyskiwania informacji na temat działalności LGD
Funkcjonowanie Biura LGD i ocena pracowników	Pracownicy Biura LGD (ocena własna), Zarząd LGD (ocena własna)	Anonimowe ankiety, opinia Kierownika Biura LGD na temat podległego personelu, opinia Zarządu	Na bieżąco	Ocena pracy pracowników, sposób przekazywania istotnych informacji potencjalnym beneficjentom, pomoc w rozwiązywaniu problemów, efektywność świadczonego doradztwa
Realizacja planu komunikacji	Pracownicy Biura LGD (ocena własna)	Anonimowe ankiety, wywiady bezpośrednie przeprowadzane	Na bieżąco	Poprawność realizacji zaplanowanych celów i zadań komunikacyjnych, liczba działań zrealizowanych w ramach planu komunikacji

		podczas spotkań i wydarzeń		
Wykorzystanie partycypacyjnych metod wdrażania LSR	Pracownicy Biura LGD (ocena własna)	Anonimowe ankiety, statystyki od administratora strony internetowej LGD	Na bieżąco	Zaangażowanie społeczności lokalnej w proces wdrażania LSR
Elementy podlegające ewaluacji				
Działalność LGD, organy LGD, pracownicy i funkcjonowanie Biura LGD	Biuro LGD (ocena własna), Organy LGD (ocena własna), ewaluacja z udziałem społeczności lokalnej (ocena zewnętrzna)	Badania ankietowe, zogniskowany wywiad grupowy, rozmowy z mieszkańcami na spotkaniach, opinie kierownika i Zarządu	Ocena roczna w latach 2023-2027, dokonywana w pierwszym kwartale roku kolejnego	Ocena poprawności działalności prowadzonej przez LGD, określająca skuteczność realizowanych zadań w odniesieniu do założeń LSR, ocena poprawności wywiązywania się pracowników z powierzonych zadań, jakość świadczonych usług doradczych
Skuteczność promocji i aktywizacji społeczności lokalnej	Biuro LGD (ocena własna), ewaluacja z udziałem społeczności lokalnej (ocena zewnętrzna)	Badania ankietowe, Rejestr danych LGD,	Ocena roczna w latach 2023-2029, dokonywana w pierwszym kwartale roku kolejnego	Ocena skuteczności promocji LGD oraz działań wdrażanych w ramach LSR, mierzona, jako liczba osób, które uzyskały informację na temat LGD oraz skuteczność animacji społeczności.
Komunikacja wewnętrzna i zewnętrzna, w tym plan komunikacji	Biuro LGD (ocena własna)	Badania ankietowe.	Ocena roczna w latach 2023-2029, dokonywana w pierwszym kwartale roku kolejnego	Jakość przepływu informacji, skuteczność komunikacji LGD ze społecznością lokalną
Stopień realizacji celów LSR – stopień realizacji realizacji wskaźników	Podmiot niezwiązany z LGD (ocena zewnętrzna), Biuro LGD (ocena własna)	Badania ankietowe, zogniskowany wywiad grupowy, wywiady indywidualne, sprawozdania lub ankiety monitorujące beneficjentów, rejestr danych LGD, analiza dokumentów z monitoringu	Ewaluacja zewnętrzna realizowana jednokrotnie w latach 2027 – 2029.	Ocena celowości i trafności założeń realizowanych w ramach LSR. Określenie stopnia realizacji poszczególnych celów LSR.

Budżet LSR	Biuro LGD (ocena własna)	Rejestr danych LGD	Ocena wykonywana raz na pół roku	Stopień wykorzystania środków finansowych w odniesieniu do poziomu realizacji LSR, zgodność z harmonogramem ogłaszania konkursów
Jakość stosowanych kryteriów wyboru i procedur	Biuro LGD (ocena własna)	Badania ankietowe, wywiady indywidualne z wnioskodawcami, analiza raportów i sprawozdań	Ocena roczna w latach 2023-2029, dokonywana w pierwszym kwartale roku kolejnego	Społeczna ocena jakości kryteriów i procedur, klarowność i zrozumiałość kryteriów i procedur

Wykaz wykorzystanej literatury:

1. Bank Danych Lokalnych Głównego Urzędu Statystycznego.
2. Długookresowa Strategia Rozwoju Kraju „Polska 2030. Trzecia fala nowoczesności”.
3. Strategia Rozwoju Województwa Lubelskiego do 2030 roku.
4. Ewaluacja zewnętrzna realizacji Strategii Rozwoju Lokalnego Kierowanego przez Społeczność dla obszaru Lokalnej Grupa Działania „Jagiellońska Przystań” na lata 2016-2022.
5. Raport o stanie sektora małych i średnich przedsiębiorstw w Polsce 2022.
6. Plan Strategiczny dla Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023-2027 (PS WPR 2023-2027).
7. Wytyczne podstawowe w zakresie pomocy finansowej w ramach Planu Strategicznego dla Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023–2027.
8. Ustawa z dnia 20 lutego 2015 r. o rozwoju lokalnym z udziałem lokalnej społeczności (Dz. U. z 2022 r. poz. 943).
9. Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2021/2115 z dnia 2 grudnia 2021 ustanawiające przepisy dotyczące wsparcia planów strategicznych sporządzanych przez państwa członkowskie w ramach wspólnej polityki rolnej (planów strategicznych WPR) i finansowanych z Europejskiego Funduszu Rolniczego Gwarancji (EFRG) i z Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (EFRROW) oraz uchylające rozporządzenia (UE) nr 1305/2013 i (UE) nr 1307/2013 (Dz.U.UE.L.2021.435.1 z późn. zm.)

Załączniki do LSR:

Formularz 1. Cele i przedsięwzięcia

Budżet (w EUR)	Przedsięwzięcia w ramach C.1 Wzmocnienie rozwoju turystyki i rekreacji na obszarze LSR	Grupy docelowe	Sposób realizacji (konkurs, projekt grantowy, operacja własna, animacja itp.)
138 395,00	P.1.1 Rozwój infrastruktury turystyczno-rekreacyjnej	mieszkańcy, turyści	konkurs
23 810,00	P.1.2 Podnoszenie świadomości społeczności lokalnej, szczególnie wśród seniorów i ludzi młodych w zakresie ekologii i aktywności fizycznej	osoby młode do 25 roku życia, seniorzy 60 +, mieszkańcy	projekt grantowy
40 000,00	P.1.3 Wsparcie produktów lokalnych	przedsiębiorcy, organizacje pozarządowe, rolnicy z małych gospodarstw, mieszkańcy	konkurs
750 000,00	P.1.4 Rozwój przedsiębiorczości oraz rozwój pozarolniczych funkcji małych gospodarstw rolnych	przedsiębiorcy, mieszkańcy, kobiety, rolnicy z małych gospodarstw, turyści	konkurs
	Przedsięwzięcia w ramach C.2 Poprawa dostępu do kultury i zachowanie dziedzictwa kulturowego na obszarze LSR		
121 655,00	P.2.1 Wsparcie inicjatyw kultywujących lokalną kulturę, tradycję lub historię	osoby młode do 25 roku życia, seniorzy 60 +, organizacje pozarządowe, mieszkańcy	konkurs, projekt grantowy
36 095,00	P.2.2 Tworzenie i przystosowanie miejsc związanych z kultywowaniem lokalnej kultury, tradycji lub historii	mieszkańcy, organizacje pozarządowe	konkurs, projekt grantowy
	Przedsięwzięcia w ramach C.3 Aktywizacja lokalnej społeczności		
355 600,00	P.3.1 Rozwój infrastruktury wzmacniającej aktywność lokalną	osoby młode do 25 roku życia, seniorzy 60 +, organizacje pozarządowe, mieszkańcy	konkurs, projekt grantowy
30 000,00	P.3.2 Warsztaty i zajęcia budujące kompetencje mieszkańców obszaru LSR ze szczególnym uwzględnieniem seniorów	seniorzy 60 +, mieszkańcy	konkurs
4 445,00	P.3.3 Smart Village	mieszkańcy, organizacje pozarządowe	projekt grantowy

Formularz 2: Plan działania

CEL	Lata	do 31.12.2024		do 31.12.2025		do 31.12.2026		do 31.12.2027		do 31.12.2028		do 31.12.2029		Program
	Nazwa wskaźnika	Wartość z jednostką miary	%realizacji wskaźnika narastająco	Wartość z jednostką miary	%realizacji wskaźnika narastająco	Wartość z jednostką miary	%realizacji wskaźnika narastająco	Wartość z jednostką miary	%realizacji wskaźnika narastająco	Wartość z jednostką miary	%realizacji wskaźnika narastająco	Wartość z jednostką miary	%realizacji wskaźnika narastająco	
C.1.	Wzmocnienie rozwoju turystyki i rekreacji na obszarze LSR													
Przedsięwzięcie P.1.1 Rozwój infrastruktury turystyczno-rekreacyjnej	Liczba wspartych operacji z zakresu infrastruktury turystycznej lub rekreacyjnej	0	0	1	33	2	100	0	100	0	100	0	100	PS W PR
Przedsięwzięcie P.1.2 Podnoszenie świadomości społeczności lokalnej, szczególnie wśród seniorów i ludzi młodych w zakresie ekologii i aktywności fizycznej	Liczba wspartych działań propagujących ekologię i aktywność fizyczną	0	0	0	0	4	100	0	100	0	100	0	100	
	Liczba uczestników projektów - osoby które ukończyły 60 rok życia	0	0	0	0	15	100	0	100	0	100	0	100	
	Liczba uczestników projektów – ludzi młodych do 25 roku życia	0	0	0	0	15	100	0	100	0	100	0	100	

Przedsięwzięcie P.1.3 Wsparcie produktów lokalnych	Liczba wspartych projektów partnerskich z udziałem partnerów zagranicznych	0	0	0	0	1	100	0	100	0	100	0	100
	Liczba wspartych projektów partnerskich z udziałem partnerów krajowych spoza obszaru LSR	0	0	0	0	1	100	0	100	0	100	0	100
Przedsięwzięcie P.1.4 Rozwój przedsiębiorczości oraz rozwój pozarolniczych funkcji małych gospodarstw rolnych	Liczba wspartych operacji polegających na utworzeniu nowego przedsiębiorstwa	0	0	1	20	2	60	1	80	1	100	0	100
	Liczba wspartych operacji polegających na rozwoju istniejącego przedsiębiorstwa	0	0	1	14	2	43	2	71	1	86	1	100
	Liczba wspartych operacji polegających na tworzeniu lub rozwoju gospodarstw agroturystycznych	0	0	1	20	1	40	1	60	1	80	1	100
	Liczba wspartych operacji polegających na tworzeniu lub rozwoju zagród edukacyjnych	0	0	1	33	1	67	1	100	0	100	0	100

Wskaźnik rezultatu W.1.1	R.37 Wzrost gospodarczy i zatrudnienie na obszarach wiejskich: nowe miejsca pracy objęte wsparciem w ramach projektów WPR	0		1		2		1		1		0	
Wskaźnik rezultatu W.1.2	R.39 Rozwój gospodarki wiejskiej: liczba przedsiębiorstw rolnych, w tym przedsiębiorstw zajmujących się biogospodarką, rozwiniętych dzięki wsparciu w ramach WPR	0		2		2		2		1		1	
Wskaźnik rezultatu W.1.3	R.41 Łączenie obszarów wiejskich w Europie Odsetek ludności wiejskiej korzystającej z lepszego dostępu do usług i infrastruktury dzięki wsparciu z WPR	0		30		100		0		0		0	
Wskaźnik rezultatu W.1.4	R.42 Promowanie włączenia społecznego: liczba osób objętych wspieranymi	0		0		30		0		0		0	

PS
W
PR

	projektami włączenia społecznego													
CEL 2.	Poprawa dostępu do kultury i zachowanie dziedzictwa kulturowego na obszarze LSR													
Przedsięwzięcie P.2.1 Wsparcie inicjatyw kultywujących lokalną kulturę, tradycję lub historię	Liczba wspartych wydarzeń kultywujących lokalną kulturę, tradycję lub historię	0	0	2	29	4	86	1	100	0	100	0	100	
	Liczba uczestników projektów - osoby które ukończyły 60 rok życia	0	0	0	0	10	100	0	100	0	100	0	100	
	Liczba uczestników projektów – ludzi młodych do 25 roku życia	0	0	0	0	10	100	0	100	0	100	0	100	
	Liczba wspartych wydarzeń związanych z lokalną kulturą, tradycją lub historią	0	0	0	0	3	100	0	100	0	100	0	100	
Przedsięwzięcie P.2.2 Tworzenie i przystosowanie miejsc związanych z kultywowaniem lokalnej kultury, tradycji lub historii	Liczba obiektów objętych wsparciem na rzecz kultywowania lokalnej kultury, tradycji lub historii	0	0	1	100	0	100	0	100	0	100	0	100	
	Liczba wspartych działań związanych z lokalną kulturą, tradycją lub historią	0	0	0	0	0	0	3	100	0	100	0	100	
														PS W PR

Wskaźnik rezultatu W.2.1	R.41 Łączenie obszarów wiejskich w Europie Odsetek ludności wiejskiej korzystającej z lepszego dostępu do usług i infrastruktury dzięki wsparciu z WPR	0		50		0		0		0		0		PS W PR
Wskaźnik rezultatu W.2.2	R.42 Promowanie włączenia społecznego: liczba osób objętych wspieranymi projektami włączenia społecznego	0		0		20		0		0		0		PS W PR
CEL 3.		Aktywizacja lokalnej społeczności												
Przedsięwzięcie P.3.1 Rozwój infrastruktury wzmacniającej aktywność lokalną	Liczba wspartych operacji w zakresie powstania nowych lub zmodernizowanych obiektów infrastrukturalnych wzmacniających aktywność lokalną	0	0	4	33	5	75	3	100	0	100	0	100	PS W PR
	Liczba wspartych miejsc spotkań i aktywności	0	0	3	100	0	100	0	100	0	100	0	100	

Przedsięwzięcie P.3.2 Warsztaty i zajęcia budujące kompetencje mieszkańców obszaru LSR ze szczególnym uwzględnieniem seniorów	Liczba wspartych operacji w zakresie rozwoju kompetencji mieszkańców obszaru LSR	0	0	0	0	0	0	2	100	0	100	0	100
	Liczba uczestników projektów - osoby które ukończyły 60 rok życia	0	0	0	0	0	0	30	100	0	100	0	100
Przedsięwzięcie P.3.3 Smart Village	Liczba wspartych koncepcji inteligentnej wsi	0	0	5	100	0	100	0	100	0	100	0	100
Wskaźnik rezultatu W.3.1	R.40 Inteligentna przemiana gospodarki wiejskiej: liczba wspieranych strategii inteligentnych wsi.	0		5		0		0		0		0	
Wskaźnik rezultatu W.3.2	R.41 Łączenie obszarów wiejskich w Europie: odsetek ludności wiejskiej korzystającej z lepszego dostępu do usług i infrastruktury dzięki wsparciu z WPR.	0		200		200		100		0		0	
Wskaźnik rezultatu W.3.3	R.42 Promowanie włączenia społecznego: liczba osób objętych wspieranymi projektami włączenia społecznego.	0		0		0		30		0		0	
PS W PR													

Formularz 3: Budżet LSR

PLANOWANA WYSOKOŚĆ ŚRODKÓW NA WDRAŻANIE LSR I ZARZĄDZANIE LSR				
Zakres wsparcia	Program/Fundusz			Środki ogółem (EUR)
	PS WPR	EFRR*	EFS+*	
Wdrażanie LSR (art. 34 ust. 1 lit. b rozporządzenia nr 2021/1060)	1 500 000,00	0,00	0,00	1 500 000,00
Zarządzanie LSR (art. 34 ust. 1 lit. c rozporządzenia nr 2021/1060)	362 500,00	0,00	0,00	362 500,00
Razem	1 862 500,00	0,00	0,00	1 862 500,00

Formularz 4: Plan wykorzystania budżetu LSR

fundusz	środki zakontraktowane (w Euro) do:													
	31.12.2024		31.12.2025		30.06.2026		31.12.2026		31.12.2027		31.12.2028		31.12.2029	
	kwota ogółem (UE+krajowe)	% wykorzystania budżetu LSR	kwota ogółem (UE+krajowe)	% wykorzystania budżetu LSR	kwota ogółem (UE+krajowe)	% wykorzystania budżetu LSR	kwota ogółem (UE+krajowe)	% wykorzystania budżetu LSR	kwota ogółem (UE+krajowe)	% wykorzystania budżetu LSR	kwota ogółem (UE+krajowe)	% wykorzystania budżetu LSR	kwota ogółem (UE+krajowe)	% wykorzystania budżetu LSR
EFRR OW	0	0	450 000	30	1 045 000	70	1 045 000	70	1 250 000	83	1 421 000	95	1 500 000	100
EFS+	0	0	0	0			0	0	0	0	0	0	0	0
EFRR	0	0	0	0			0		0	0	0	0	0	0
RAZEM	0	0	450 000	30			1 045 000	70	1 250 000	83	1 421 000	95	1 500 000	100